

**VATANDAŞIN BİLGİ EDİNME HAKKI ULUSLARARASI
KONFERANSI**

KONFERANS TUTANAKLARI

MART 2006

TESEV YAYINLARI

TASARIM DANIşMANLIğI
DIACAN GRAFIK

KİTAP TASARIMI
VOLKAN DÜVENCİOğLU

BASIM YERİ
TAVASLI MATBAACILIK

Bu yayının tüm hakları saklıdır.

Yayının hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal

Etütler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan,

hiçbir elektronik formatta ve araçla

(fotokopi, kayıt, bilgi depolama, vd.) çoğaltılamaz.

Copyright © OCAK 2006 TESEV

TESEV

Bankalar Cad. Minerva Han

No: 2 Kat: 3

Karaköy 34425, İstanbul

Tel: +90 212 292 89 03 PBX

Faks: +90 212 292 90 46

info@tesev.org.tr

www.tesev.org.tr

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir ve
bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle
bire bir örtüşmeyebilir.

ISBN: 8112-71-6

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....	5
Sunuş.....	7
Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Uluslararası Konferansı Programı.....	9

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Dr. Can Parker-TESEV	11
Cemil Çiçek-T.C. Adalet Bakanı.....	14
Michael Vögele-Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu.....	21

PROJE TANITIMI VE SAHA ARAŞTIRMASI SONUÇLARININ AÇIKLANMASI

Mete Meleksoy- TESEV	23
Başak Er-TESEV	25

SAHA ARAŞTIRMASI SONUÇLARININ YORUMLANMASI

Uğur Kılınç- Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu	35
Jergana Jouleva-Access to Information Programı	40
Sorular ve Cevaplar.....	46

OTURUM I: TÜRKİYE’DE BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU VE UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Taner Ayanoğlu-İstanbul Bilgi Üniversitesi.....	51
Ayşegül Tansen TESEV	58
Namık Ceylanoğlu-Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.....	62
Sorular ve Cevaplar.....	70

OTURUM II: ULUSLARARASI DENEYİMLER İŞİĞİNDA TÜRKİYE

Aasiye Riyaz-Pakistan Hukuki Gelişim ve Saydamlık Enstitüsü.....	74
Kemal Berkarda-İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi	82
Burak Oder-İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.....	86
Sorular ve Cevaplar.....	92
Ekler.....	99

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AT	Avrupa Topluluğu
BEDK	Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
NGO	Non-governmental Organisation
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
STK	Sivil Toplum Örgütü

Sunuş

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde, bilgi hem kişisel bir kaynak hem de kilit ekonomik kaynak olarak değerlendirilmekte ve anlamlı tek kaynak olarak benimsenmektedir. Geleneksel üretim faktörleri olan emek ve sermaye, sanayi devriminden bu yana, artan bir hızla bilgi sayesinde elde edilebilen, değerlendirilen kaynaklar olarak belirmektedir. Dolayısıyla bilginin niteliği yani işe yarayan bilgi, sosyal ve ekonomik sonuçlar getirebilecek bilgi önem kazanmaktadır. Bilginin oluşumuna katkı verecek, bilgiyi değerlendirecek ve onu kullanacak olan ise insandır.

Günümüz bilgi toplumunda bilginin erişilebilir olması ve akışkanlığının sağlanması, bilgi temelli ekonominin yanı sıra yasal düzenlemelerle de desteklenmektedir. Ülkemizde 2003 Ekim ayında kabul edilen ve 2004 Nisan'da yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu söz konusu yasal altyapının temelini oluşturmaktadır.

TESEV İyi Yönetişim Programı 2004 yılından beri bireyin Bilgi Edinme Hakkı üzerine çalışmalar yürütmektedir. Amaç; 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı kanunu ile getirilen ve kamu kurum ve kuruluşlarının, vatandaşından elde ettiği ve ellerinde bulunan geniş bilgi/belge birikimini sır olma özelliğinden çıkararak vatandaş ile paylaşımını esas alan bu hak konusunda vatandaşların bilinç düzeyini arttırarak ve hakkın kullanımını destekleyerek kamuda saydamlığın artmasına katkıda bulunmaktadır. TESEV, proje kapsamında eğitim faaliyetleri ve seminerler yanında bu yasanın kamu kurum ve kuruluşlarının bireyin bilgi edinme taleplerine ne derece zamanında ve tatminkâr cevaplar verdiğini ölçmek amacıyla saha araştırması faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Çok genç denebilecek bu yasanın uygulamasının test edilmesi ve sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılması ileride vatandaşın bilgi edinme hakkını daha etkin kullanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu önemin farkında olan TESEV Türkiye'nin coğrafi yapısını temsil eden 13 pilot ilde gerçekleştirdiği saha araştırma sonuçlarını 18 Ekim 2005'te Ankara'da gerçekleştirdiği uluslararası konferansta ilgi bürokratlar, akademisyenler, sivil toplum örgüt temsilcileri ve basın mensuplarıyla paylaşmayı amaçlamıştır. İşte elinizde bulunan bu yayın, TESEV'in düzenlediği uluslararası konferanstaki konuşmacı metinlerinden oluşmaktadır.

Saha araştırmasının sonuçlarının açıklandığı ve yorumlandığı konferansta ayrıca uluslararası deneyimler ışığında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve uygulaması da Türk ve yabancı uzmanlarca değerlendirilmiştir.

Öncelikle saha araştırmanın gerçekleştirilmesine katkı sağlayan saha araştırmacılarımıza, değerli görüş ile toplantımıza renk katan konuşmacılarımıza teşekkürü borç biliriz. Katkılarından dolayı Avrupa Komisyonu ve National Endowment for Democracy ile TESEV'e verdiği destekten dolayı Açık Toplum Türkiye'ye teşekkür ederiz.

PROGRAM
VATANDAŞIN BİLGİ EDİNME HAKKI
ULUSLARARASI KONFERANSI
18 Ekim 2005, Salı
Hakimevi, Ankara

- 09.30 – 09.45 Açılış Konuşmaları
Dr. Can Paker, TESEV Yönetim Kurulu Başkanı
Cemil Çiçek, Adalet Bakanı
Michael Vögele, Avrupa Komisyonu
Türkiye Delegasyonu (C Bölümü Başkanı - Mali İşbirliği, Kurum Oluşturma Sivil Toplum) Birinci Sekreter
- 09.45 – 10.15 Proje Tanıtımı ve Saha Araştırması
Sonuçlarının Açıklanması
- Neden Bilgi Edinme Hakkı?
Mete Meleksoy, TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi'nin Yöneticisi
  - TESEV Proje Tanıtımı ve Saha Araştırması Sonuçları
Başak Er, TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi'nin Koordinatörü
- 10.15 – 10.45 Saha Araştırması Sonuçlarının Yorumlanması
- Kurumsal Bakış:
Uğur Kılınç, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
  - Uluslararası Bakış:
Gergana Jouleva, Access to Information Program, Bulgaristan
- 10.45 – 11.00 Kahve molası

11.00 – 12.00

Oturum I: Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Uygulamasının Değerlendirilmesi
Oturum Başkanı: Mete Meleksoy
TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi’nin Yöneticisi

- 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. Taner Ayanoglu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

- Bilgi Edinme Hakkının Evrensel İlkeleri
Ayşegül Tansen, TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi’nin Hukuk Danışmanı

- Vatandaşın Değerlendirmesi
Namık Ceylanoglu, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Genel Sekreter

12.00 – 13.30

Öğle yemeği

13.30 – 15.00

Oturum II: Uluslararası Deneyimler Işığında Türkiye
Oturum Başkanı: Av. Fikret İlkiz, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Hukuk Danışmanı

- Bilgi Edinme Hakkı- Pakistan
Aasiye Riaz, Pakistan Institute of Legislative Development and Transparency, Eş direktör

- Bilgi Edinme Hakkının Sistem İçindeki Yeri
Yrd.Doç.Dr. iur Burak Oder, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

- Bilgi Edinme Hakkına İdarenin Bakışı Üzerine
Tespitler Kemal Berkarda, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Dr. Can Pakır

TESEV Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Adalet Bakanı, Değerli Konuklar,

Konferansımıza hoşgeldiniz.

TESEV'in üç temel faaliyet alanından ikisi olan Demokratikleşme ve İyi Yönetişim Programlarının kesişim noktasında yürütölen "Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı" konulu projemizin, 13 ilde yürütölmüş olan saha araştırmalarının bulgu ve değerlendirmelerini siz değerli misafirlerimizle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

TESEV, yaptığı araştırmalar çerçevesinde genelde toplumsal bir talebi ortaya koymak amacındadır. Ancak bu kez, projelerimizin çoğundan farklı olarak, bir toplumsal talep yaratmaya ya da talebi arttırmaya yönelik bir çalışma yapmaktayız.

Genel olarak ölkemizde bireyler kendi kendilerine veya küçük topluluklar halinde şikayet amacıyla söylenseler de, yakınmalarını hesap sorma biçimine dönüştürme eğiliminde değıldirler. Bilgi Edinme Hakkı ise işte tam burada devreye girerek toplumdan olmayan bir talebin hakkını insanlara vermektedir. Ancak günlük hayatında devletten hesap sorma alışkanlığı olmayan bireyin bu hakkı kullanmakta öncelikle çekimser kalması doğaldır.

Bu durumdan yola çıkarak TESEV'in öncelikle böyle bir hakkın neye yarayacağını topluma anlatmasının, sonra bu hakkın nasıl kullanılacağı konusunda yol göstermesinin ve uygulama açısından da uzmanlık sağlamasının demokratikleşmenin ilerlemesi ve yönetişimin iyileşmesi açısından oldukça faydalı bir iş olacağını düşündük.

Bu faaliyetleri yerine getirirken de vatandaşın bu hakkı kullanma teşebbüsünün ne kadar başarılı olduğunu sahada ölçtük. Birazdan arkadaşlarımız sahadan elde ettiğimiz sonuçları sizlere açıklayacaklar.

Bilgi Edinme Hakkı Yasası Türkiye'de yeni bir yasa. Sahaya inildiğinde, sivil toplum kuruluşlarıyla ve vatandaşla bir arada yürütölen saha araştırmaları, eğitim çalıştayları ve diğer faaliyetlerimiz Bilgi Edinme Hakkı konusunda TESEV'in

uzun bir dönem, bu konu ile ilgili çalışmalarını öncelikle sürdürmesi gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü demokratik yönetimlerde vatandaşın, “bilgi edinme özgürlüğünün” güvence altında olması, “yönetimde demokrasi” anlayışının temel unsurlarından biridir.

Bir başka anlatımla, bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemelerde, idarenin kararları, eylem ve işlemleri ile ilgili bilgi ve belgelerin, bireyler tarafından elde edilebilmesi ile, örgütlenmemiş bireylerin de kamusal yaşama katılabilmeleri sağlanmaktadır. Böylece bireyler gerçek sivil toplum düzenine ulaşmayı amaçlayabileceklerdir.

Demokratik düzende bireyin düşüncesini açıklama özgürlüğüne sahip olması, siyasal sistemin temel taşlarından. İfade özgürlüğü, hoşgörünün, çoğulculuğun ve açık fikirliliğin gereği olarak, sadece lehte olduğu kabul edilen ya da zararsız ya da ilgilenmeye değmez görülen bilgi ve düşünceler için değildir. Düşünce özgürlüğü devletin ve nüfusun bir bölümü aleyhinde olan, çarpıcı gelen, şok eden, rahatsız eden bilgi ve düşünceler için de uygulanmakta ve anayasalar ve yasalar ile güvence altına alınmaktadır. Eğer bireyler toplumun kalbinde olup bitenden haberdar değillerse, yöneticiler sır perdesinin altında hareket ediyorlar ise, toplum hayatı ile bir paylaşım içinde olmadıkları sonucu ortaya çıkacaktır. Gerçek demokratik düzenlerde, siyasal gücün bireyden saklayacağı bir şey olamayacağı kabul edildiği için, günümüzde, “demokrasi” ile “saydam yönetim” eş anlamlı kabul edilmiştir.

Son elli-altmış yılda geleneksel kamu yapısının tartışılmasıyla birlikte şeffaflık kavramı da gündeme gelmiş, karar alma mekanizmalarındaki tek yanlılık başka kavramlarla denetlenebilir bir denge kazanmıştır. Bunlardan biri “şeffaflık” ise, bir diğeri de idarenin “hesap verebilirlik” niteliğidir. Böylece bilgi edinme, bilgi ve belgeye ulaşma hakkının itici gücü olacaktır.

Değerli konuklar;

Bu çalışmanın sürdürülebilmesini mümkün kılan Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’na bugün aramızda bulunan Genel Sekreter Sayın Michael Vögele şahsında teşekkür ediyorum. Projeyi yürüten uzman ve akademisyenlerimiz ile proje ekibimize değerli katkılarından dolayı kutluyor, başarılarının devamını diliyorum. Ayrıca Demokratikleşme ve İyi Yönetişim programlarımızı başarıyla sürdüren TESEV ekibine ve TESEV çalışmalarına destek olmaya devam eden Danışma Kurulu üyelerimiz ile Açık Toplum Enstitüsü’ne de teşekkürü borç bilirim.

Adalet Bakanı Sayın Cemil Çiçek’i açılış konuşmasını yapması için kürsüye davet etmeden önce kendisine konferansımızı onurlandırdığı için teşekkür ediyor,

Türkiye’de demokratikleşmenin daha da güçlenmesi için büyük önem taşıyan bilgi edinme hakkı toplantımıza katılmasının bize verdiği destek ve inancın bir göstergesi olarak önemini vurgulamak istiyorum.

Cemil Çiçek

T.C. Adalet Bakanı

Çok Değerli Konuklar,
Değerli Katılımcılar,
Sayın Basın Mensupları,

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Toplantının başarılı geçmesini temenni ediyorum. Bu toplantının düzenlenmesinde emeği geçen başta TESEV yöneticileri olmak üzere ilgililere teşekkür ediyorum.

Demokratik ve hukuka bağlı yönetim anlayışında; katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir kamu yönetiminin oluşturulması, kamu hizmetlerinin halka yakınlığın, dürüstlüğün, halkın denetimine açıklığın, etkinlik ve verimliliğin sağlanması temel ilke haline gelmiştir. Bu temel ilkenin en önemli araçlarından birisi de bilgi edinme hak ve özgürlüğüdür.

“Bilgi edinme hakkı”, kişinin kendisini ya da ülkeyi ilgilendiren bilgi, belge ve her türlü veriyi idareden ve kamusal yetki kullanan kurumlardan edinebilme hakkıdır. Demokratik ülkelerde bilgi edinme, temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında vazgeçilmez temel haklardan biri olarak kabul edilmektedir. Her ne şekilde kabul edilirse edilsin, halkın yönetime karşı kullanabileceği bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemeler, yönetilenler için bazı garantiler sağlamaya yöneliktir. Belirtmek gerekir ki yönetilenlerin “bilgi edinme hakkı”nın yönetenler açısından görünümü ise “bilgi verme görevi”dir.

Kamu yönetiminde açıklık ve vatandaşın bilgi edinme hakkı, demokratik bir hukuk devletinin en temel özelliklerindedir. Bilginin paylaşımı, iktidarın paylaşımıdır ve bu anlamda katılımcı demokrasinin temellerinden birini oluşturur. Çağımıza damgasını vurmuş ve yönetilebilirliğin ölçütlerinden biri haline gelmiş bilginin paylaşımı kavramını samimi olarak kabul edip, bunu gerçekleştiren mekanizmalar oluşturulmadan ve bu şekilde vatandaşlara bilgiye erişim hakkı tanınmadan ne demokratik katılımdan ne de kamu yönetiminin şeffaflığından söz edilebilir. Gerçekten yönetimde açıklık, saydamlık ve hesap verebilirlik kültürünün yaratılmasında bilgiye erişim hakkının güvence altına alınması ve kamu yönetimindeki gizlilik geleneğinin büyük ölçüde kaldırılması önemli bir etken olacaktır. Bu durumda bilgi edinme hakkının önündeki her türlü engelin mümkün olduğunca kaldırılması ve bu hakka erişmeyi sağlayıcı tedbirlerin hayata geçirilmesi, bu amaca ulaşmak için atılması gereken zorunlu adımlardır.

Bilgi edinme özgürlüğünün yararlarının bir anda anlaşılması mümkün değildir. Bu yararlar açıklık kültürünün benimsenmesine bağlı olarak zaman içinde anlaşılacaktır. Yeni Zelanda, İsveç gibi açıklık kültürüne sahip olan ülkelerde, yolsuzluk düzeyinin son derece düşük olması bir rastlantı olmasa gerektir. Bilgi edinme hakkı iyi kullanıldığı takdirde, demokrasilerin ve yönetilenlerin yöneticilere güvenlerinin gelişmesinde de önemli rol oynayacaktır.

Değerli Konuklar,

Devlet faaliyetlerinin şeffaflığı, bireylerin katılımının yanı sıra dürüst ve güvenilir bir idarenin de kapısını açan bir anahtar vazifesi görmektedir. Kapalı kapılar çoğunlukla korku, merak ve şüphe uyandırdığı gibi saydamlığın da yönetenlere güveni, yöneticilerin dürüstlüğü, bireylerin devlet faaliyetlerine ilgisini, dolayısıyla iyi yönetimi sağladığı açıktır. İyi yönetim, yöneticilerin yaptıkları işlerin hesabını verme sorumluluğunu da gerektirir. Bu da ancak şeffaflık ve bilgiye erişmeyle mümkün olacaktır. Çünkü gizliliğin, yolsuzluğu, keyfiliği, gücün kötüye kullanımını beraberinde getirme ihtimali vardır.

Bireylerin ilke olarak devletin elindeki bilgi ve belgelere serbestçe erişerek devlet erkinin faaliyet ve işlemleri hakkında bilgi edinme hakkı, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren kamusal bir hakka dönüşmüştür. Ülkeler “gizlilik” kültüründen “açıklık” kültürüne doğru hareket ederken bilgi özgürlüğüne ilişkin yasal düzenlemelerin gerekliliğini anlamışlardır. Demokratik hukuk devleti olma vasfını taşıyan birçok devlet, bilgi edinme hakkını mevzuatında düzenleyerek “gün ışığında yönetim” ya da “yönetimde şeffaflık” yolunda önemli bir aşama kaydetmiştir. Bu devletlerde ilke olarak, devletin elindeki bilgi ve belgelere erişmek serbest olup devletin veya kamu erkinin faaliyetleri ve işlemlerinde şeffaflık asıl, gizlilik ise istisna sayılmış; devlet idaresinde gereksiz gizlilik kültürüyle mücadelede önemli adım atılmıştır.

Dünyada bilgi edinme hakkının gelişimine kısaca değinmek gerekirse; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihli kararına dayanan ve ülkemizde 27 Mayıs 1949 günlü 7217 sayılı Resmi Gazete'de kabul ve ilan olunan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesine göre; herkesin herhangi bir yoldan ve hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma özgürlüğü vardır.

Dünya üzerinde bilgi edinme hakkını yasal olarak düzenleyen 54 ülke olup bu ülkelere örnek olarak şunlar gösterilebilir: Finlandiya, Slovenya, Portekiz, Bulgaristan, Japonya, Moldova, Avusturya, Danimarka, Fransa, Yunanistan,

İspanya, İtalya, Birleşik Krallık, Macaristan, Rusya, Ukrayna, Arnavutluk, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Güney Afrika Cumhuriyeti. Halen 30 ülkede de bu türden kanunların çıkarılması için çalışmalar yapılmaktadır.

Vatandaşların idari dokümanlara ulaşma serbestliği ilkesi, İsveç'te 1766 Anayasası ile kabul edilmiş, 1972 tarihli “İdari İşlemlerin Gerekçendirilmesi Kanunu” ve 1973 tarihli “Bireysel Bilgilere Ulaşma Kanunu” ile de yasal boyutta düzenlenmiştir. Ayrıca idareyi her açıdan denetleyen ve ombudsman (kamu denetçisi, kamu gözetçisi) olarak bilinen kurum da 1809 yılında oluşturulmuş ve bugün itibarıyla sayısı dörde çıkarılmıştır. Bu ilke, Amerika Birleşik Devletlerinde 1946 tarihli “İdare Usul Kanunu” (Administrative Procedure Act), 1966 tarihli “Bilgilenme Özgürlüğü Kanunu” (Freedom of Information Act), 1974 tarihli “Özel Yaşamın Gizliliği Kanunu” (Privacy Act) ve 1976 tarihli “Güneşin Yönetim Kanunu” (Government in Sunshine Act) ile uygulanmaya başlanmış ve geliştirilmiştir. Sözkonusu ilke İtalya’da 1990 tarihli “İdari Usuller ve Belgelere Ulaşma Hakkı Kanunu” ile, İspanya’da 1889 ve 1958 tarihli “İdari Usul Kanunları” ve 1992 tarihli “Kamu İdarelerinin Genel İdari Rejimi ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun” ile, Belçika’da 1991 tarihli “İdari Tasarrufların Gerekçeleri Hakkında Kanun” ve 1994 tarihli “İdarede Şeffaflık Sağlama Hakkında Kanun” ile uygulamaya konurken, Fransa’da 1978-1979 yıllarında bu konuda üç büyük kanun kabul edilmiştir. Bunlar 6 Ocak 1978 tarihli “Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Kanunu”, 17 Temmuz 1978 tarihli “İdari Dokümanlara Giriş Kanunu” ve 11 Temmuz 1979 tarihli “Kararların Gerekçendirilmesi Kanunu”dur. Ayrıca, 3 Ocak 1979 tarihli “Arşivler”, 4 Ocak 1980 tarihli “İyi Hal Belgelerinin Otomize Edilmesi”, 27 Şubat 1977 ve 8 Haziran 1987 tarihli “Vergi Mükelleflerinin Bilgilendirilmesi” hakkındaki kanunlar ile 28 Kasım 1983 tarihli Kararname gibi düzenlemeler de bireysel kararların konusu olan yönetilenlere gerçek bir şekilde bilgilendirme imkanı sağlamaktadır.

Avrupa Birliği vatandaşlarının temel haklarını ve Avrupa Birliğinin vatandaşlarına karşı sorumluluklarını düzenleyen Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı'nın “Kişisel Bilgilerin Korunması” başlıklı 8. maddesine göre: herkes, kendi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir. “İyi İdare Hakkı” başlıklı 41. maddesine göre: İyi idare hakkı, herkesin kendi dosyasına erişme ve meşru gizlilik çıkarlarına ve mesleki ve ticari gizliliğe saygı gösterilmesini de içerir. “Belgelere Erişme Hakkı” başlıklı 42. maddesine göre: Birliğin bütün vatandaşları veya bir üye devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişiler, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahiptir.

Değerli konuklar, bilgi edinme hakkına ilişkin mevzuatımızdaki duruma gelince;

Anayasada vatandaşın bilgi edinmesi ile bilgi edinme hakkının sınırlanmasına ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, Anayasanın 26. maddesinin ikinci fıkrasında, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin hangi ölçülere göre sınırlandırılabileceği gösterilirken “Bu hürriyetin kullanılması... devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının, yahut kanunun öngördüğü meslek sıralarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.” Denilmiş, 28. maddesinin dördüncü fıkrasında, “...Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı yazarlar veya bastırılar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar...” hükmüne yer verilmiştir.

Ayrıca, Anayasanın 74. maddesinde, bireylerin devlet yönetimine katılmalarını sağlamları nedeniyle, katılma hakları veya aktif statü hakları denilen, tarihi süreç içinde birinci kuşak haklar arasında yer alan ve siyasi haklardan sayılan dilekçe hakkı düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasına göre, vatandaşlar ve karşılıklı esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Maddenin son fıkrasında dilekçe hakkının kullanılma biçiminin kanunla düzenleneceği belirtilmiş ve buna istinaden 01/11/1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun çıkartılmıştır.

Gerek genel bir İdari Usul Kanunu ve gerekse de Bilgi Edinme Hakkı Kanununun önemi ve gereği ülkemizde seneler önce ortaya atılmış ve tartışmaya açılmış bir konu olmakla beraber, bu alanda ilk ciddi düzenlemeye ilişkin çalışmalar Başbakanlık tarafından 1997 yılında başlatılmıştır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun çıkarılması gerekliliği, 58. Hükümetin Acil Eylem Planında vurgulanmıştır. Acil Eylem Planının “Merkezi İdare Reformu” başlığı altında “Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısı” hazırlanacağı belirtilerek, sorumlu kuruluş olarak Adalet Bakanlığı gösterilmiştir.

Acil Eylem Planında yer alan; “Şeffaflaşmanın sağlanabilmesi ve vatandaşların haklarını daha etkin arayabilmeleri için bilgi hakkı bütün vatandaşları kapsayacak şekilde geliştirilecek, böylece kamu kuruluşlarının karar alma süreçlerinde

şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanabilecektir. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, uygulanabilmesi için kuruluşların kendi içlerinde gerekli hazırlıkları süratle tamamlamaları sağlanacak, evrak akışı ve karar alma süreçleri gözden geçirilecek, vatandaşa yol göstermek ve yardımcı olmakla görevli birimler oluşturularak sorumlular belirlenecektir. Kuruluş düzeyinde tatmin olmayan vatandaşın başvuru mercii olacak ulusal düzeyde bir birim oluşturulacak, bu birimin de yetersiz kalması durumunda yargı yoluna gidilmesi sağlanacaktır. Böylece idareyle vatandaş arasındaki ihtilaflar da azalacağından, yargının hızlı çalışması sağlanmış olacaktır.” şeklindeki açıklamalar, bilgi edinme hakkına verilen önemi göstermektedir.

Bakanlığımızca, bilgi edinme hakkı kanunu hazırlanmasına yönelik çalışmalar, 2002 yılı Aralık ayında başlatılmış olup, hazırlanan tasarı 07/02/2003 tarihinde tüm bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve yargı organlarının görüşüne sunulmuştur. Gelen görüşler doğrultusunda ve yabancı ülkelerin özellikle Avrupa Birliği mevzuatının hükümleri de dikkate alınarak Tasarı yeniden gözden geçirilmiş ve 26 Şubat 2003 tarihinde Başbakanlığa sevk edilmiştir. Başbakanlıkta düzenlenen toplantılarla üzerinde bir kısım değişiklikler yapılan Tasarı, 25/06/2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edildikten sonra 09/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu olarak kabul edilmiş ve 24/10/2003 tarihli 25369 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun, 32.maddesi hükmü gereğince, yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra, 24/04/2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik de Bakanlar Kurulu’nun 19/04/2004 tarihli ve 2004/7189 sayılı Kararı ile, 24/04/2004 tarihinden geçerli olmak üzere 27/04/2004 tarih ve 25445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile bağlantılı ve aynı alanda, aynı amaca varmayı sağlayacak kanun tasarıları, Bakanlığımızca hazırlanmış ve bir kısmı kanunlaşması için Başbakanlığa gönderilmiştir. Bunlar, kısaca şu Tasarılardır:

1- Ticari Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısı, 12/07/2005 tarihinde Başbakanlığa sevk edilmiştir.

2- Devlet Sırları Kanunu Tasarısı, kamu kurum ve kuruluşların görüşüne gönderilmiştir.

3- Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı üzerinde çalışmalar son aşamaya gelmiş olup, Ekim ayı sonuna kadar Başbakanlığa sevk edilecektir.

4- Genel İdare Usul Kanunu Tasarısı, 19/11/2003 tarihinde Başbakanlığa sevk edilmiş, ancak, Başbakanlık tarafından iletilen görüşlerin değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan Komisyon, Tasarı üzerindeki çalışmalarına devam etmektedir.

5- Kamu Denetçiliği Kanunu Kanun Tasarısı 11/11/2004 tarihinde Başbakanlığa sevk edilmiş sonradan gelen görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenerek 04/10/2005 tarihinde tekrar sevk edilmiştir.

6- İdari Yargılama Usulü kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı 23/05/2005 tarihinde Başbakanlığa gönderilmiştir.

Değerli Konuklar,
Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile İlgili Olarak Adalet Bakanlığının Uygulaması ve İstatistiklere Bakılacak Olursa;

Bakanlığımız Bilgi Edinme Bürosu, Müsteşarlığa bağlı olarak 31/05/2004 tarihinde müdür ve iki memur görevlendirilmek suretiyle kurulmuş olup, bilgi edinme hakkının kullanımıyla ilgili olarak 2004 yılında toplam 2256 adet başvuru yapılmıştır.

Bunlardan;

- Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı 892,
- Kısmen olumlu cevaplanarak kısmen de reddedilerek bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı 217,
- Reddedilen başvuru sayısı 799,
- Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak veya ayrılarak bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı 14,
- Diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirilen başvuru sayısı ise 334 dür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Web sitesinde yayımlanan bilgilere göre, tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, bilgi edinme hakkının kullanımıyla ilgili olarak 2004 yılında toplam 395557 adet başvuru yapılmıştır. Bunlardan;

- Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı 347959,
- Kısmen olumlu cevaplanarak kısmen de reddedilerek bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı 13648,

- Reddedilen başvuru sayısı 20474,
- Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak veya ayrılarak bilgi ve belgelere erişim sağlanan başvuru sayısı 3571,
- Diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirilen başvuru sayısı 9695
- Ücret yatırılmadığı için talebinden vazgeçmiş sayılan başvurular ise 210 dur.

Ülke genelinde yapılan başvurular ve dağılımına bakıldığında başvuru sayısının yüksek olduğu, reddedilen başvuru sayısının ise az olduğu görülmektedir. Bu da gösteriyor ki Tütük halkı ve bürokrasisi Kanunu özümsemiş ve amaca uygun kullanmayı hayata geçirmeyi bilmiştir.

Kanun, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemesi bakımından bu alandaki eksikliği gidermiştir. İlgili diğer kanunların da çıkmasıyla, özlenen şeffaf, katılımcı yönetim imkanı sağlanacak ve demokratik kültürümüz yerleşik hale gelecektir.

Bu vesile ile toplantıyı düzenleyenlere ve katılımcılara teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Michael Vögele ¹

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu

Birinci Sekreter (C Bölümü Başkanı - Mali İşbirliği, Kurum Oluşturma Sivil Toplum)

Saygıdeğer Konuşmacılar, Hanımefendiler ve Beyefendiler ve Basın Mensupları. Davetiniz için çok teşekkür ederim. Buraya Ankara'da bulunan Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun temsilcisi olarak davet edildiğim için müsaadenizle vatandaşların bilgiye erişim haklarının Avrupa boyutuyla ilgili birkaç cümle eklemek istiyorum.

Hepinizin bildiği gibi, bilgiye erişim hakkı Avrupa Topluluğu'nun önemli ve köklü ilkelerinden bir tanesidir. Aslına bakılırsa, Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1999 yılından bu yana mevcut AT Antlaşmasının maddelerinden biri haline bile gelmiştir. Bu madde, Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi ve elbette Komisyon'un belgelerine erişim hakkını güvence altına alan 255. maddedir. Belgelere erişime ilişkin böyle bir sistemin ilk kez zikredilmesi 1993-1994 yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu sistemin daha sonra 2001'de gözden geçirilmesi, Avrupa Birliği vatandaşlarında konuya olan talebin giderek artmasına yol açmıştır.

Türkiye Avrupa Birliği üyesi olur olmaz, bu belgelere erişim hakkı hiç şüphesiz Avrupa Birliği'nin gelecekteki Türk vatandaşlarına da sağlanacaktır. Bu temel bir ilkedir. Hatta Topluluk kurumları, istisnalar dahilinde olmayan bütün belgelerin bütün bölümlerini yayımlamak zorundadır. Böylece tüm dokümanlar otuz yıllık bir süre sonra erişilebilir olacak ve kişisel veri saklamaya ilişkin bazı ihtirazi kayıtlarla birlikte yayınlanabilecektir.

Bazı rakamlar vermek istiyorum. 2002 yılında Komisyon, gönderilen başvuruların ve taleplerin %60'ından fazlasına tam erişim, %8'ine ise kısmi erişim sağlamıştır. Erişim taleplerinin reddedilme nedeni çoğunlukla teftişler, soruşturmalar ve denetimlerle ilgiliydi. Türkiye'ye gelmeden önce genişleme konusunda çalışmış olan biri olarak kendi deneyimlerime göre bu, ülkelerle olan ikili ilişkilere dair olan belgeler için de geçerlidir, örneğin Türkiye ve Avrupa Komisyonu arasındaki katılım müzakerelerinin bir parçası olacak belgeleri de kapsamaktadır.

Topluluk sistemi, pek çok ülkede yürürlükte olan diğer belge ve bilgiye erişim sistemlerine benzemektedir. Avrupa Birliği bünyesinde, Kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinin bu açıdan başı çektiği bilinmektedir.

¹ *Orijinal dildeki konuşma metni ekte yer almaktadır.

Bu alanda ayrıca topluluk müktesebatı da bulunmaktadır. Bu müktesebatın bir bölümü, çevreyle ilgili mevzuat, Türk hukukuna da aktarılmıştır. Avrupa Birliği'nde 1993 yılından beri uygulanmakta olan ve 2003 yılında 1998 yılında imzalanmış ve kuralları daha da katı hale getirmiş olan Arhus Konvansiyonu'nun onaylanması nedeniyle güncellenen çevresel konularla ilgili bilgiye erişim hakkı bulunmaktadır.

Daha önceki konuşmacıların da dile getirdiği gibi, büyük resmi de gözden kaçırmamak gerekir. Resmi bir bilgiye erişim sisteminin oluşturulması, AB'nin demokratik yönetim ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Vatandaşlarımıza karar alma süreçlerine aktif olarak katılma konusunda yardımcı olmakta, hatta onların katkıları sayesinde karar alma süreçleri daha etkin hale gelmekte, bu da daha iyi yönetişimi beraberinde getirmektedir.

Bu bakımdan, bu konferansın konusu olan vatandaşın bilgiye erişim hakkı, katılımcı ve demokratik yönetişimin kalbinde yer almaktadır. İşte bu nedenle de Komisyon konuya ilişkin saygıdeğer uzmanları, politika yapıcıları ve uygulamacıları bir araya getiren bu konferans da dahil olmak üzere TESEV'in bu alandaki faaliyetlerine gönülden destek vermiştir. Bu anlamda, Ankara'da bulunan Avrupa Komisyonu Delegasyonu adına sizlere başarılı bir konferans ve projelerinizin sonuçlarını ve bulgularını değerlendirirken verimli tartışmalar diliyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

PROJE TANITIMI VE SAHA ARAŞTIRMASI SONUÇLARININ AÇIKLANMASI

Mete Meleksoy

TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi'nin Yöneticisi

Neden Bilgi Edinme Hakkı?

Değerli Katılımcılar;

TESEV Avrupa Birliği'nin tüm Türk sivil toplum kuruluşlarına açık olan teklif çağrısına başvurdu ve bir yıl süreli “Vatandaşın Bilgi Edinme Projesi” seçildi. TESEV, Demokrasi ve İnsan Hakları Girişimi kapsamında Ekim 2004'ten bu yana sağladığı fon desteği için Avrupa Birliği'ne teşekkür eder. Bununla beraber, Avrupa Birliği projenin içeriğinden sorumlu değildir; tasarım ve uygulama tamamen TESEV'e aittir. Projede emeği geçen herkese, büyük bir şevkle çalışan ekip arkadaşlarıma, saha araştırmasına katılan 20 yaşındaki üniversitemizden, eğitimlerimizde bilgi ve tecrübesini aktaran en kıdemli uzmanımıza kadar herkese teşekkür ederim.

Bilgi edinme hakkından ne anladığımızı, bu projeyi hangi saikle, hangi heyecanla yaptığımızı paylaşmak istiyorum: Türkiye temel önceliklerini, kamu yönetimi ve demokratik kitle örgütlerinin katılımıyla saptamalıdır. AB katılım sürecinden azami faydayı sağlamak için, ulusal mutabakata dayalı, ortak bir gündem oluşturabilmelidir.

İşte bunun için düşünce ve ifade özgürlüğü. Doğrular, bilgiye dayalı farklı fikirlerin çarpışmasından çıkacaktır. Bilgi edinme hakkı, kamu yönetiminin bir çağrı merkezine dönüşmesi demek değildir. Tam tersine öncelikli sorunlara odaklanılarak kalıcı çözümler üretilmesine ve uygulanmasına hizmet eden bir yasadır. Karar alma yetki ve sorumluluğu kamu yöneticisine aittir. Vatandaş ve örgütlü sivil toplum hazırlık sürecine katılarak kamu yöneticisinin doğru kararlar almasına destek verecek, uygulamayı sıkı biçimde takip edecektir.

Yani, bilgi akışı çift yönlüdür: Kamu yönetiminden vatandaşa, vatandaşın kamu yönetimine. Bu sayede, sivil toplum kuruluşları ile kamu yönetimi daha da yakınlaşacak, her iki tarafta da şeffaflık ve etkinlik artacaktır.

Çalışmamızın sayısal bulgularının fevkinde, geçtiğimiz bir yıl boyunca Türkiye'nin dört bir yanında sorumlu vatandaşlar ile “şehirlerdeki yaşam kalitesini nasıl

arttırırım” diye çabalayan kamu yöneticileri gördük. Karşılıklı sevgi, saygı ve güven ortamında nelerin başarılabilceğine tanık olduk.

Zaman, sağlam toplumsal dokumuzun ve öz gücümüzün milletçe farkında olmak zamanıdır. Bu anlayışla, bilgi edinme hakkını, Atatürk’ün gösterdiği hedef doğrultusunda çağdaş Türkiye’nin yolunu açacak kıymetli bir imkan olarak değerlendiriyoruz.

Teşekkürler.

Başak Er

TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi Koordinatörü

TESEV Proje Tanıtım ve Saha Araştırması Sonuçları

TESEV adına hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum. İsmim Başak Er. İyi Yönetişim Programında çalışıyorum ve son bir yıldır Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Projesi'nin koordinatörlüğünü yürütüyorum. Bugünkü sunuşumda size öncelikle proje hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum; amacımız neydi, ne gibi faaliyetler gerçekleştirdik? Bu faaliyetlerin biraz daha detayına inip yaptığımız araştırma konusunda, saha araştırması konusunda daha ayrıntılı bilgi vermeye çalışacağım; ne tür sorular sorduk, hangi kurumlara yönelttik, nasıl bir yöntem izledik, değerlendirmeyi nasıl yaptık; Daha sonra ise saha araştırmasının sonuçlarını size açıklayacağım. En son olarak da karşılaştığımız zorluklar ve önerilerimiz kısmıyla sunumumu bitireceğim.

Projemizin temel amacı, toplumda bilgi ve düşüncenin serbest akışını sağlamak, bilgi paylaşımını artırmak ve saydamlığı sağlamak. Bu amaçla vatandaşın bilinç düzeyini artırarak toplumda bu hakkın kullanımı için talep yaratmaya çalıştık. Bu hakkın kullanımındaki en önemli araç olan 4982 sayılı Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı yasasının bu amaçlar doğrultusunda uygulanmasını desteklemeyi ve izlemeyi kendimize hedef edindik.

Öncelikle araştırma faaliyetleriyle başladık. 2004 yılının sonunda bilgi edinme hakkı ile ilgili bir raporumuz çıktı. Daha sonra Sayın Bakanın da bahsettiği Devlet Sırları Yasası üzerine bir görüş hazırlamak yerine, hocalarımız bir araya gelerek kendileri bir yasa taslağı oluşturdular. Yapılan tartışmalar sonucunda çeşitli değişiklikler yapılarak ismini Kamusal Gizlilik Kanunu Tasarı Taslağı olarak belirledik. Bu taslak websitemizde yer almaktadır. Daha sonra bu raporlarımızı tartışmaya açtık; ilki Aralık 2004'te Ankara'da devlet sırları, ikincisi Ocak 2005'te İstanbul'da bilgi edinme hakkı üzerine iki toplantı düzenledik. Şu anda toplantımızda bulunan bazı katılımcıları ben sima olarak Aralık 2004'teki toplantımızdan hatırlıyorum. Tekrar teşekkür ediyorum geldikleri için. Yaptığımız faaliyetlerden bir diğeri de eğitim çalıştaylarıydı. Toplam altı tane olmak üzere beş şehirde eğitimler gerçekleştirdik. Bu iller; iki eğitim verdiğimiz İstanbul, birer eğitim verdiğimiz İzmir, Diyarbakır, Trabzon ve Ankara. Saha araştırmacılarımız 100 kişi; onlarla birlikte eğitimlerimize katılan toplam kişi sayısı 196 idi. Üniversitelerden, STK'lardan, meslek kuruluşlarından, barolardan ve basından katılımcılarımız oldu. Diğer bir faaliyetimiz ise, bir yıl boyunca verdiğimiz vatandaş için danışmanlık hizmeti idi; öğleden sonra konuşma yapacak olan Ayşegül Tansen arkadaşımız bu hakkın

kullanımı konusunda bilgiye ihtiyacı olan, ya da başvuruyu yaptıktan sonra sorunla karşılaşan telefon ya da e-mail yoluyla bize ulaşan vatandaşlarımıza destek olmaya çalıştı. Sonuncu faaliyetimiz ise saha araştırması. Bunun hakkında biraz daha ayrıntılı bilgiyi şimdi vereceğim.

13 tane pilot ilimiz vardı: İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Eskişehir, Antalya, Sivas, Konya, Trabzon, Erzurum, Gaziantep ve Diyarbakır. Hocalarımızla birlikte oluşturduğumuz proje ekibi olarak bir sabit soru seti hazırladık. Bu soru seti içinde kamusal ve kişisel menfaata ilişkin soruların yanında bir de sabit sorumuz vardı. Bu sabit soru ile kamu kurum ve kuruluşlarına, şu ana kadar ellerine bilgi edinme hakkı kanunu çerçevesinde kaç tane soru geldiğini sorduk. Soru sorduğumuz alanlar ise, çevre, bütçe, altyapı, imar, ulaşım, sosyal hizmet ve özürllüler gibi alanlardı; vatandaşın günlük hayatında merak edebileceği, ilgilenebileceği, kendi hayatını etkileyebilecek sorular seçmeye çalıştık. Yöntem olarak da, bu 13 pilot ilde kendimize birer temas noktası belirledik. Bunlar daha çok üniversiteler ve STK'lar oldu. Bu şehirlere ziyarette bulunduk, temas ettiğimiz kişiler ile tanıştık, kendilerine kanun hakkında bilgi vermeye, bu hakkı nasıl kullanacakları konusunda yardımcı olmaya çalıştık. Çok önemli bir nokta soruları merkezden değil, pilot illerimizdeki yerel katılımcıları kullanmış olmamızdır. Saha araştırmacılarımız başvurularını yaptılar, başvuru kayıtlarını tuttular, bize raporlarını gönderdiler. Daha sonra biz elimizden geldiğince bu illere ikinci kez gitmeye çalıştık. Ve bu başvuruyu yaptıkları süreç içerisinde, varsa karşılaştıkları sorunları, ve deneyimlerini bizlerle paylaşmalarını rica ettik. Daha sonrasında da bütün verileri toplayarak sonuçlarımızı oluşturduk.

Saha araştırmamızı yapan katılımcılarımız ise genelde öğrenciler, akademisyenler, STK temsilcileri ve bazı serbest meslek sahipleriydi. Soru sorduğumuz kurumlar, hem merkez yönetim hem de yerel yönetimlerden olmak üzere, Valilik, Belediye, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Çevre Müdürlüğü, Sosyal Hizmet İl Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik idi.

Başvuru yöntemine gelince ise, biz esasen başvuru yöntemini katılımcılara, saha araştırmacılarının kendilerine bıraktık. Hangi yöntemi tercih ediyorlarsa onu kullanmalarını istedik ve bu sayede biraz da vatandaşın hangi yöntemi tercih ettiğini anlamaya çalıştık. Yöntemlerimiz, bizzat yani elden başvuru, e-posta yoluyla internet üzerinden başvuru, faks ve posta olarak dört taneydi.

Yaptığımız araştırmaya sayılar açısından baktığımız zaman, saha araştırmacılarımız aracılığıyla il başına 68 soru olmak üzere toplam 890 tane soru sorduk. İllerde

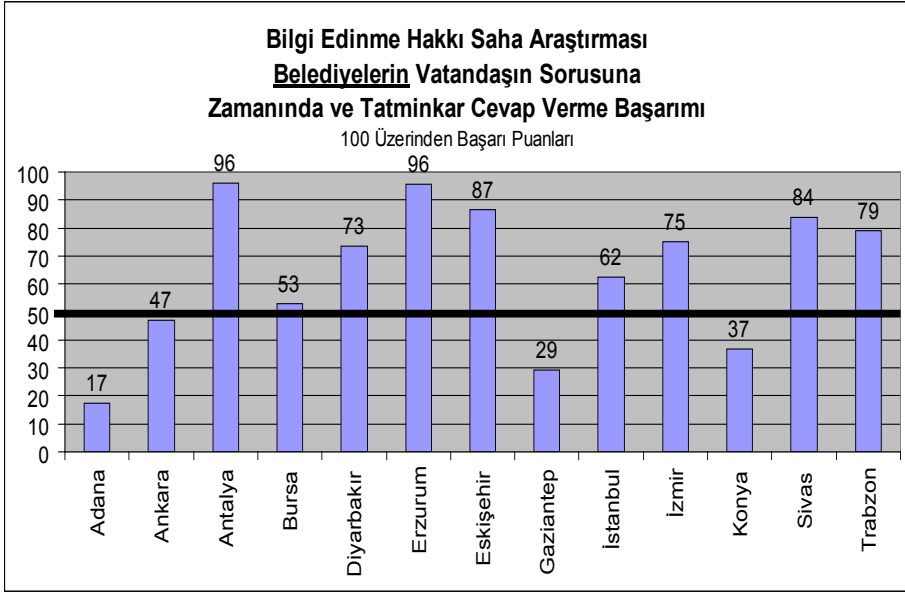
saha araştırması sorusu soran kişi ortalaması 7 idi. En çok tercih edilen yöntem ise %54 ile e-posta olarak karşımıza çıkıyor. Daha sonrasında %42 ile elden başvuru yöntemi tercih edilmiş. Posta %3, ardından da %0,79 ile faks geliyor. Yalnız burada benim küçük bir not eklemem gerekiyor. E-posta, yani internet yöntemini tercih eden saha araştırmacımız sayısı aslında biraz daha fazlaydı ama çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının işletim sistemleri çalışmadığı, yani saha araştırmacılarımız e-posta yolu ile başvuru yapamadıkları için daha sonra elden ya da postayla başvuru yapmak durumunda kaldılar. E-posta için sayı biraz daha yüksek olabilir. Onu da belirtmekte fayda var.

Notlandırmaya gelince, Sabancı Üniversitesi'nden Ali Çarkoğlu bize bu konuda yardımcı oldu. Biz iki hususu değerlendirdik. Biri, zamanlama. Cevapların kanunen ön görülen 15 iş günü süresince gelip gelmediğini kontrol ettik. İkincisi, içerik olarak cevapların tatmin edici olup olmadığına ilişkin değerlendirmemizdi. Zamanında gelen cevaplar için 2 puan, geç gelen için 1 puan verdik. Gelmediği durumlarda puan veremedik tabii ki. İçerik olarak da eğer cevap bizi tatmin ediyorsa, tamsa, 3 puan, eksikse 2, anlamsızsa 1 puan verdik. Bu değerler ile bir matrisi oluşturduk. Zaman-içerik tam ise 6 puan oluyor; zaman tam, içerik eksikse 4 oluyor ve bu şekilde devam ediyor.

Biraz daha açıklayıcı olması için notlandırma örneklerini de buraya ekledim. Belediyeye sorulan bir soru var, karara bağlanan ihalelerin mal-hizmet-yapım başlıklarına göre yüzde dağılımına ilişkin. Başvuru 1 Haziran tarihinde yapılmış, cevap 15 Haziran tarihinde gelmiş. Zamanında olduğu için 2 puan verdik. “Mal, %34, hizmet % 6, yapım %60” olarak cevap aldığımızdan içerik de tam; 6 puan almış bu örneğimiz. İkinci örneğimizde ise cevap zamanında gelmiş ama eksik gelmiş. Buradaki sorumuz, idarece karara bağlanan temizlik ihalelerinin toplam tutarı ve bu tutarların alt kalemlere göre % dağılımı. Soru seti sizin dosyalarınızda da var. Eğer diğer sorularla ilgili merak ederseniz orada bulabilirsiniz. Yine 1 Haziran tarihinde başvuru yapılmış, cevap 15 Haziran tarihinde gelmiş. Birinci soruya toplam tutar anlamında cevap verilmişken, alt kalemlere göre % dağılımı sorusu cevaplanmamış. O yüzden bu soruyu biz eksik olarak nitelendirdik. Zamanında ama anlamsız gelen cevap örneği de sabit sorumuzda karşımıza çıkıyor. Bilgi Edinme Kanunu kapsamında kaç adet soru yöneltildiğini sormuşuz. Cevap gayet hızlı, zamanında gelmiş. Ama okuyabildiğiniz kadarıyla gelen cevapta, “Kanun kapsamında sorular yöneltilmiş olup..”, sayı verilmemiş, “...en kısa zamanda cevaplanmıştır” denilmiş. Biz burada sorunun cevabını göremedik; o yüzden de anlamsız olduğuna kanaat getirdik. Notlandırma örneği dört: Geç ve tam cevap. İl Çevre Müdürlüğü'ne çevre cezaları ve bu cezalar sonucunda

sağlanan tahsilat oranını sorduk. Cevap oldukça uzun, gayet ayrıntılı. Biz cevabı tam olarak nitelendirdik. Yalnız az önce Uğur Bey'le konuşuyordum, kendisi bana bu konuda farklı bir yorum yapacağını söyledi. Onu da birazdan dinleyeceğiz. Ama biz bunu içerik olarak tam kabul etmiştik. Zamanlama olarak ise, başvuru 28 Şubat tarihinde yapılmış. Neredeyse bir ay sonra cevap gelmiş. Notlandırma örneği beş ve altıda, geç ve eksik cevap ile geç ve anlamsız cevap vardı. Ama bu tür örneklere 890 soruda hiç rastlamadık. Geç cevap verildiğinde tam cevap verilmiş gözüküyor, yani biz hem geç ve eksik, ya da anlamsız cevaba rastlamadık.

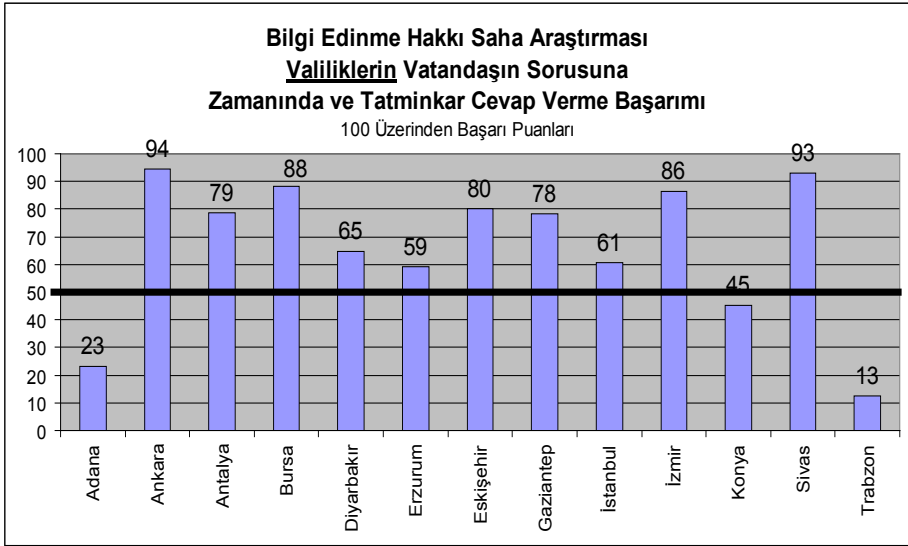
Saha araştırmamızın sonuçlarına gelince; öncelikle 13 ili birbiriyle karşılaştırdık. Sonrasında soru sorduğumuz kurumları bu 13 il bazında değerlendirdik. İllerin karşılaştırılmasına gelince, biz sınır olarak, yani başarı oranı olarak 50'yi koyduk. Karne gibi düşünürseniz, 50'nin üstünü başarılı, 50'nin altını zayıf not olarak nitelendiriyoruz. Türkiye ortalamasındaki başarı ise % 66,9 çıktı. İllere baktığımızda en başarılı ilin % 87 başarı oranı ile Eskişehir olduğunu görüyoruz. Bunun ardından Sivas %83 ve Erzurum % 82 ile geliyor. 50 ve altında not alan üç ilimiz, %26 ile Adana, % 45 ile Konya ve %50 ile Gaziantep.

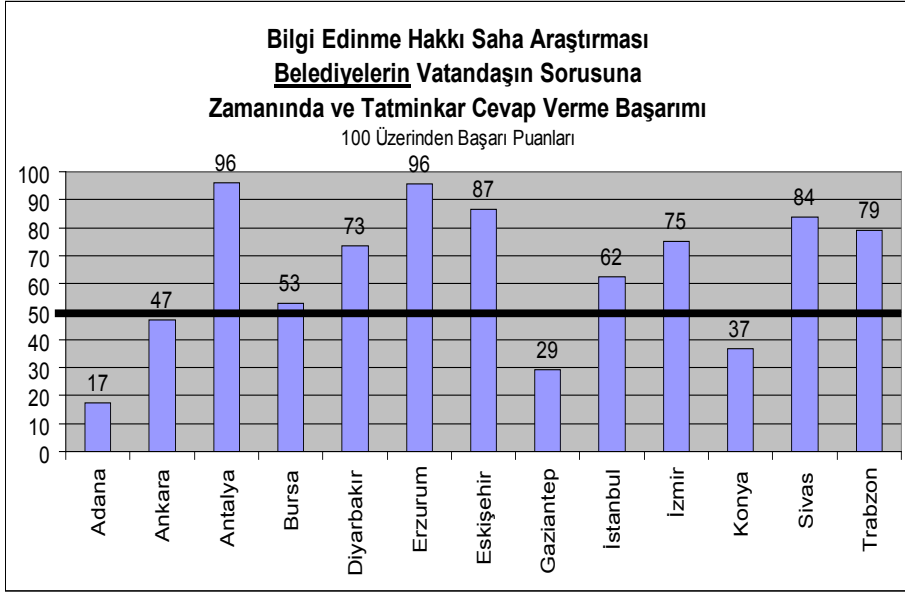
Burada hemen birkaç tane yabancı ülke örneği vermek istiyorum. Benzer araştırmalar yurtdışındaki diğer ülkeler de yapıyor. Notlandırma farklı olabiliyor. Avustralya ve Kanada çok farklı bir yöntem izlemiş. Ama kafanızda bir fikir oluşsun diye bu iki örneği vermek istedim. Avustralya'da %76 tam cevap gelmiş, %18 eksik cevap, %5 ret. Kanada'da ise %32 tam cevap, %40 eksik, %3 ret, %21

de “işlem dışı” diye bir değerlendirmeleri var. Biz bunları Freedom of Info’da çalışan bu konuda çok uzman olan David Banisar’ın raporundan aldık. Her ülkede böyle bir izleme çalışması bulmak mümkün değil. Zira bu kanun bazı ülkelerde çok yeni. Buna örnek olarak İngiltere’yi verebiliriz. 20 yıllık bir kampanya süresi geçirmişler. Yasanın kabulü Kasım 2000’de. Beş yıllık bir geçiş süresi öngörmüşler. Yasanın yürürlüğe girişi Ocak 2005 tarihinde. Çok yeni olduğu için sanırım henüz bir izleme çalışması yapamamışlardır. Almanya örneğine baktığımızda ise, yasa daha Temmuz 2005’te kabul edilmiş ve yürürlüğe girişi Ocak 2006’da olacak. Türkiye hakkında bilgi sahibi olduğunuzu biliyorum ama ben gene de buraya koydum. Türkiye’de yasanın kabulü 9 Ekim 2003, yürürlüğe girişi ise 24 Nisan 2004.

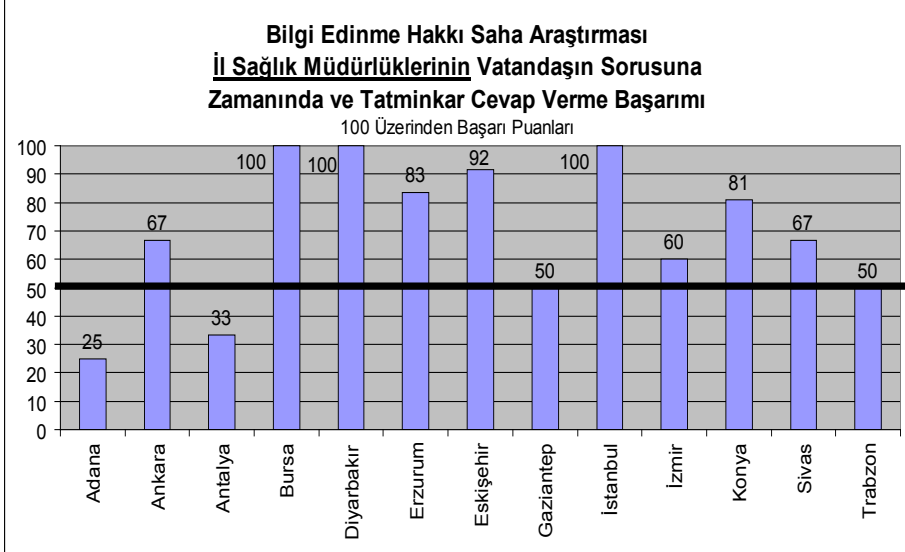
Kurumlar bazında değerlendirmemize gelince, önce Valilikten başlayabiliriz. Valilikte %94 başarı oranıyla Ankara birinci, arkasından Sivas geliyor. Sonra %88 ile Bursa. %50’nin altında olan iller ise, Trabzon % 13, Adana %23, Konya %45. Burada dikkatimizi çeken nokta, %94 gibi bir başarı oranı da mevcut ancak aynı zamanda %13 gibi bir başarı oranı da mevcut. Yani arada çok ciddi farklar var.

Belediyenin başarı oranına bakarsak, bu sefer Antalya, Erzurum ile birlikte önde gidiyor: %96 başarı oranı var. Eskişehir ardından %87 ile geliyor. Bu sefer %50’nin altında dört tane ilimiz var. Adana %17, Gaziantep %29, Konya %37 ve Ankara %47 almış. Yine aynı şekilde %96 gibi bir başarı oranı olduğu gibi % 17 gibi bir oran da var.

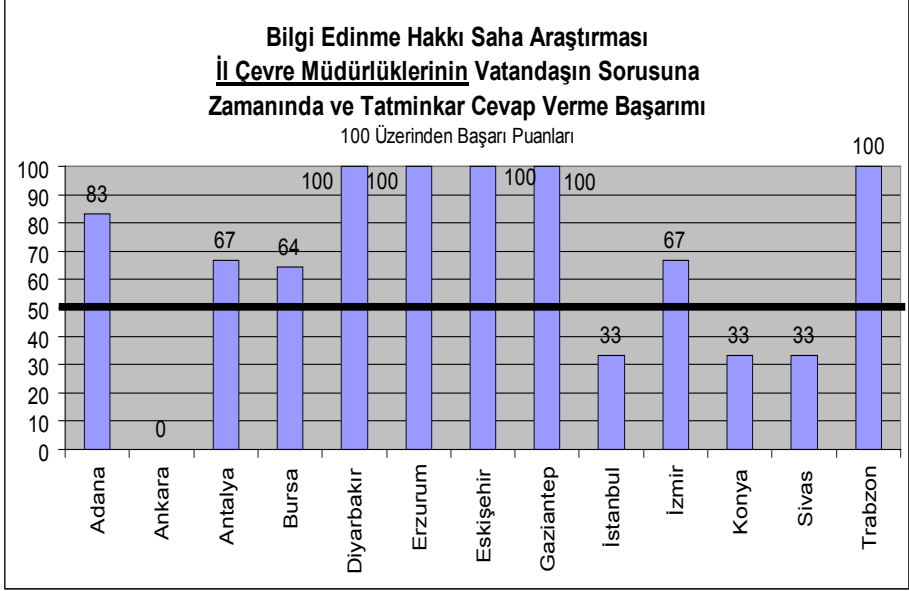

İl Sağlık Müdürlükleri'ne gelince, üç ilde İl Sağlık Müdürlüğü hem zamanlama açısından hem de içerik açısından tam not almış. Ama bunun yanında, Adana, Antalya ve %50 ile Gaziantep ve Trabzon başarısız illerimiz arasında gözüküyor.

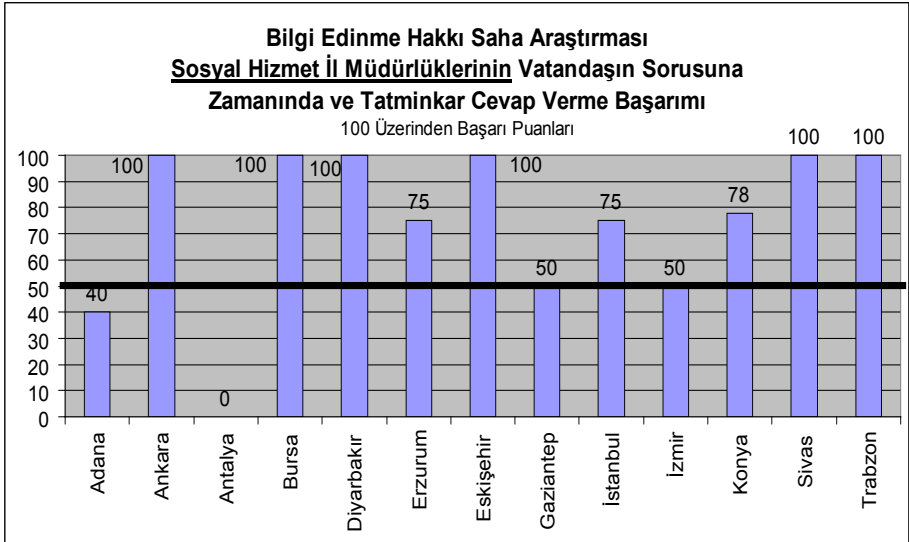

İl Çevre Müdürlüğü'ne baktığımızda tam not alan illerin sayısının arttığını görüyoruz. Beş ilimiz, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Trabzon, Gaziantep tam not almışlar. Ama bunun yanında, Ankara hiç cevap vermeyen illerimiz arasında. İstanbul, Konya, Sivas %33 almış.

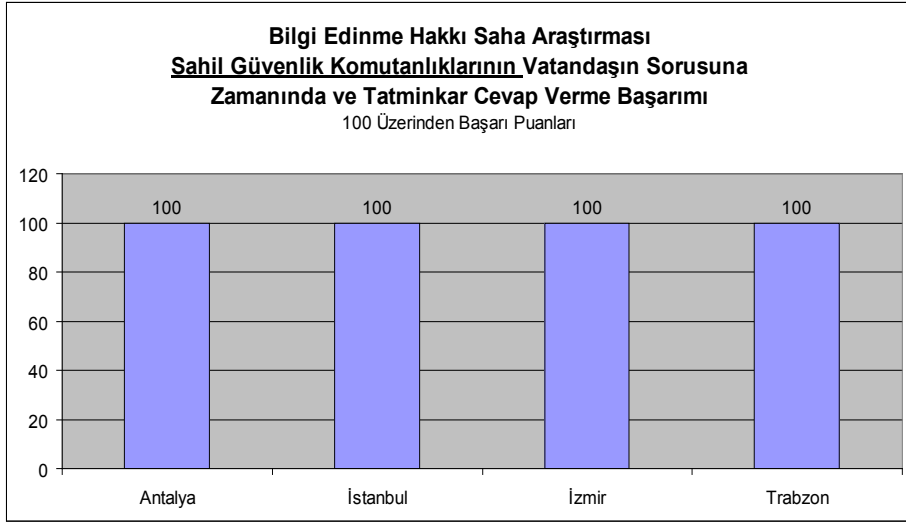
Ankara'da Valilik en yüksek notu alan kurumdu. Valilikler arasında en yüksek notu alan il Ankara ama İl Çevre Müdürlükleri'nde hiç cevap vermeyen il gene Ankara.

Sosyal Hizmet İl Müdürlükleri'ne geldiğimizde, bu sefer altı tane tam not alan il var. Bunlar Ankara, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Konya, Sivas, Trabzon. Ama yine hiç cevap vermeyen il olarak Antalya karşımıza çıkabiliyor. Adana %40, Gaziantep ve İzmir %50.

Son kurum olarak da Sahil Güvenlik Komutanlıklarımız var. Bunu tabii mevcut olan illerde sorduk. Soru sorulan ve kanıtı olan başvurularımızın hepsine tam cevap verilmiş.

Saha araştırmacılarımızın kullandığı yöntemlere ilişkin de bilgi vermek istiyorum. Burada bir noktayı tekrar hatırlatmakta fayda var; başvuru yöntemlerini saha araştırmacılarımızın inisiyatifine bıraktık, hangi yöntemi kullanmak istiyorlarsa onu kullandılar. Örneğin Erzurum, Eskişehir ve Sivas'ta sadece elden başvuru yapılmış ama buna karşılık Konya'da da sadece e-posta yöntemi kullanılmış. Yöntem üzerinden değerlendirme yaptığımızda, net sonuçlara ulaşmak mümkün değil çünkü her ilde her yöntem kullanılmış değil. Ama bir fikir oluşturması açısından e-posta % 54 ile en çok tercih edilen yöntem olmuş ve 13 ilin 9'unda bu yöntem kullanılmış. Başarı olarak ortalaması %64. %50'nin altında kalan iller Adana, Bursa ve Konya olmuş. Dokuz ilin üç tanesi başarı açısından %50'nin altında görünüyor. Daha önce de dediğim gibi elden başvuru %42 oranına sahip olmasına rağmen 13 ilin 10'unda de kullanılmış. Elden başvurularda başarı oranı e-postadan biraz daha fazla: %70. %50'nin altında kalan iki tane ilimiz var; biri Adana, öbürü Gaziantep.

Şimdi de uygulamada karşılaştığımız bazı zorluklardan söz etmek istiyorum. Elden başvuru yapan saha araştırmacılarımızla konuştuğumuzda, kurum içi yönlendirmede sorunlar yaşadıklarını ilettiler bize. Her kurumun Bilgi Edinme Birimi yok. Kanunen olmak zorunda da değil. Basın ve Halkla İlişkiler bölümleri ilgili birim olarak cevap verebiliyor. Ancak bir büro kurulmadıysa, ya da varsa bile vatandaş elinde başvurusuyla kuruma gittiğinde yönlendirme konusunda sorun

yaşamış. Yani gidip başvurusunu verip, evrak kayıt numarasını alıp, başvurusunu işleme koyduramamış. Bir diğer konu da evrak kayıt numaraları. Vatandaşın kendi başvurusunu takip etmesi açısından, bu başvuruların kayda girdiğinin öğrenilmesi çok önemli. Bu kayıt numaralarını almak konusunda saha araştırmacılarımız sorun yaşamışlar. E-posta yoluyla yapılan başvurularımızda karşımıza çıkan bir sorun ise, biraz önce de söylediğim gibi bazı kurumların sistemleri çalışmadığı için başvuru yapmanın mümkün dahi olmaması. Onun dışında genel olarak dile getirebileceğimiz bir başka eksiklik de standart uygulama eksikliği olması. Kurumların web sayfalarında sistemleri aynı değil. Örneğin bazı web sayfalarında başvurunun alındığına dair cevap geliyor, bazılarında gelmiyor. Bazı kurumların web sayfalarında hala bilgi edinme bölümleri yeralmadığı için genel adreslerinden başvuru yapılabilir. Ya da bir kuruma gittiğinizde yapacağınız başvuru ile bir başka kuruma gittiğinizde yapacağınız başvurunun sistematığı birbirinden farklı olabiliyor.

Bu sorunlar çerçevesinde getirdiğimiz önerileri sizlerle paylaşmak istiyoruz. Tabii ki sizin önerileriniz de bizim için çok önemli. Evrak kayıt numarası konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Buna başvurusunu takip edebilmesi açısından hem vatandaşın hassasiyet göstermesi, hem de kamu kurum ve kuruluşlarının hassasiyet göstermesi gerektiğini görüşüyoruz. İnternet yoluyla yapılan başvurularda çalışan, etkin sistemler olmalı. Sadece çalışmaktan da öte başvuruyu yapana kolaylık sağlayan sistemler olması da önemli. Bu konuda çok olumlu yorumlar aldığımız illerimiz ve kurumlarımız da oldu. Saha araştırmacılarımız çok hızlı, çok etkin çalışan çeşitli web sayfalarından bahsettiler. Bunlar örnek alınabilir. Buna karşın internette başvuru yaparken karmaşık bir formatta düzenlendiği için başvurunun zorlaştığı çeşitli web sayfalarından da bahsettiler.

En önemli önerimiz eğitim tabii. Yaptığımız eğitimlerin bir tanesinde İzmir’de bir üniversitenin Bilgi Edinme Birimi’nde çalışan bir görevli de mevcuttu. Kendisi eğitimler esnasında en çok soruyu soran kişiydi belki de. Kanun hakkında kafasında soru işaretleri olduğunu dile getirdi; çok çeşitli başvurular aldıklarını, hangilerine nasıl cevap vereceğini, hangi noktada başka birimlere havale etmesi gerektiğini, gerektiğini bazen bilemediğini söyledi. O yüzden bu konuya önem verilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Sonuç olarak söyleyebileceğimiz şu, Amerika gibi ülkelerde eski örnekleri olsa da, Bilgi Edinme Kanunu dünya çapında genel olarak yeni bir uygulama. Bunun bir süreç olduğunu unutmamak gerekiyor. Bilgi edinme hakkının kullanımının

yaygınlaştırılabilmesi, bu yolla saydamlığın daha fazla sağlanabilmesi için iki önemli koşul var: vatandaşın talebinin ve kurumların duyarlılığının artması. Biz açıkçası saha araştırmamızın bulgularının gelecek için ümit verici olduğunu düşünüyoruz.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

SAHA ARAŞTIRMASI SONUÇLARININ YORUMLANMASI

Uğur Kılınç

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, Raportör

Kurumsal Bakış:

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Öncelikle TESEV'in bu nazik daveti için hem şahsım adına hem de Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu adına Sayın Başkanımızın verdiği yetkiyle teşekkürlerimizi arz ediyorum. Tabii bir sivil toplum kuruluşu olarak TESEV'in kamu hayatımızda çok büyük yeri olduğunu, baştaki konuşmaları dinlediğimizde bile önemini anlayabileceğimiz bilgi edinme hakkı konusunda gerçekleştirdiği bu projenin de ne kadar önemli olduğunu hepimiz görüyoruz. Takdire şayan bir sivil toplum faaliyeti olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum ve tebrik ediyorum.

Saha araştırması, tahmin ediyoruz ki çok daha detaylı; burada sadece bir özet sunulabildi. İlk göze çarpan husus olarak şunu söylemek istiyorum: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na bu güne kadar 260 küsur itiraz dosyası, bilgi edinme başvurusu ve kurumlardan görüş talebi geldi. Bunların büyük bir bölümü tabii ki vatandaşlardan gelen itirazlar. Bizim de bunlar üzerinden birtakım gözlemlerimiz oluyor; çünkü vatandaş bilgi alamadığı zaman bize müracaat ediyor. Sizin için de bir mahsuru yoksa, hem saha araştırmasının sonuçlarını yorumlamayı arzu ediyorum hem de onlarla bağlantılı olarak bizim tespit ettiğimiz bazı hususlardan söz etmek istiyorum. Teşekkür ediyorum.

İlk olarak pilot illerin seçiminin ve soru soruş biçiminin oldukça yerinde olduğunu görüyoruz. Türkiye genelini temsil eden bir örneklem söz konusu. Soru setinde ise kamusal menfaatlerle ilgili soruların olduğunu görüyoruz. Tabii şahsi menfaatlerle ilgili sorular da vardır ama burada bize örnek olarak aktarılmadığını tahmin ediyorum. Tabii TESEV bir sivil toplum kuruluşu olduğu için, soruları da kendileri hazırladıkları için, gayet doğru olanı yapmışlar. Belediyelere, İl Çevre Müdürlükleri'ne, Sağlık Müdürlükleri'ne herkesin menfaatini ilgilendiren genel sorular sorulmuş. Ama burada bizim deneyimimizi aktarmak isterim. Gerçek hayatta bizim gördüğümüz kişiler, hep kendi ihtiyaç duydukları bilgileri talep ediyorlar, kendi şahsi problemleriyle ilgileniyorlar. Kamusal problemlerle ilgili ya da merak ettikleri konularla ilgili bilgi edinme başvurusunda çok az bulunuyorlar. Bunu Türkiye'deki genel bir eğilim olarak görüyoruz. Ama TESEV'in soru hazırlama şeklinin bu anlamda başarılı olduğunu söylemek istiyorum.

Yine bir tespitimizi aktarmak istiyorum. Kurumlarda “ilgililik şartı” arama gibi bir yanlış anlaşılma görüyoruz. Vatandaş bilgi talep ettiği zaman, bazı kurumlarımız halen bunun kendisiyle ilgisi olması gerektiğini düşünüyor. Hatta ilginç bir şey, vatandaşlarımız da başvuru formlarında kendisiyle ilgili olduğunu ispatlamaya çalışıyor: “Benim şu bilgiye ihtiyacım bu yüzden var” diye anlatıyorlar. Halbuki bizim kanunumuzun temeli buna dayanmıyor. Biliyorsunuz dünyada bu konuda iki sistem var: bir ilgililik şartı arayan sistem, bir de ilgisi olsun olmasın, vergi ödeyen bir vatandaş olarak idarenin elindeki bütün bilgi ve belgelere erişme hakkını savunan sistem var. Ben tasarı hazırlarken ikincisini seçmiştim. Onun sebebini Sayın Bakanın ve TESEV Başkanının konuşmalarında net bir biçimde gördük. Bu kanunun çıkma amacı, ülkemizde yanlış giden birtakım hususların düzeltilmesidir; hırsızlıklar, yolsuzluklar, usulsüzlükler gibi. Bunların üzerine gidebilmek için vatandaşın eline bir araç, bir imkan verebilmektir. Dolayısıyla bu noktayı önemli görüyorum ve altını çizmek istiyorum. Kanunumuzda “ilgililik şartı” yoktur. Saha araştırmasında başarılı olarak algılandığını da görüyorum çünkü bilgi talep eden kişiye Çevre Müdürlüğü veya Belediye “senin ne ilgin var bu soruyla” dememiş, doğrudan cevap vermiş. Bütçesindeki birtakım bilgileri sormuşlar, alt kalemleri sormuşlar, kurumlar da cevap vermiş. Bu sevindirici bir gelişme ama bazı kurumlarımız hala bu yanlışla düşüyorlar. Bunu da belirtmek istedim.

Grafikler de dikkatimizi çekti; İnternette yapılan başvuruların cevaplanma yüzdesinin daha başarılı olduğunu söylediniz. Tam ve zamanında cevap verme açısından baktığımız zaman böyle bir sonuç çıkabilir ama uygulamada durum farklı. Bilgi Edinme Birimlerinin sayfasına soru geldiğinde, eğer ilgili birimin yetkilisi soruyu cevaplarsa sorun yok, söyledığınız sonuca ulaşıyor. Ama bazen Bilgi Edinme Birimlerinde “elektronik ortamda cevap verme memurları” oluyor. Bu memurlar, cevap verebildikleri sorulara bazen doğrudan kendileri cevap veriyorlar. Bu noktalarda cevap verme ciddiyetinin düştüğünü görüyoruz. Belki zamanında, bir gün içinde cevap veriliyor ama içerik olarak tatminkar cevap alma konusunda sıkıntılar yaşanabiliyor. Tabii bu araştırmada sizin bunu tespit etmeniz mümkün değildi. Belki diğer sorularda vardı; onu bilemiyorum. Burada aktarmamış olabilirsiniz.

Grafiklerde dikkatimizi çeken üçüncü bir nokta daha var. (Ben araştırmayı önceden gördüğüm için hazırlık yapma şansım oldu, her şeyi burada görerek değerlendirmiyorum.) Sahil Güvenlik Komutanlarının soruldukları bütün illerde hem zamanında hem de tam cevap verme konusunda %100 başarılı olduklarını görüyoruz. Ama genel Türkiye ortalamasına baktığımız zaman başarı oranı %66,9. Şimdi bir kanatta %100 varken Türkiye ortalaması %66 ise, o %100'ün

de etkisini düşünürsek, ben bu noktada sivil kurumlarımızın durumunda biraz sıkıntı görüyorum. Uygulamada askeri kurumlarımız usule ve zamanlamaya çok daha fazla dikkat ediyorlar. Sivil kurumlarımızda süre aşımı olaylarına çok daha fazla rastlıyoruz. Bu, kanunun uygulanmasında kurumlarımızın ne kadar ciddi davrandıklarıyla, idarecilerin bu konuya ne kadar önem verdikleriyle de alakalı diye düşünüyorum.

Burada bizim tespitimiz olarak bir hususu da belirtmeden geçemeyeceğim. Sizler saha araştırmasına giderken üniversitelerle de görüş alışverişinde bulunmuşsunuz. Tabii çok doğru, yerinde bir hareket tarzı. Bir ile gittiğiniz zaman, bu kanunu en iyi uygulayacağını ya da anlayacağını düşündüğünüz kurumlara gidiyorsunuz. Ben mevcut şeyleri kapsam dışı bırakarak söylüyorum. Bizim ise Bilgi Edinme Kanununun uygulanması açısından en çok sıkıntı yaşadığımız, tıkanığımızı hissettiğimiz kurum maalesef üniversitemizdir. Kanunu en iyi anlayıp en iyi uygulayacak kurumlar olması gerekmesine rağmen tatminkar cevap açısından, süre, organize olma açısından ciddi sorunlarla karşılaşılıyor.

Notlandırma örneği 4, İl Çevre Müdürlüğü'ne sorulan bir sorunun cevabı, hakkında da birkaç şey söylemek istiyorum. Modelinin tümünü ve kuramını bilen bir kişi olarak tam cevap olmadığını söyleyebilirim. Ama sizin tam cevap olarak algılamanızı normal karşılıyorum. Verilen cevap kendisi açısından tam aslında. Çevre Müdürlüğü'ne sorulmuş, kedisindeki bütün bilgileri vermiş. Kendisi açısından tam cevaplanmış ama sorunun mali boyutuyla ilgili birtakım bilgiler de Defterdarlıkta olduğu ve bu bilgilerin oradan alınacağı belirtilmiş. İçerik olarak tam diyelim ama, Bilgi Edinme Kanununun dayandığı, yönetmeliğin getirdiği model açısından, prosedürün uygulanmasında eksiklikler var. Kurumlarımıza bir başvuru yapıldığı zaman eğer bilgi kendisinde değilse, diyelim ki Adalet Bakanlığı'nda, başvuru formunu daha işleme bile koymadan doğrudan Adalet Bakanlığı'na göndermesi gerekiyor. Modelimiz böyle. Ama diyelim bilgilerin bir kısmı kendisinde bir kısmı Adalet Bakanlığı'nda. Örneğimizden yola çıkarsak; bilgiler kısmen Çevre Müdürlüğü'nde var, kendisindeki bütün bilgileri verdi. Ama ne yapması gerekirdi? Kanunun 11. maddesi, yönetmeliğin de 17. maddesinde bu prosedür izah edilmiş. Bu durumda iki şey yapabilir; ya Defterdarlığa yazı yazarak bu bilgileri onlardan isteyip vatandaşa kendisi verebilir, ki bu durumda 15 işgünü olan süre 30 işgününe uzar. 30 işgününe uzadığı takdirde de gene 15 işgünü içerisinde vatandaşa bildirecek “Benim elimdeki bilgiler bunlar. Diğer bilgiler için defterdarlığa yazı yazdım. Sizin başvuru formunuzu ilettim. Bilgileri oradan alıp size ileticeğim” diye. Yönetmelikte de bu konuda bir muğlaklık var aslında “diğer kurumdan görüş alabilir” diyor. Almazsa ne yapabilir? Bu sefer kendisinde olan bilgileri 15 işgünü içerisinde vatandaşa verecek ve diyecek ki “Bende olmayan ama

Defterdarlıkta olan bilgiler için başvuru formunuzu Defterdarlığa gönderdim. O bilgileri size versin diye” diyecek. Bunu kurumun kendisinin yapması gerekir. Vatandaşa “git sen müracaat et” demeyecek. Model böyle kurulmuştur. Vatandaş bir kere müracaat ettikten sonra bütün sorumluluk idareye ait. O anlamda bu örnek tam değil diye ben vurgulamak istedim. Tabii Defterdarlık da başvuru formu kendisine geldiği andan itibaren 15 gün içerisinde onu sonuçlandırmak zorunda. Tabii eğer onun da başka kurumun görüşüne ihtiyacı varsa süreyi 30 güne uzatabilir ama teknik detaylara girmeyeceğim.

Sayın Başkan, diğer değerlendirmem daha genel olacak. Kanunun uygulanmasında başarı oranı, grafiklerde illeri karşılaştırdığımızda, illerin gelişmişlik seviyesiyle çok alakalı değil. Bazen Eskişehir çok ön plana çıkıyor, birinci sırada, sonra bakıyorsunuz Erzurum belli bir alanda birinci sıraya çıkıyor. İllerin gelişmişlik seviyesinden ziyade, benim şahsi kanaatimdir yine, o illerdeki ilgili kurumların, bazen Bilgi Edinme Biriminin başındaki kişilerin veya soru sorulan, soruya muhatap olan, cevap vermekle yükümlü birimin başındaki kişilerin ya da kurumun yöneticisinin bu konuya verdiği ciddiyetle, bilgi edinme konusuna verdiği önemle alakalı olduğunu düşünüyorum. Başarı oranını bence artıran-düşüren noktalardan birisi bu. Bizim tespitlerimiz olarak eklemek istiyorum. Ben bu konuda pek çok kuruma gidiyorum ve seminere katılıyorum ve orada dile getirilen sorunları da not alıyorum. Bilgi edinme konusunda gelen soruları bazı kurumlarımız ya da personelimiz angarya gibi görüyorlar. Bunu itiraf etmemiz lazım. Bürokraside böyle bir durum var. Öyle görünce de işler gönülsüz yapılabiliyor. Ama bunu genellemek de yanlış olur.

Bir başka husus da sanki sadece Bilgi Edinme Birimleri bu kanunla ilgiliymiş de bu cevapları onlar verecekmiş gibi bir yanlış algılama var bazı kurumlarımızda ya da görevlilerimizde. Elinde bilgi ve belge olan bütün kurum ve birimler bu kanunu uygulama ve cevap verme yükümlülüğünü haizdir. Öyle olunca bütün kurumların cevap vermesi lazım. Buradan hareketle eğitim ihtiyacını siz önerdiniz. Çok doğruydu, Bilgi Edinme Birimi görevlilerinin eğitilmesi lazım ama bununla da sınırlı kalmamak lazım. Ona özel vurgu yaparsak sanki işin sorumlusu onlarmış gibi görünür. Onlar; koordine edici, zamanı hatırlatıcı, evrakın sonuçlanmasına yardımcı olucu birimler. Yoksa asıl cevap verecek olanlar, bir kurumun idari işleri, personel işleri, bilgi-belge kimdeyse onlardır. Amirleriyle, görevlileriyle, memurlarıyla hepsinin eğitilmesi gerek. Aslında bütün bürokrasinin eğitilmesinden söz ediyoruz. Aslında bu kanunun uygulanması bir zihniyet dönüşümü gerektirecektir. Başarıya ancak zihniyet değişimini sağladığımız ölçüde ulaşırız. Sayın Bakan ve Başkan konuşmaları sırasında bu değerlendirmeleri yaptılar.

Ben o nedenle değinmek istemiyorum yeniden. Bu bir zihniyet dđnüşümünü gerektiriyor. “Bilgi vermeyen devlet”ten “bilgi veren devlet”e geğişi yapıyoruz.

Çokvaktinizialmadanelealacağımbirdiğerhususdavatandaşın bilinçlendirilmesiyle ilgili. Bu bağlamda STK'lara çok büyük görev düşüyor. Kamu idarelerine, devlete görev düşüyor. Ama bu konuda eğitici rolü en çok STK'lar üstleneceklerdir. TESEV'e de bu konudaki katkılarından dolayı bir kamu görevlisi olarak teşekkürü borç biliyorum ve beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Jergana Jouleva ²

*Access to Information Program, Bulgaristan
Uluslararası Bakış*

Hanımfendiler, Beyefendiler,

TESEV'e beni Türkiye'ye, Ankara'ya davet ettikleri ve yaşantımın son on yılıyla çok yakından ilişkili olan bu ilginç konferansa katılmama vesile oldukları için teşekkür etmek istiyorum.

Bilgiye erişim özgürlüğü konusunda çalışmalar yürüten Bulgar bir Sivil Toplum Kuruluşu'nun Direktörüyüm. Kuruluşumuzu 1996 yılında kurduk ve şu anda, özellikle demokrasinin kurumsallaşmasını henüz tamamlamamış ve demokrasi geleneğinin kökleşmediği ülkelerde bilgiye erişim kanununun uygulanması açısından hangi konuların önemli olduğu konusunda diğer STK'larla ve ülkelerle paylaşabilecek düzeyde deneyime sahibiz. Sunumumda sizlere kuruluşum olan Access to Information Program (Bilgiye Erişim Programı) ile ilgili kısaca bilgi vermek ve Bulgaristan'daki bilgiye erişim özgürlüğüne ilişkin olan mevzuatı kısaca sizlere tanıtmak istiyorum. Daha sonra bilgiye erişim özgürlüğünün uygulanmasını desteklemek için bizim neler yaptığımızı sizlerle paylaşmak ve tabii ne türden tanıtım, savunu ve izleme faaliyetleri yürüttüğümüzü sizlere göstermek istiyorum. Elbette benim için TESEV'in yapmış olduğu aha araştırmasının sonuçlarını duymak son derece ilginç oldu; bu sayede Bulgaristan'da izleme faaliyetleri açısından neler yapabileceğimize ilişkin pek çok fikir uyandırdı. En son olarak da tanıtım, savunu ve izleme faaliyetlerimiz sonucunda ne gibi sonuçlara ulaştık ve bilgiye erişim özgürlüğü kanununun uygulanabilmesi için devlet kurumlarına ne gibi tavsiyelerde bulunuyoruz sizlere paylaşmak istiyorum.

Öncelikle, biz kuruluşumuzu kurarken, misyonumuzu yeni Bulgaristan Anayasası'nın 41. maddesinde yer alan "bilgiye erişim hakkı özgürlüğünün uygulanmasını teşvik etmek olarak" belirledik. Belki biliyorsunuzdur, Bulgaristan'da yeni anayasa 1991 yılında, değişimden sonra kabul edildi. Biz, misyonumuzu, haklarını icra etmek istedikleri zaman bireyleri teşvik ederek ve devlet kurumlarına bilgiye erişim özgürlüğünü, yükümlülükleri ve kanunu uygulama konusunda yardımcı olarak ve baskı yaparak yerine getiriyoruz.

² Orijinal dildeki konuşma metni ekte yer almaktadır.

Hani tür faaliyetler yürütüyoruz? Öncelikle, mevzuatın tanıtılması, savunulması, daha ileri götürülmesi geliyor. Bu fevkalade önemli çünkü biz çalışmalarımıza başladığımız zaman, elimizde yalnızca anayasal hak vardı; bir kanunumuz yoktu. Sadece Çevreyi Koruma Kanununda “Çevresel Bilgiye Erişim” ile ilgili tek bir bölüm vardı. 1991 yılında kanunun getirdiği usul çok netti ama insanlar bu haktan haberdar değillerdi.

Çalışmalarımıza, vatandaşları Çevreyi Koruma Kanunu ve anayasal hakları doğrultusunda bilgi talep etmelerini teşvik ederek başladık. O zaman, bilgi edinme başvuruları yasal bir düzenleme olmadığı için reddediliyordu. Bu da bizi hükümetin elinde bulundurduğu bilgiye erişim konusunda yasaya olan ihtiyacı gösteriyordu. 1996 yılında Anayasa Mahkemesi yeni Anayasadaki 41.maddeye ilişkin yorumunda, devlet kurumlarının bilgiye erişimi sağlamasına yönelik özel bir yasanın çıkarılması tavsiye etti.

2000 yılında Kamusal Bilgiye Erişim Kanunu kabul edildi. Takip faaliyetleri açısından, bizim kuruluşumuz Bulgaristan’da Bilgiye Erişim Özgürlüğü Kanununun kamuoyunda tartışılması açısından başı çeken kuruluştur. Sonrasında, istisnalar konusunda daha açık düzenlemeler getiren Gizli Bilgilerin ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunları ile ilgili kamuoyu tartışmalarında da başı çeken kuruluş biz olduk. Yasal düzenlemelere ilişkin çalışmalarımızın yanında, kamusal bilgiye erişimin pratikteki uygulamasını da sürekli olarak takip ediyoruz. Yalnızca Bulgaristan’da bilgiye erişim özgürlüğü hakkının nasıl uygulandığına dair özel anketler yapmakla kalmıyor aynı zamanda kendi ağıımızı oluşturmak için de daimi takip faaliyetleri yürütüyoruz. Bulgaristan’ın her bölgesinde, 28 şehirde koordinatörlerimiz var; bunlar gazeteci. Kendi bölgelerindeki durumla ilgili olarak aylık raporlar sunuyorlar, devlet kurumlarından ret vakalarıyla ilgili örnekler gönderiyorlar. Çalışmamızdan en başından bu yana bu ret vakalarını topladık ve bir sistematığe bağladık. Bu retler, bizi, faaliyetlerimizin üçüncü önemli boyutuna taşıyor: hukuki yardım. Çalışmamızın başından şimdiye dek hukukçulardan oluşan ekibimiz 700’ü kanun yürürlüğüne girmeden önce ve 2300’ü kanun yürürlüğe girdikten sonra olmak üzere toplam 3000 vakayla ilgili görüş bildirdi ve tavsiyede bulundu.

Bilgiye erişim özgürlüğüyle ilgili bilincin artırılması açısından vatandaşların eğitimi son derece önemli. Bu nedenle, gazeteciler, vatandaşlar ve kamu idaresi için eğitimler sunuyoruz. Kamu idaresi eğitimlerini, Kamu İdaresi ve Avrupa Entegrasyonu Devlet Enstitüsüne diğer ortak kuruluşlar ya da özel şirketler ile birlikte yürütüyoruz.

Bütün bu bulguları ve birikimleri Bulgaristan vatandaşlarının bilgiye erişim özgürlüğü konusunda bilincini artırmak amacıyla medya kampanyalarında kullanıyoruz.

“Bulgaristan Anayasasının 41.maddesi bilgiyi arama, elde etme ve aktarma özgürlüğü garanti eder.” Bu cümle Article 19’un Uluslararası Sivil Haklar Paktı’ndan alınmıştır. Bulgaristan’da bilgiye erişim özgürlüğünü düzenleyen yasal çerçevenin gelişimi açısından çok önemli bir aşama da 1996 yılında Anayasa Mahkemesinin aldığı 7 No’lu karar. Bu iki nedenden ötürü önem arz etmekte. Birincisi, bu kararda bilgiye erişim özgürlüğü ilke, sınırlamalar ise istisna olarak kabul edildi. İkincisi ise, Bulgaristan’ın kamusal bilgiye ulaşım konusunda özel bir yasaya ihtiyacı vardı. Nitekim Kamusal Bilgiye Erişim Kanunu da Haziran’da kabul edildi ve Temmuz 2000’de yürürlüğe girdi. Bu kanuna bağlı iki kanun daha var: Gizli Bilgilerin Korunması Kanunu ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. Bu iki kanunun kabulünün ardından bilgiye erişim hakkının genel çerçevesi tamamlandı. Ancak bundan sonra daha iyi iç yasal düzenlemelerin izlenmesi, takip edilmesi, ve savunulması büyük önem kazandı. İşte bu nedenle farklı kurumlardaki gidişatı takip etmek son derece önemli. Anladığım kadarıyla Türkiye’de Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) bu işlevi üstleniyor. Bulgaristan’da BEDK gibi bir kurumumuz yok. Konuşmamın bu bölümünü burada keseceğim çünkü Bulgaristan Kamusal Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yasası açısından nelerin önemli olduğunu dosyalarınızda bulabilirsiniz. Kamuoyunda yasa tartışılırken devlet sırrı, resmi sır gibi kavramlar net olmadığı için muafiyetlerle ilgili kısımları kıyasıya eleştirdik. Ama Gizli Bilgilerin Korunması Kanunu kabul edildikten sonra gizli bilgi, devlet sırrı ve resmi sır olarak iki şekilde tanımlanmaya başlandı.

Bilgiye erişim özgürlüğü kanunu ya da kamusal bilgiye erişim hakkının uygulanmasının ilk aşamalarında Bulgaristan’da ne gibi problemler yaşadık? Öncelikle, bizim idaremiz yükümlülüklerini yerine getirmeye hazır değildi. Asıl sorun buydu. Bulgaristan’da bu türden izlemelere ilk başladığımız dönemlerde, örneğin insanlar bir talepte bulunmak için belediyeye başvurduklarında, bazı memurlar “İyi de biz bu kanunu bilmiyoruz ki! Ne kanunu bu?” diyorlardı. Ama bu ilk başlarda, 2000 yılındaydı. 2000, 2001 yılında kanunun uygulanmasının ilk aşamalarında yaptığımız araştırmaların bazılarının sonuçlarını sizlere göstereceğim.

Bu araştırmaları yapmamızdaki temel amaç uygulamayı ileri götürmek ve idarenin yükümlülüklerini hayata geçirme konusunda kanunu nasıl yorumladıklarını sınınamaktı. Dolayısıyla araştırmamızda kullandığımız anketteki başlıca sorular

yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle ilgiliydi. Elbette sizin de daha önce dile getirdiğiniz gibi vatandaşların ve gazetecilerin bilgiye erişim hakkı kanunu konusunda bilinçlendirilmesi de önemliydi. Buradaki durumun ne olduğunu bilmiyorum ama başlangıçta Bulgaristan'da gazeteciler camiasının tümü bu kanuna son derece şüpheli yaklaştılar. “Çok uzun bir süreç, talep edilen bilgiyi edinmek çok uzun zaman alacak” dediler. Genellikle gazeteciler bilgiye çok kısa sürede erişmesi gerekiyor; o bakımdan başlarda bu hakkı kullanma konusunda ciddi şüpheleri oldu ama artık durum değişti. Şimdi gazeteciler arasında bu hakkı kullanmak hayli revaçta.

Biz kuruluş olarak neler yapıyoruz? Her şeyden önce, vatandaşlar ve gazeteciler için elkitabları, ve pek çok eğitim yoluyla bu hakkın kullanımını teşvik etmek için büyük gayret gösterdik. Belki daha da önemlisi, ücretsiz olarak sunduğumuz hukuki yardımlardı. Vatandaşlar hükmet organlarından, devlet kurumlarından veya yerel yönetim birimlerinden bilgi talep ettikleri zaman ve bilgi talepleri reddedildiğinde, vatandaşlara bundan sonra atmaları gereken adım konusunda hukuki danışmanlık vermek fevkalade önemliydi. Bunun da çeşitli etkileri var. Daha fazla bilgi sahibi insanınız oluyor ve bilgiye erişim hakkı, medya ve her türlü kamu etkinliği sayesinde tanıtılmış oluyor.

Bizde BEDK gibi bir kurum olmadığı için, bir STK olarak devlet kurumlarını yükümlülüklerini yerine getirme konusunda, izleme çalışmaları, anket ve yıllık raporlar yoluyla zorlamak için azami çaba ortaya koyduk. 2000 yılından bu yana yayımlanan bütün yıllık raporlarımız Bulgarca ve İngilizce olarak web sayfamızda bulunmaktadır. İdareye yönelik olarak çeşitli elkitabları da hazırladık ve elbette eğitimler sunduk. Eğitimlerin üniversitede anlatılan dersler gibi değil, somut örnek olaylar içermesine, karşılıklı etkileşime dayanmasına dikkat ettik.

İzleme

Daha önce de söylediğim gibi, başlangıçtaki amacımızın yükümlülüğün, yasal düzenlemelerin gereklerinin yerine getirilip getirilmediğini sınamaktı. İkinci ana amacımız, kanunun uygulanması için idari hesap verebilirliği teşvik etmektir. Bu nedenle kaç tane soru aldıklarına, hangi gerekçelerle bilgi talebini reddettiklerine ilişkin sorular soruyorduk. Kamu görevlilerinin eğitim sürecini kolaylaştırmak açısından bu türden eğitimler veriyoruz. Bu eğitimlerden elde ettiğimiz deneyim sistematize ederek izleme araçlarımızı geliştirmek için kullanabiliyoruz.

İzleme faaliyetlerimiz sonucu ortaya çıkan önerileri, bulguları formüle etmeme izin verin. İlk anketi 2000 yılında kanun yürürlüğe girmeden altı ay önce

gerçekleştirdik. Soru setimizi toplam 383 kuruma gönderdik ve 303 adet cevap aldık. (Bulgaristan'da kamu kurum ve kuruluşları bazı bilgi kategorilerini yayımlamakla yükümlüdürler. Devamlı surette yayımlanması gereken dört bilgi kategorisi vardır.) Takip eden iki yıl içinde gelişmeler oldu; %100' ulaşmamakla birlikte cevap verme sayısında artış oldu.

Ayrıca, başvurulmuş yerlerde bilgi edinme hakkı sorusu yöneltmek ve bilgileri okumak için baktığımız zaman, odalar tahsis edilip edilmediğine baktık. 2000 yılında bu yükümlülüğü yerine getiren kamu kuruluşu neredeyse hiç yok.

Bulgaristan Kanunu bilgi edinme hakkı ile ilgili özel bir görevlinin atanması ya da birim kurulmasına ilişkin açık bir yükümlülük getirmemektedir. Ancak, her kurum bunu nasıl organize edeceğine, nasıl yöneteceğine, ve özel bir görevli atayıp atamayacağına karar vermek durumundadır. Bu nedenle başlangıçta Halkla İlişkiler veya Hukuki İşler Departmanı birimler bu görevi üstlendiler. Bizim açımızdan ilginç olan, soruyu alan görevlinin son kararı verip vermediğiydi. Görüşme yapılan görevlilerin yalnızca %9'u sorularla ilgili kararları kendilerinin verdiğini söyledi. Ama şimdi bu durum değişti. Sanırım bunun sebeplerinden biri de, bizim yıllık raporlarımızdan birinde yer alan, her kurumun talebe cevap verecek özel bir görevlisinin bulunması gerektiğine dair getirdiğimiz öneriydi.

Elbette Bulgaristan'daki kamu kuruluşlarına gelen soruların sayısını raporlamak bizim işimiz değil; bu idarenin sorumluluğu. Geçen yıl, Bulgaristan'daki başvuruların sayısı 49 653 idi. Bunlardan yaklaşık 11297 tanesi yazılı, diğerleri ise sözlü başvurulardı. 2004 yılında 469 başvuru reddedildi. Ret yüzdesinin çok yüksek olmadığını görüyorsunuz. Ama daha ilginç olanı, bu vakalarda ret gerekçesinin ne olduğuydu. Bulgaristan'da en yaygın ret gerekçelerinden biri üçüncü şahıs çıkarı. Devlet sırrı ya da resmi sır, sık karşılaşılan ret gerekçelerinden biri değil. Retlerin yalnızca 28 tanesi devlet sırrı gerekçesine dayanıyor. Temel olarak gazetecilerden veya bilgiye erişim özgürlüğü eylemcilerinin soruları. Örneğin bizim kuruluşumuz, hükümetin büyük sözleşmelerinden bazılarıyla ilgili bilgi istedi ve bu sözleşmelerin bir tanesi ile ilgili başvurumuz devlet sırrı gerekçesiyle reddedildi.

Bulgaristan'da kim bilgi talebinde bulunuyor? İlk sırada vatandaşlar var. İkinci sırada şirketler. Üçüncü sırada ise gazeteciler ve dördüncü sırada STK'lar.

Bizim kuruluşumuz Open Society Institute Justice Initiative (Açık Toplum Enstitüsü Adalet Girişimi) tarafından geliştirilen "Bilgiye Edinme Edinme Özgürlüğü Küresel İzleme" çerçevesinde ülke çapında bir anket düzenledi.

2003 yılında beş ülkede, 2004 yılında - dünyanın her yerinde Avrupa'da, Latin Amerika'da ve Afrika'da- on altı ülkede yapıldı. Takvim bütün ülkeler için aynıydı. İzleme aşaması, soruların niteliği ve kurumlar bütün ülkeler için aynıydı. Soru soranlara bilgiye erişim hakkının kullanımı sırasında eşit şekilde muamele edilip edilmediğini ölçtük. Bu bakımdan soru soran farklı gruplarımız vardı; iki gazeteci, üç vatandaş, üç STK ve toplumda mağdur durumda olan bir grup (Roma azınlıkları – 2004 yılı) 2004 yılı sonuçlarını bir önceki yıl ile karşılaştıracak olursak Bulgaristan'da özellikle başvuruların başarılı bir şekilde yapılması açısından pek çok ilerleme kaydedildiğini görürüz. Örneğin, Roman azınlıktan bir temsilci Savunma Bakanlığı'na giderek geçen yıl Bulgar ordusundan kaç adet silahın çalındığına dair bilgi talebinde bulundu, ancak Savunma Bakanlığı'na girmesine izin verilmezdi. Talebi yazılı olarak gönderdiğinde cevap alınabiliyordu. Bu takibin sonuçlarına dayalı olarak bulgularımızı ilgili yerlere ulaştırdık, devlet kurumlarına önerilerimizi hazırladık ve göreceğiniz gibi 2004 yılı sonuçlarına göre talebini iletmemiş olan yalnızca iki vaka var ve erişim sağlanan olumlu vakaların sayısı da artmış.

Son olarak, ülkeler arasındaki işbirliği, deneyimlerin paylaşılması, araştırmalara ilişkin ipuçlarının paylaşılması çok önemli. Örneğin biz Bulgaristan'da Hollanda'nın deneyimlerinden, Danimarka'dan, Slovakya'dan çok şey öğrendik. Başka kuruluşlarla da sürekli işbirliği halindeyiz. Bu nedenle benim için burada olmak ve bazı deneyimleri paylaşmak gerçekten çok büyük bir mutluluktur.

Herhangi bir sorunuz varsa, cevaplamaya hazırım. Çok teşekkür ederim.

SORU-CEVAP (1)

Namık Ceylanoglu (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı): Sorum şu. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 4. maddesi yabancıların bilgi edinme hakkı ile ilgilidir. Eğer gözümden kaçmadı ise Sayın Bakanın aktardığı veriler arasında yabancılarla ilgili hiçbir istatistiki veri yok. Zannedirim bu verilen rakamlar Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gereğince TBMM'nin Bakanlıklardan alarak konsolide edeceği veriler olup, Haziran 2005'te yayımlaması gereken rapor. İçinde hiç yabancılar geçmedi.

İkinci sorum da yine yabancılarla ilgili. Bayan Jouleva sunumunda Bulgaristan'da “ülkedeki yabancılar da bilgi edinebilir” gibi bir cümle kullandı. Halbuki Türkiye'deki yabancıların bilgi edinebilmesi dört temel kritere bağlı: 1. Kendileriyle ilgili; 2. İşleriyle ilgili bilgi edinebilirler; 3. vatandaş oldukları ülkelerle Türkiye arasında “karşılıklılık” ilişkisi olmalıdır; 4. Türkiye'de ikamet etmelidirler. Yani Bulgaristan yabancıların soru sorulması daha mı kolay? Örneğin ben gidip Bulgaristan'da bir yabancı olarak istediğim soruyu sorabiliyor muyum?

Bir de karşılıklılık ilkesi hangi ülkelerle Türkiye arasında var, bu nerede yayınlanmış, bunu öğrenmek istiyorum.

Uğur Kılınç: Öncelikle birinci sorunuzla ilgili olarak, verilen istatistikler 2004 yılına ait. Kanunun yürürlüğe girmesi 24 Nisan 2004, biliyorsunuz. Kanunun yürürlüğe girmesinden yıl sonuna kadar olan rakamlar. Bütün kuruluşlardan bilgileri toplayarak Meclise genel bir rapor halinde sunduğumuz ve Sayın Meclis Başkanı tarafından da açıklanan rapordan alınmış bilgilerdir. Önümde de var, arzu ederseniz diğer bilgileri de sunabilirim. Burada yabancılarla ilgili özel bilgiler mevcut değil. Sebebi de ilk yıl olması. Kanunda ve yönetmelikte konuyla ilgili ne tür bir rapor hazırlanacağına ilişkin yükümlülüğü gösteren maddeye baktığımız zaman, toplam sayılar, kabul edilen, reddedilen, gizli bilgiler ayrılarak verilen bilgilerden bahsetmesi gerektiğini görüyoruz. Raporun nelerden bahsetmesi gerektiği belirlenmiş durumdaydı. Onu aşan daha geniş bir rapor değil. Onu belki STK'lar yapacak ya da kamu içinde birtakım projeler çerçevesinde yapılacak veya bilim adamlarımız yapacaklar. O istatistiki veriler toplanabilir; bunun için herhangi bir engel yok. Ama genel raporun sistematığı önceden belli olduğu için ve o çerçevede hazırlandığı için yabancılarla ilgili özel bilgi yok.

İkinci sorunuz yine yabancılarla ilgili. Sanıyorum, müteakabiliyet, kendisiyle, faaliyetleriyle ilgili soru sorma zorunluluğu gibi kriterlerin çok olduğunu, yabancıların soru sorması ile ilgili koşulların daha serbest olması gerektiğini

düşünüyorsunuz. Şüphesiz olabilir. Daha geniş haklar da tanımlanabilir. Ben bu kanunu 1997 yılında hazırlarken, önce tabii bütün dünyadaki örneklere baktım. Amerika'nın Freedom of Information Act metninden başlayarak, Kanada'nın, İngiltere'nin metinlerini inceledim. İngiltere'nin yasası geçen sene yürürlüğe girdi. O zaman taslak halindeydi, taslağı incelemiştim. Ayrıca yürürlükte olan Avusturya'nın, Fransa'nın, Avrupa Birliği'nin bu konudaki mevzuatını -o dönemde AB'nin mevzuatı şu anki mevzuat değildi, daha alt kademe bir regülasyondur- hepsini inceleyip, hepsindeki ortak standartlara bakıp ona göre hazırlamıştım ve en özgürlükçü şekliyle hazırlamıştım. Mesela Amerikan kanununda biliyoruz, milliyetini sormuyorlar. Bunu bize gelen bir itiraz üzerine öğrendik ve resmi olarak teyit ettik. Çünkü kanunda buna ilişkin bir hüküm yok. Kim bilgi edinme başvurusu yaparsa yapsın, alacağı cevap aynı. Verilebilir bir bilgiyse, istisnaya girmiyorsa eğer, veriyorlar. Amerikan vatandaşı, Türk vatandaşı bakmıyorlar. O anlamda Amerikan vatandaşlarına karşı biz de aynı ölçüyü kullanıyoruz, yani mütekabiliyet. Ama Türk vatandaşlarına yurtdışında bu hakkı tanımayan bir ülkeye, diyelim ki X ülkesi, yabancılara karşı böyle bir tavır takınıyorsa, biz de o ülkenin vatandaşlarına mütekabiliyet uyguluyoruz. Bu uluslararası hukukun bir gereği. Vazgeçebilirsiniz tabii. İstisnaya girmeyen her türlü bilgiyi herkese vereceğiz diyebilirsiniz. Ama bizim kanunumuz bu şekilde çıkmıştır. Eğer böyle bir sınırlama kabul ederseniz, bunlar çok şey değil. Şimdi tabii bir de şu var. Ben değerlendirmem sırasında söz etmiştim, "İlgililik şartı" bizim kanunumuzda yok. Bir tek yabancılar için var. İstisna olduğu için ondan bahsetmedim. "Kendisiyle ilgili olsun, faaliyetiyle ilgisi olsun" ibaresini ben kendim koydum. Meclisimiz de bu uygulamayı bu şekilde kabul etti. Diğer ülkelerin de bir kısmında var. Kara Avrupası sistemine baktığımız zaman çoğunda hüküm yoktur ama olanlar da bu tarz hükümler vardır. Ben bunu tercih ettim, Meclisimiz de bunu tercih etti. Faaliyet alanıyla ilgisi olmadan da olabilirdi tabii, mümkündür de. Yabancılarla ilgili istatistikler için ayrı bir çalışma yapılması gerekir. Kaç yabancı bize müracaat etti, bunun ortaya konabilmesi için. Ama şunu belirteyim bize, Kurula itiraz için gelen yabancılar oldu. Başka ülke tabiiyetinde olduğu gibi "Heimatlos" olan kişiler de oldu. Yani "vatansız". Yarın Yönetim Kurulunda görüşülecek bu. Mesela bunu dikkate alıyoruz. Vatansız olan kişilerde bu koşulları aramıyoruz. Yorumla açık olan noktalarda özgürlükçü davranıyoruz.

Namık Ceylanoglu: Bayan Jouleva'ya soracağım. Siz açıklamalarınızda ve gösterdiğiniz her tabloda gazetecilere çok önem verdiğinizi vurguladınız. Tahmin ediyorum ki bilgi edinmeyi ülkede yerleştirmek için gazetecilerden yoğun şekilde yararlanıyorsunuz. Ama üniversite öğrencilerinden hiç bahsetmediniz. Türkiye'de yaklaşık 6-7 milyon üniversite öğrencisi var. Bunlar okullarını bitirdikleri anda

eğitilmiş vatandaşlar olarak sokağa çıkacaklar. Bu yasanın tahmin ediyorum sizde de bizde de en ciddi uygulayıcısı onlar olacaklar. Ama bakıyorum eğitimlerinizde hiç bahsetmiyorsunuz, biz de zaten hiç bahsedilmiyor. Üniversiteler için nasıl bir program öneriyorsunuz bunu merak ediyorum. Biraz önce Uğur Bey'e sorduğum yabancıların bilgi edinmesi konusunu siz hiçbir şarta bağlı değilmiş gibi anlattınız. Yabancılar da bilgi edinebilir diye bir grafikte gösterdiniz. Sizin de bizim gibi sıkı kurallarınız var mı? Teşekkür ederim.

Gergana Jouleva: Sorular için teşekkür ederim. Hayır, Bulgaristan'da yabancıların resmi belgelere erişimini sınırlandıran ya da bir şekilde düzenleyen özel bir düzenleme yok. Ama genellikle, uygulamaya baktığımız zaman, biz kurumca kişisel olarak 3, internet üzerinden de birçok yabancıya istedikleri bilgiye ulaşabilmeleri için hangi kuruma gitmeleri gerektiği konusunda yardımcı olduk. Gerçek talepler, hukuki tavsiye için olanlar, gazetecilerden, bir Amerikalı, bir Danimarkalı gazeteciden geldi. Çevre Bakanlığı'nın Halkla İlişkiler Departman Şefiyle yapılan görüşmeden öğrendiğim kadarıyla, Bulgaristan'ın farklı bölgelerinde gayrimenkul edinmek isteyen yabancılar çevrenin durumuyla ilgili pek çok bilgi talebinde bulunuyor. Çevre Bakanlığı İnternette pek çok bilgi edinme hakkı sorusu alıyor. Belki bu bilgileri Devlet Bakanlığı'nın Bulgaristan'da yürütme organlarının tamamına yöneltilen talepleri sistematize edecek bir sonraki raporunda kayda geçecekler. Ama elbette ki asıl sorun, belgelerin dili ile ilgili. Bazen belgeler sadece İngilizce olabiliyor. Çünkü genellikle devlet memurları İngilizce ya da başka bir dil bilmiyorlar. Şimdi dil öğrenme sürecindedir.

Benim açımdan bu ilginç bir tartışma konusu çünkü örneğin Avrupa Birliği'nin Bakanlar Konseyi, Meclis ve Komisyonun resmi belgelerine erişimi düzenleyen 10/49 no'lu Yönergesi, bu hakkı yalnızca üye devletlerin vatandaşları ve yasal organları için güvence altına alıyor. Biz, bir kuruluş olarak, Avrupa Birliği'nin kurumlarından biri olan Avrupa Yatırım Bankası'ndan, 10/49 no'lu Yönerge uyarınca bilgi talebinde bulunmuştuk. Bulgaristan'la ilgili bir projeye ilişkindi. Bize yönergeye göre dahi bizim bilgi talebinde bulunma hakkımız olmadığını ya da onların bu belgeleri bize gönderme yükümlülükleri bulunmadığını söylediler. Dolayısıyla her zaman ilgili yönergenin olması meseleyi çözmiyor; daha açık, demokratik ve şeffaf bir yaklaşım gerekiyor. Bana göre bu ilginç bir konu.

İkincisi, gazetecilerle ilgili. Bizim çalışmamız, aldığımız sonuçlar Bulgaristan'daki basın mensuplarının yardımları olmasaydı asla mümkün olmayacaktı. Kuruluş olarak biz Bulgar Medya Koalisyonu'nun bir üyesiyiz ve avukatlarımız Bulgar medyasına, özellikle de gazetecilere yalnızca bilgiye erişim özgürlüğü konusunda

değil aynı zamanda ifade özgürlüğü, konuşma özgürlüğü gibi konularda hukuki yardım sağlıyor. Elbette öğrencilerle ilgili söylediklerinizde kesinlikle haklısınız. Bu bizim kullanmadığımız birşey. Şu anda meslektaşlarım, Bulgaristan'daki Amerikan Üniversitesi'nde yargıya intikal etmiş davalarımızı aktarıyor. Ama bu alanda sistematik bir çalışmamız yok. Yalnızca hukuk fakültesi öğrencilerinden değil bütün öğrencilerden destek alabilmek için Yeni Bulgaristan Üniversitesi'nde bir ders açmayı planlıyoruz. Çok ilginç bir konu da bu hakkın Bulgaristan'da vatandaşlık eğitimi dersinde liseli öğrencilere tanıtılması.

Ökkeş Şahan (Sermaye Piyasası Kurulu): Uğur Bey'e bir iki tane soru sormak istiyorum. Bilgi Edinme Hakkı Kanununda vatandaşın kanunla verilen hakkı gerçekten kötüye kullandığı ortaya konan durumlarda kurumlar ne gibi bir tedbir alabilirler? Örnek vermek gerekirse, birlikte hareket ettiğini bildiğimiz yüzlerce kişi aynı anda internette mesaj gönderirse, teknik olarak bu başvurulara yetişmek mümkün olmadığından, kanunla da yasal süre konduğu için ne tür bir yöntem izlenebilir? Kanunda veya yönetmelikte bir hüküm konulmuş mudur?

İkinci sorum da, Sermaye Piyasası Kurulu, kanunun kendisine verdiği yetkilere dayanarak denetimler, gözetimler yapmaktadır. Gerek Sermaye Piyasası Kanunu gerekse Türk Ceza Kanunu hükümleri uyarınca kişiler hakkında suç duyurularında bulunmaktadır. Malum, hem şirketleri, hem borsayı hem de aracı kurumları ilgilendirdiği için, vatandaşlar bu kişilerle ilgili soruşturmaların sonuçları hakkında çok geniş kapsamlı bilgi istemektedirler. Özellikle suç duyurusunda bulunduğu andan, Cumhuriyet Başsavcılığına gittiği andan itibaren bu başvurular gelmekte, yargılamanın devamı esnasında da bu başvurular devam etmektedir. Konuya ilişkin 20. maddede "Verilecek bilgi veya belge yargılamanın görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecekse, idari kurum bunları vermemelidir" diyor. Bu durumda, kovuşturmanın ya da soruşturmanın aşamaları ya da bu takdir yetkisinin idari kuruluşun kendisine mi ait olduğu, kanun amacının bu mu olduğu soruları var. Özellikle en son CMUK hükümlerini de saklı tutulan hükümler konusunda bizi aydınlatırsanız sevinirim. Teşekkürler.

Uğur Kılınc: Ben birinci sorunuza çok kısaca cevap vermeye çalışayım. İkinci sorunuz biraz daha farklı, teknik bir soru.

Hakkın kötüye kullanılması şeklinde başvurulara ilişkin Bilgi Edinme Kanununda bir hüküm yok ama bu Türk Medeni Kanununun 2. maddesinin, yanlış hatırlamıyorsa 2. fıkrasındaki "hiçbir hakkın kötüye kullanılmayacağı" ibaresi ile ilişkilendirilebilir. Ona dayanarak, hakkın kötüye kullanılması işlemi

yapılabilir tabii. Ama bu işlemin yapılıp yapılmayacağına karar vermek idarenin takdirinde. Aslında “Hakkın kötüye kullanıldığına idare mi karar verir yoksa yargı organları mı?” diye doktrinde tartışmalı bir konuyu sordunuz. Ama Bilgi Edinme Kanununda buna ilişkin bir hüküm yok. Hakkın kötüye kullanımı ile ilgili genel kurallar uygulanacaktır.

İkinci sorunuz tabii teknik bir konu. 4982 sayılı kanununun 20. maddesinin kapsamına giriyor. 20.maddenin bir bendine göre; “Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek bilgi ve belgeler bu kanunun kapsamı dışındadır.” Genelde adliyeye intikal etmiş konularla ilgili bilgi ve belgeler için başvuru yapılırsa nasıl davranılacağına ilişkin maddemiz. İşin açıkçası bunlar biraz da muğlak; daha doğrusu genel ve soyut. Tam da kanun maddesinin olması gerektiği gibi. Bunların daha detaylı ve anlaşılır halinin yönetmeliklerde olması gerekirdi. Açık söyleyeyim yönetmeliği ben hazırlamadım. O yüzden kanun maddesi ve yönetmelik maddesi birbirinin aynısı. İdare bu konuda biraz sıkıntıya girebiliyor, haklısınız. Bu belge yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engeller mi, engellemez mi, bunu nasıl anlayacağız? Tabii zaman içerisinde içtihatlar oluşacak. Belki ileride yönetmeliklerde bizim teklif edeceğimiz düzenlemelerle bu konular daha somutlaştırılacak. Ama çoğunlukla Kurul kararlarıyla bu konular düzenleniyor. Bu tür konuları resmi olarak Kurula sorabilirsiniz. Biliyorsunuz Kurulun görevlerinden biri de kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak Bilgi Edinme Kanununu uygulamakla yükümlü olan kurum ve kuruluşlara görüş vermektir. Takıldığınız, tereddüde düştüğünüz bu gibi konularda resmi olarak size görüş bildirmeniz daha uygun olur. Başkalarının vaktini almamak için daha fazla teknik detaya girmeyeyim.

OTURUM I: TÜRKİYE’DE BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU VE UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Taner Ayanoğlu

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Değerlendirilmesi

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Emir demiri keser. Konuşmamı 10 dakikaya sığdırmaya çalışacağım.

Benim bildiri başlığım “4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanununun Değerlendirilmesi?”. Sabahki konuşmalarda, Bilgi Edinme Kanununun uygulanması noktasında idarenin bu kanunun uygulanmasına karşı ya da uygulamayı geliştirici pozitif nitelikte tavırları ortaya konuldu. Aslında uygulamanın değerlendirilmesinde önce belki tartıya Bilgi Edinme Kanununun çıkarılması, kanunun pozitif düzenlemelerinin tartışılması; artılarının, eksilerinin ortaya konulması da gerekiyor.

Kanun çıkınca bir vatandaş ve idare hukukçusu olarak herkes gibi ben de heyecanlandım. Bu heyecanla kanuna ilişkin gayet pozitif düşünceler besledim. Ancak belki şimdi, kanunun acaba eksik yanları, tamamlanması gereken yanları, kurgusunda birtakım hatalar var mı, gibi soruları soruyoruz. Bu gibi konuların ortaya serilmesi gerekiyor. Ben de bu amaçla bir sunum hazırladım. Tabii bu sunumu yaparken kanunun bazı hükümlerinin açıklamasına da gireceğim.

Bildiğiniz üzere 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu 9 Ekim 2003 tarihinde TBMM tarafından kabul edildi ve 24 Ekim 2003 tarihli ve 2569 sayılı Resmi Gazete’de yayınlandı. Kanun, yürürlük tarihinden itibaren altı ay sonra, 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girdi. Bugün itibarıyla aşağı yukarı 18 aydır ya da 1,5 yıldır kanun yürürlükte ve uygulanmakta.

Baktığımızda bu kanunun 33 maddeden oluştuğun; bu 33 maddenin de beş bölüm halinde düzenlendiğini görüyoruz. Birinci bölüm, 1 ila 3. maddeleri kapsıyor: “Amaç, Kapsam ve Tanımlar” başlığını taşıyor. İkinci bölüm, 4. ve 5. maddeler. İki maddelik bir bölüm burası. Bilgi edinme hakkı ve bilgi verme yükümlülüğünü düzenliyor. Üçüncü bölüm, 6 ila 14. maddeler, bilgi edinme başvurusunu, başvurunun usulünü düzenliyor. Dördüncü bölüm, 15 ila 28. maddeler, bilgi edinme hakkının sınırlarını düzenliyor. Bu bölüm, Bilgi Edinme Kanunu içerisinde aşağı yukarı 13-14 maddelik bir bölüm. 29 ve 33. maddeler arasında ise “çeşitli ve son hükümler” düzenleniyor. Kanunun geneline baktığımızda

ağırlıklı bölümünün aslında bilgi edinme hakkının sınırları olduğunu görüyoruz. Bu da kanuna yöneltilen eleştirilerden bir tanesi. Öyle bir bilgi edinme kanunu ki 14 maddesini sınırlamalara ayırmış. Bu eleştirilere ben doğrusu çok fazla katılmıyorum. Aslında bilgi edinme hakkını tanımakla birlikte, bu hakla ilgili en önemli konulardan birisi de sınırlardır. Dolayısıyla sınırların düzgün, net, belirgin çizilmesi bu kanunun kapsam ve içeriği bakımından önemlidir.

Kanun genel olarak önce bilgi edinme hakkının sınırlarını, muhataplarını belirledikten sonra bu hakka ilişkin temel esasları ortaya koymaktadır. Bu hakkın uygulama usulü olarak ilgili idarelere başvuru usulleri, idari itiraz merci usulleri ve hakka ilişkin sınırlamaları göstermekte ve düzenlemektedir. Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak, adı “Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasıyla İlişkin Esas ve Usuller” olan bir yönetmelik de çıkarıldı. Bu yönetmelik 27 Nisan 2004 tarihli ve 2441 sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Dikkat ederseniz, yönetmelik, altı ay geçiş kanunun yürürlüğe girmesinden üç gün sonra çıkarılıyor. Bu yönetmeliğe ilişkin olarak, kanun ve yönetmelik arasında bazı düzenleme tutarsızlıkları var. Uygulama bakımından yönetmelik çok da gerekli mi değil mi o da sorgulamaya açık.

Bilgi Edinme Kanunu ne getiriyor? Genel olarak baktığımızda Bilgi Edinme Kanununun iki etkisinin olduğunu görüyoruz. Birincisi psiko-sosyal etkisi, diğeri ise bilgi edinme hakkıyla ilgili olarak usuli bir güvencenin oluşturulması. Psiko-sosyal etkisi derken, şunu kastediyorum; aslında Bilgi Edinme Kanunuyla bireylerle, vatandaşla idare arasında hukuki bir ilişki kuruluyor. Bu ilişkinin taraflarından biri vatandaş ya da bireyler, onların bilgi edinme hakkı var. Karşı tarafta idare, onun da bilgi verme yükümlülüğü var. Temelde bir hak olması dolayısıyla bir hukuki ilişki kuruluyor. Ama bireylerle idare arasındaki ilişkiyi her zaman salt hukuki ilişki olarak nitelendirmek de doğru değil. Bunun psiko-sosyal boyutları da var. Dolayısıyla idarenin kafasında bireyin algılanışı, bireyin kafasında idarenin algılanışı ve her ikisi arasındaki sosyolojik ilişki boyutu bakımından Bilgi Edinme Kanunu önemli. Çünkü adı “Bilgi Edinme Hakkı” olan bir kanun yürürlükte olduğu için idare ya da vatandaşlar bu kanunun detay hükümlerine nüfuz edemeseler bile artık biliyorlar ki, bu kanun ile vatandaş artık bilgi edinme hakkına kavuştu. İdare de ya da kamu görevlileri de artık kendilerini psikolojik olarak şöyle konumlandırıyorlar: “Evet, artık vatandaşın bilgi edinme hakkı var. Biz de bu hakka sınırları içinde saygı göstermek zorundayız.” Yani kanunun çıkarılmasının böyle bir psikolojik etkisi var. Aslında bu psikolojik etkiyi usuli güvencelerle birlikte düşündüğümüzde bu boyut ortaya çıkmaktadır.

Bu kanun çıkmadan önce acaba Türkiye’de bireylerin bilgi edinme hakkı var mıydı yok muydu? Hiç şüphesiz ki vardı. Öğleden sonraki oturumda Sayın Burak Oder bilgi edinme hakkının Anayasadan nasıl türetilebileceğine ilişkin açıklamalarda bulunacak. Şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki, Anayasadan bilgi edinme hakkının vatandaşlara tanınan bir hak olduğu sonucunu çıkarmak mümkün. “Peki o zaman Anayasa böyle bir hakkı kabul etmişse, Bilgi Edinme Kanunu’na niye ihtiyaç var” sorusu akla gelebilir. Şu yüzden ihtiyaç var. Sadece bir hak ve özgürlüğün anayasada yer alması çoğu zaman yeterli değil. Ayrıca o hak ve özgürlüğün kullanılabilmesi için yasal düzenlemelere konu olması da gerekiyor. Hak hangi durumlarda var, hangi koşullarla var, nasıl kullanılacak, bu kullanım usulü sırasında uyuşmazlıklar çıkabilir mi, başvurular nerelere yapılacak, uyuşmazlık çıkarsa bunun idari ya da yargısal çözüm yolları var mı yok mu şeklinde tüm çerçevesinin ortaya konulması bakımından Bilgi Edinme Kanunu’na ihtiyaç var. Bu gereklilik, birçok temel hak ve özgürlük bakımından da böyledir. Bununla birlikte “yaşam hakkı” gibi bazı temel hak ve özgürlükler de var, bunların kanuna düzenlenmesi şart değil. Belki negatif olarak, yani ceza kanunuyla, “adam öldürmek suçtur” şeklinde düzenleniyor ve o yeterli oluyor. Ancak Bilgi Edinme Kanunu bir taraftan da sadece vatandaşın bilgi edinme hakkını değil aynı zamanda idarenin de bilgi verme yükümlülüğünü düzenlemesi dolayısıyla gerekli olmaktadır ve Anayasanın 123. maddesi uyarınca idarenin görevlerinin kanunla düzenlenmek zorunda olması sebebiyle, idarenin yükümlülüklerini, yetkilerini, yetkilerinin sınırlarını gösteren yasal bir düzenlemedir.

Bilgi edinme hakkının, Bilgi Edinme Kanunu’nda düzenleniş şekline baktığımızda, bilgiye erişim hakkı olarak düzenlenmediğini görüyoruz. Başka bir deyişle, daha geniş bir kavram olarak “vatandaşın kamunun elinde ya da başka kaynaklarda bulunan bilgiye erişimi” şeklinde değil de “Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde bilgi edinme hakkı, vatandaşın ya da bireylerin idarenin elindeki bilgilere ulaşma hakkı” anlamında bir düzenlemeye konu yapılmıştır. Dolayısıyla bilgiye erişim hakkının tüm unsurlarını kapsayan bir kanun değil. Bilgi edinme hakkı bakımından “bilgi” ve “belge” kavramları konusu da aslında ilginçtir. Bilgi Edinme Kanunu “herkesin bilgi edinme hakkı vardır” diyor. Biz dedik ki bu “idarenin elindeki bilgilere ulaşma hakkı” ama kanunda bilgi edinme hakkına ilişkin tanımlar bölümünde bir tanım verilmemiş. Acaba bilgi edinme hakkının içinde neler var. “Bilgi” ve “belge” diyoruz. “Bilgi” ve “belge” kanunda tanımlanmış. Kanundan okumak istiyorum. Bilgi şöyle tanımlanmış: “Kurum kuruluşların sahip oldukları, kayıtlarda yer alan ve bu kanun kapsamındaki her tür veri.” Kanunun 3/c. maddesindeki tanım bu şekilde. Kanunun 3/d maddesinde de “bilgi ve belgeye erişim” kavramı, “İstenen belgenin niteliğine göre kurum veya kuruluşlarca başvuru sahibine söz konusu

bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesi, kopya verilmesinin mümkün olmadığı hallerde başvuru sahibinin belgenin aslını inceleyerek not almasına, belgenin içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlara baktığımızda bilginin kopyasının verilmesi zaten kavramsal olarak imkansızdır. O halde burada söz konusu olan durum nedir? O da bilginin değil, belgenin kopyasının verilmesi. Ancak, bu kanun, Bilgi Edinme Kanunudur, Belge Edinme Kanunu değil. Başka bir deyişle, kanunun adında aslında birtakım sıkıntılı hususları var. 7. maddeden belki bunun tersini çıkarmak mümkün: “Bilgi edinme başvurusu başvurulmuş kurum veya kuruluşun eline bulunan ya da görevleri gereği elinde bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.” Fakat kanunun bilgiye erişim maddesine baktığımızda, bu maddede belgenin kopyasının verilmesi öngörülüyor, verilmiyorsa gidilecek yollar gösteriliyor. Yani maddede öngörülen şey “bilginin verilmesi” değil. Dedim ya, kanun kabul edilince heyecanlandık, genel olarak herkes heyecanlandı. Eğer kötü niyetli bir idare olsaydı, bu maddelerden yola çıkarak “ben sana belgeyi veririm, belgede bilgi vardır. Oradan edinebilirsin” diyebilirdi. Ancak herhangi bir belgede yer almayan bir bilgi, acaba bilgi edinme hakkının konusu olacak mı olmayacak mı? Verilecek bilgilere ilişkin kanunda yer alan koşul, bilginin “kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu kayıtlarda yer alması”. Burada karşımıza çıkan belirsiz kavramlardan bir tanesi de “kayıt” kavramı. Kayıt kavramı hangi kayıtları ifade ediyor, resmi kayıtları mı, sicil kayıtlarını mı bu belirsiz. Diğeri de “idarenin elindeki belgeler” ya da “bilgiler”. Bu da aslında soyut bir kavram. Kamu personelinin görevini yaparken çeşitli vesilelerle edindiği bilgiler acaba idarenin elindeki bilgiler sayılacak mı? Bu noktalar kanunun bana göre kör ya da flu noktaları.

Kanundaki düzenlemeye göre “Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.” Menfaat koşulu bizim kanunumuzda Türk vatandaşları ya da Türk tüzel kişileri için öngörülmemiştir. Aslında burada doğal bir sınır vardır. Belki, “her kim kendisini bir bilgi veya belgeyle ilgili görüyorsa zaten onda bir menfaati vardır” diye bir düşünce kanunun geri planında var. Doğrudur. Burada Uğur Bey “İki tane sistem var” dedi. Bu sistemlerden bir tanesi bilgi edinme hakkından yararlanmayı menfaat koşuluna bağlamak, diğeri de bilgi ve belgeleri sınırsız bir biçimde yararlanmaya açmak. Bilgi Edinme Hakkın Kanununda neden sınırsız biçimde yararlanma hakkı tanınmıştır? Çünkü bilgi edinmeyi menfaat koşuluna bağladığınızda bunun değerlendirmesini bilgi veya belgeyi isteyeceğiniz idareye bırakıyorsunuz demektir. Her durum ve koşulda idare bilgi ve belge talep edenin menfaatini doğru tespit edebilseydi, menfaat koşulu çok uygun olabilirdi. Ancak, kanuna “bilgi ve belge talebi menfaate bağlıdır” şeklinde bir hüküm konulduğunda, bunun kanunun uygulanması bakımından ciddi problemler ortaya çıkaracağı aşikardır.

Bilgi edinme hakkının muhatabı kimdir? Kanun bunu 2.maddede “kamu kurum veya kuruluşları” olarak tanımlıyor. 3.maddede de kamu kurum veya kuruluşlarını “kanunun 2. maddesinde geçen ve kapsama dahil bilgi edinme başvurusu yapılacak bütün kurum ve merciler” olarak tanımlıyor. Aslında burada bir kısır döngü vardır. Kanun, kamu kurum ve kuruluşlarına uygulanacağını söylüyor. Sonraki maddede ikinci maddedeki kamu kurum ve kuruluşlarına atıfta bulunuyor. Peki bu kamu kurum ve kuruluşları kim? Kanun bunu düzenlememiş. Kendi içerisinde bir kısır döngüsü var. Kamu kurum ve kuruluşları aynı zamanda teknik veya hukuki bakımdan bir anlamı olmayan bir kavram. Uygulama yönetmeliğine baktığımızda ise, yönetmelik bu kamu kurum ve kuruluşlarının uzun bir listesini veriyor ama bu listeyi verirken de köyleri hariç tutuyor. Kanunun kapsamında kamu kurum ve kuruluşunun ne olduğu belirsiz olsa dahi, şunu biliyoruz ki köyler bu kavramın içerisinde. Yönetmelikte bunu istisna tutmak hem kanuna hem de hukuka aykırı.

Bir diğer nokta da şu; Bilgi edinme hakkı başvurusu genel olarak kime yapılacak? Kamu kurum ve kuruluşlarına yapılacak ama kanunun bazı yerlerinde “merciler” den söz ediyor. Başka bir deyişle, sorumlu kim belli değil. Bizim vatandaş olarak karşımızda duran “idare” dediğimiz varlığın içerisinde kamu tüzel kişileri var. Bütün olarak o kamu tüzel kişiliği mi, yoksa o kamu tüzel kişiliğinin organları mı? Bir de bizde idari usule ilişkin şöyle bir uygulama vardır. İdari usulü vatandaşa izletme. Yani idare ile işi olan vatandaş, evrakı alır, masa masa, oda oda dolaşır. Bu çerçeveden baktığımızda bilgi edinme hakkının muhatabı kimdir belli değil. Bilgi edinme hakkının mutabı kamu kurum ve kuruluşlarının bünyesindeki “Bilgi Edinme Birimleri” olabilir mi? Kanunda Bilgi Edinme Birimlerinin kurulacağına ilişkin bir düzenleme yoktur. Uygulama Yönetmeliği ise, Bilgi Edinme Birimlerinin açılmasını öngörüyor, ancak Yönetmelikte Bilgi Edinme Birimlerine verilen işlev, bilgi edinme başvurularını kabul etmek değil. Bilgi Edinme Birimlerinin işlevi, vatandaşların bilgi edinme başvurularını kolaylaştırmak, onlara yardımcı olmaktır. Yönetmelikteki düzenlemeye göre Bilgi Edinme Birimlerinde o kurumda sıklıkla kullanılan birtakım raporların bulundurulması yükümlülüğü getiriliyor. Dolayısıyla vatandaşın bu nitelikteki bilgi ve belge taleplerinin, Bilgi Edinme Birimlerinde hazır bulundurulmuş rapor vb belgelerden karşılanması amaçlanıyor. Ancak Yönetmelik ile bilgi edinme başvurularını Bilgi Edinme Birimlerinin kabul edeceği düzenlenmiş değildir. Peki bilgi edinme başvurularını kim kabul edecek? Bir kamu tüzel kişinin bünyesi içinde görevi sebebiyle bilgi ve belgeyi elinde bulduran birimler ilgili başvuruyu kabul edecektir. Kanunun ilginç düzenlemelerinden birisi de şudur: Eğer başvuru yapılan merci, bilgi ve belgenin kendisinde değil de başka bir birimde olduğunu düşünüyorsa ya da o şekildeyse, o zaman süre 15 işgününden 30 işgününe uzuyor. Acaba Bilgi Edinme Birimi almışsa uzayacak mı uzamayacak

mı? Bilgi Edinme Birimi diğer birimden alacak mı almayacak mı? Bunlar, aslında uygulama ve yasal düzenleme bakımından problemlilik noktalar. Ayrıca, Kanunda sürelerin neden “işgünü” olarak düzenlendiği de sorgulanmaya muhtaçtır. Çünkü bizim mevzuatımızda süreler düzenlenirken iş günü olarak düzenlenmez, takvim günü olarak düzenlenir. Dolayısıyla bunun takvim günü olarak düzenlenmesi daha iyi olurdu. 15 gün olmazdı da 20 gün olurdu, 30 gün olmazdı da 40 gün olurdu. Ama takvim günü olurdu, hesaplaması da kolay olurdu.

Bir diğer noktada da idari itiraz. Kanunun düzenlenmesinde idari itiraz mekanizması öngörölmüş, ancak bu idari itiraz dava açma hakkı bakımından zorunlu olarak tüketilmesi gereken bir yol değildir. Başka bir deyişle vatandaş isterse, idari itiraz yoluna başvurmadan doğrudan dava açabilir. Ayrıca, bilgi ve belge talebi, kanunun 16. ve 17. maddesine göre devlet sırrına ilişkin ya da ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin, açıklanması bunlara zarar verebilecek nitelikte olduğu gerekçesiyle reddedilmiş ise Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na başvurulabiliyor. Onun dışındaki diğer hallerinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’na başvurulamıyor. Ancak, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu durumdan vazife çıkarıyor, diğer itirazları da inceliyor ve karara bağlıyor. Bunu nasıl yapıyor, soru işareti var. Mecliste bir tasarı var ama henüz kanunlaşmadı. Evet, belki doğrusu bütün başvuruların Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu tarafından değerlendirilmesidir. Hatta bana göre idari itirazın zorunlu olması da gerekir. Ancak böyle bir düzenleme olmadığı sürece bu mümkün değil. İkincisi, mevcut düzenlemeye göre idari itirazın bypass edilmesi olanağı da vardır. Eğer bir bilgi ve belge başvurusuna, idare hiçbir cevap vermemişse, yani başvuru zımnî olarak ret oluşmuşsa, bu reddin gerekçesi olmadığından Kurula itiraz olanağı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla Kurul’a itiraz edilmesinden kaçınan idarelerin her zaman zımnî ret yolunu izlemesi mümkündür. Henüz bu kanuna karşı idareler savunma reflekslerini oluşturabilmiş değiller. İlerde oluştururlar diye düşünüyorum.

Dava açma süresi bakımından da sorunlar var. Genel olarak bilgi edinme başvurularının reddi halinde İdari Yargılama Usulü Kanunundaki dava açma süreleri uygulanacaktır. Ancak burada da yine yönetmeliğin enteresan bir düzenlemesi var. Kanun başvuruların cevaplanması için 15 ve 30 günlük süreler öngörmektedir. İdare hukukunun genel prensiplerine göre bu sürelerin geçmesine rağmen başvurular hala cevaplanmamışsa zımnî red edilmiş sayılır ve zımnî red kararları dava konusu yapılabilir. Bununla birlikte, yönetmelikte, dava açma hakkına ilişkin bir düzenleme vardır. Bilindiği üzere hak arama hürriyeti ve dava açma süreleri ancak kanunla düzenlenebilir. Halbuki, yönetmelikte başvurudan

itibaren 60 gün geçtikten sonra dava açma süresinin başlayacağı öngörülüyor. Kanunla yönetmelik arasında öyle bir uçurum var ki izahı mümkün değil. Yönetmeliğin bu hükmü de kanuna aykırı.

Bilgi edinme başvurularının reddinden kaynaklanan davalarla görevli ve yetkili mahkeme, başvuruyu reddeden idarenin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir. Devlet sırrı vs gibi konuları içeren davaların ilk derecede idare mahkemelerinde değil Danıştay'da incelenmesin daha uygun olacağı görüşündeyim.

Son olarak, kanunun temel eksikliklerinden bir diğeri de yargılama usulünü hiç öngörmemesi, buna ilişkin esasa ya da usule ilişkin hiçbir kurala yer vermemesidir. Bunun yansımaları vardır. Diyelim bir bilgi edinme başvurusu “devlet sırrı” ya da “ticari sır” diye reddedildi. Gittik dava açtık. İdare mahkemesi, idareden bu bilgi ve belgeleri isteyecek. Bugünkü düzenleme çerçevesinde bunları davacıya verecek. Hiçbir kısıtlama yok. Burada iki şey çatışıyor: Bir, gizli olanın korunması ama yargısal denetim yapılması için bunun mahkemeye verilmesi. Davacının da savunma hakkını gereği gibi kullanabilmesi için neye karşı dava açtığını bilmesi. İdari Yargılama Usulü Kanununun 20. maddesindeki eski düzenleme kaldırıldı. Dolayısıyla bu belge davacıya açılacak. Açmazsanız olmaz. Açarsanız da olmaz. Bunun bu kanunla düzenlenmesi beklenirdi. Bunu düzenlemiyorsa, sadece sınırları düzenlemekle de olmaz.

Sonuç olarak, ne yapılması gerekiyor? Uygulama yönetmeliğinin Bilgi Edinme Kanununa aykırı hükümlerinin kaldırılarak yeniden düzenlenmesi gerekiyor. Bilgi edinme başvurularının -hangi gerekçeyle reddedilirlerse reddedilsinler- BEDK'ya idari itiraz olanağı olarak düzenlenmesi; BEDK'ya itirazın idari dava açmanın önkoşulu olarak konması; bununla bağlantılı olarak da Danıştay'ın görevli kılınması gerekiyor. Bunlar benim önerilerim. Bilgi edinme başvurularından doğacak uyumsuzluklar için özel yargılama esas ve usullerinin kanuna monte edilmesi gerekiyor. Bir de bu kanun çıkarken onun içinde ya da onun bitişiğinde devlet sırrı, ticari sır gibi diğer tasarıların da yasalaştırılması gerekiyor. Çünkü kanunda bunlar tanımlanmış ama kanunlardaki bu tanımlarla bu kanun işlemesi mümkün değil. Kanundaki tanımlar yetersiz. Devlet sırrı nedir, kim karar verecek? Bunlara ilişkin esas ve usullerin de düzenlenmesi gerekiyor. Teşekkür ederim.

Ayşegül Tansen

TESEV Bilgi Edinme Hakkı Projesi'nin Hukuk Danışmanı

Bilgi Edinme Hakkının Evrensel İlkeleri

Bilgi edinme hakkının evrensel ilkeleri dediğimiz zaman uluslararası hukuk metinleriyle kabul edilmiş genel ilkeler çerçevesinde bir değerlendirme yapacağız. Bilgi Edinme Hakkı Yasasının 1. maddesi “Amaç” başlığı altında “bireylerin eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak bilgi edinme hakkını kullanabileceklerini ve söz konusu ilkeleri demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olarak kullanabileceklerini” belirtmiş. Ülkemizde demokrasiye neden ihtiyaç duyduğumuzu öncelikle sorgulamak istiyorum. Çünkü idarenin üstün yetkisi vardır; yani idare tek yönlü işlem yapabilme gücüne sahiptir. İkincisi, idarenin işlem ve kararlarının yasaya uygun olduğu kabul edilir. Üçüncüsü, idarenin de yasama gibi re’sen hareket etme ilkesi vardır. Son olarak da, idarenin karar alma süreçleriyle yaptığı işlemlerin aleni olmadığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla yönetimde demokrasiden söz edilebilmesi için yapılması gereken bazı faaliyetler vardır.

Bunlardan ilki, idarenin işlemlerini yaparken uyması gereken usul ve kurallar, tek tek genel bir yasada belirlenmiş olmalıdır. Buna örnek olarak 1925 Avusturya ve bundan esinlenerek 2. Dünya Savaşından önce Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan’da çıkarılan idari usul yasaları örnek gösterilebilir. İkinci olarak, bilgi edinme özgürlüğü gereklidir. Çünkü idarenin karar alma sistemini önceden belli bir usule bağlamış olması, vatandaş kamu yönetiminin elindeki bilgi ve belgelere ulaşmadığı takdirde anlamsız kalacaktır. Son olarak da, idarenin karar alma süreci, gözlem ve katılıma açık olmalıdır; yani idarenin karar alma sürecinde yapılan toplantıların aleni ve herkese açık olması gerekmektedir.

Bilgiye erişim hakkının temel ilkeleri denildiğinde, söz konusu ilkeleri on başlık altında toplamaya çalıştım ancak hem ulusal hem de uluslararası kurumlar tarafından olduğu kadar hem Avrupa Birliği mevzuatında, hem Birleşmiş Milletler’de, hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde bilgi edinme hakkına, daha doğrusu onun görünümüne rastlamaktayız. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, savunma ve adil yargılanma, haber alma, basın özgürlüğünün yanı sıra özellikle ifade özgürlüğü konusundaki kararlarında bilgi edinme hakkını kullanmıştır. Önemli kararlar arasında Handyside c. İngiltere, Sunday Times c. İngiltere, Lingens c. Avusturya, Leander c. İsviçre, Gaskin c. İngiltere, Observer ve Gardian c. İngiltere, Guerra ve Diğerleri c. İtalya ve Taşkın ve Diğerleri c. Türkiye sayılabilir. Burada belirtmek istediğim ve üzerinde durulması gereken “Handyside” İngiltere kararı bu konuda ilk olması açısından önemlidir. Bunun devamında “Sunday Times”

İngiltere kararında ifade özgürlüğünün tanımı yapılmakta ve buna ek olarak da haber ve düşünceleri vermek, basın ve yayın kuruluşlarının sadece görevi olarak tanımlanmakla kalmayıp halkın da bu haber ve düşünceleri bilgi edinme hakkı çerçevesinde kullanması gerektiği vurgulanmıştır. Yani bu haber ve düşünceleri edinme hakları olduğu vurgulanmıştır.

İlk ilkemiz “azami ifşa” dediğimiz, yani idarenin azami açıklama yükümlülüğünün olmasıdır. Kamu makamları tarafından sağlanan tüm bilgilerin açıklanmasının öngörüldüğü ilkedir. Bu, 1998 yılında yürürlüğe giren, bizim imzaladığımız ama onaylamadığımız Aarhus Konvansiyonunda özellikle belirtiliyor “İnsan sağlığına ve çevreye yönelik bir tehdit durumunda kamu otoritesinin elinde bulunan bütün bilgilerin etkilenecek olan bireylere anında ve gecikmesiz dağıtılması gerekir”. Bunu bir örnek olarak özellikle vurgulamak istedim. Bu hakkın, yani “azami ifşa” ilkesi dediğimiz, idarenin açıklama yapma yükümlülüğünün ikinci bir görünümü daha var. Sadece vatandaşın değil herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu ilkesi. 1997 Avrupa Birliği’nin kurucu antlaşmalarından biri olan Amsterdam Antlaşması, madde 255 ve bu maddeyi yürürlüğe koyan 30 Mayıs 2001 tarihli tüzüğün ikinci maddesinde belirtildiği gibi, “Avrupa Birliği kurumları, üye devletlerde ikameti bulunmayan ya da yerleşik olmayan tüm gerçek kişiler ile tüzel kişilerin belgeye bilgiye erişim hakkına izin verebilir” hükmü öngörülmüştür.

İkinci ilkemiz “yayınlama yükümlülüğü”. Yasal düzenlemelerle belirtilen hedeflere ulaşmak için, kamu kurumları tarafından kayda değer görülen belgelerin açıklanması gerekmektedir. Anahtar olarak nitelendirilen bu belgeleri yayınlama yükümlülüğüne tabi olduğu da belirtilmelidir. Okuma yazma seviyesi de belki dikkate alınarak, herkese ulaşabilecek, kamu kurumlarına ait hangi bilgilerin yayınlanabileceğinin de Bilgi Edinme Hakkı Kanununda madde madde sayılmasında fayda vardır.

Üçüncü ilke “yönetimde şeffaflığı artırma” ilkesi. Toplum, sahip olduğu haklar konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Dolayısıyla yine okuma yazma seviyesi dikkate alınarak, yasanın asgari düzeyde toplumun eğitimini kapsayan hükümlere yer vermesi gerekmektedir. Biraz hızlı geçiyorum, kusura bakmayın. Diğer bir ilke olan “sır kültürüyle mücadele” de, “yönetimde şeffaflığı artırma” ilkesinin bir diğer görünümü olarak uluslararası metinlerde yer almaktadır. Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı’nın 11. maddesinde, “İfade ve Bilgilenme Özgürlüğü” başlığı altında, bilgilenme hakkının, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve sınırlar söz konusu olmaksızın düşünce özgürlüğünü ve fikir ve bilgileri iletmek ve açıklamak özgürlüğünü de kapsadığı hükme bağlanmıştır. Basın

özgürlüğü ve basının çoğulculuğu ilkelerine uyulması gerekliliği de sır kültürünün kemikleşmesinin önündeki en önemli araç olarak aynı madde altında yer almaktadır.

Dördüncü ilke olan “İstisnaların sınırlandırılması sistemi”yle kastedilen, kamu kurumların yapılan bütün başvurular, konusu bilgi edinme hakkının sınırları içine girecek dahi olsa, nedeni belirtilmek koşuluyla cevaplandırılmalıdır. Sadece belki kamu yararına öncelik verilmesi bunun istisnası olabilir. Bazı bilgiler doğası gereği gizli olabilmektedir ve ancak “bilginin idare içinde üst düzey bir yozlaşmayı ortaya çıkarması halinde, yani kamu yararının varlığı halinde veya bilgi edinme hakkı başvurusunun reddedilmesi ciddi bir zararın doğumu engelleyecekse” istisnaların sınırlandırılması öngörülebilir.

Beşinci madde olan bilgiye erişimin usulü konusunda belirlenen ilkeler ise öncelikle, başvuruların cevaplandırılması veya başvurunun reddedilmesi yasa ile öngörülen belirli zaman dilimleri içinde yapılmalıdır. Kamu kurumları kurumsal internet sayfalarını mutlaka güncellemeli ve şekillendirmelidir. İdari makamın kararına karşı yargı yoluna müracaat, yurttaşlar ve kamu kurumları için açık olmalıdır. Kamu kurumları vatandaşa yardım etmek için görevlendirilecek kişilerin eğitimini sağlamalı. Son olarak okuma yazma bilmeyen ve özürli bireylerin bilgiye erişim hakkını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

Ücretlere ilişkin olarak da, kamu kurumu tarafından sağlanan bilgiye erişim hakkının gelişebilmesi için ücretler, potansiyel uygulayıcıları caydırıcı yükseklikte olmamalıdır. Bunun için bazı ülkeler ikili tarifelendirme sistemini öngörüyorlar. Yani öncelikle başvurunuz sırasında bir ücret talep ediliyor. Daha sonra içeriğe ilişkin olarak, belgenin yüküne ilişkin olarak da ikinci bir ücret talep ediliyor. Yine Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu’nun 748. toplantısında “Resmi Belgelere Erişim Tavsiye Kararı” çerçevesinde başka bir sistem belirlenmiş. “Resmi belgelerin bir kopyası için başvuru sahibinden alınan ücret, kamu görevlisinin yaptığı harcamayı aşmamalıdır” ibaresi yer almaktadır.

Yedinci ilkemiz “kamuya açık toplantılar”. Kamuyu ilgilendiren sorunları ele alan resmi toplantılar kastedilmekte burada. “Toplantı” kavramıyla öncelikle kastedilen “resmi toplantılar”. Kamuoyunu ilgilendiren sorunları ele alan ve resmi çağrı usulüne tabi olan toplantılar. Bunlar idarenin kurul halinde ya da kolektif bir karar alma mekanizması söz konusu olduğu durumlarda aleni olarak yapılan toplantılar.

Sekizinci ilkemiz, “ifşa yükümlülüğüne öncelik”. Bilgi edinme yasasıyla çelişen hükümlerin diğer mevzuat hükümlerine uyumundan söz edilmekte burada. Diğer mevzuat hükümleri icabında değiştirilmeli, gerektiğinde de yürürlükten kaldırılmalıdır. İstisnalar sistemi nasıl yasa ile öngörülüyorsa, diğer yasalarla istisnalar genişletilmesini engellemeye yönelik bir ilke olarak karşımıza çıkmakta.

Dokuzuncu ilkemiz, “ihbarda bulunan kişi ve kurumların korunması”. Yasa ile açıklanması öngörülen bilgileri kamu yararının varlığı düşüncesiyle yayınlayan kişilerin iyi niyetli olmaları ve açıkladıkları bilgilerin bir suçun kanıtı olabileceğini düşünceleri halinde, adli, mesleki ve idari yaptırımların dışında tutulmaları gerekmektedir. Kamu yararı kavramından anlaşılması gereken de, tanımlama hatırladığım kadarıyla şöyleydi, bir bilginin açıklanması halinde sağlanacak yararın, doğabilecek muhtemel zarardan daha üstün olması.

Son ilkemiz aslında denetlenmesi ve ölçülebilirliği en zor ilke. Bu ilkeye uluslararası metinlerde bu başlık altında olmasa bile içeriğe yönelik araştırmalara maddelerce yer verildiğini gördüm. Başvuru sürecinin şekil ve usulen tamamlanması bir yana- elbette şekil ve usul olarak tamamlanması esas- başvuru sahibine kamu kurumu tarafından verilen cevabın doğru, yeterli, gerçekçi ve tatminkar olması gerekmektedir. Dediğim gibi kamu kurumlarına yapılan başvurular ve verilen cevaplar açısından bu, denetlenmesi ve ölçülmesi en zor olan ilke.

Sonuç olarak bilgi edinme hakkının, bilgi edinme talebinde bulunan taraflara sağlayacağı en büyük yararın, idarenin karar alma sürecine katılımı noktasında ortaya çıktığını belirtmekte fayda var. İkinci olarak, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’nun bilgi edinme başvurusunu yönlendireceği kurum ve kuruluşlar için alacağı düzenleyici kararlar, tavsiye kararları örneğin, Bilgi Edinme Hakkı Yasasının bilgilendirme yeteneğini mutlaka yasa koyucudan daha fazla etkileyeceği görülmekte. Bilgi Edinme Hakkı Yasasının değerini, bizim saha araştırmalarında özellikle vurguladığımız ve amaçladığımız gibi, vatandaşların beceri ve birikimleri belirleyecektir. İdarenin bu beceri ve birikimi destekleyecek iradesi de bu gelişime hız kazandıracaktır diye düşünüyorum.

İlginize ve sabrınıza teşekkür ederim efendim.

Namık Ceylanoğlu

*Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Genel Sekreter
Vatandaşın Değerlendirmesi*

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Ben vatandaş kimliğimle huzurunuzdayım. Aslında bir Sivil Toplum Kuruluşunun da başındayım. Sayın Uğur Kılıç'ın da bahsettiği gibi, STK'lar bu yasanın herhalde en ciddi takipçisi ve uygulayıcısı, bir de üstelik en çok zarar gören kesimi olması nedeniyle de hesap soranı olacaktır.

Ben Bilgi Edinme Hakkı Yasasıyla ilgili birkaç cümle söylemek istiyorum. Bilgi edinme hakkı, bugüne kadar bürokratik gizliliğe bürünmüş, şeffaf olmayan kamu yönetimi kültürüne karşı gelişen toplumsal ve hukuki bir harektir. “Hikmetinden sual olunmaz” denen devlete benim gibi sade vatandaşlar bu kanun yoluyla soru sorma imtiyazına sahip olmuştur. Bu açıdan çok önemlidir. Sayın Başkanın dediği gibi, biz bu hakla birlikte kamusal alana adım atmış olduk. Benim bir başka tespitim, bu yasa çıktıktan sonar artık hiçbir yasa -adı ne yasası olursa olsun- Bilgi Edinme Hakkı Kanununun gerisine düşmeyecektir. Çünkü vatandaş, bu çita yükseldikçe ve kalite iyileştikçe bundan sonra çıkarılacak kanunların hep öncekinin üzerinde, daha demokratik, daha insan haklarına uygun ve uluslararası arenada kabul görececek normda olmasını isteyecektir. Kanunun o bakımdan böyle bir özelliği vardır. Ben vatandaş olarak size çeşitli örneklerle bunu anlatmaya çalışacağım.

Ben çok sayıda ve özellikle de STKları ilgilendiren konularda bilgi edinme başvurusu yaparak bu hakkımı kullandım ve bilgi edindim. Şikayet hakkımı kullanarak bir anlamda kendi kendime denetim hakkımı; öneride bulunmak suretiyle de bir vatandaş olarak demokratik katılım hakkımı kullandım. Bunlardan hareketle de bir anda kendimi TESEV'in yaptığı bu çok önemli Avrupa Birliği destekli proje kapsamında birkaç ilde uygulamalara yönelik değerlendirmeler yaparken buldum. Benim anlatacağım örneklerin her biri başında bulunduğum vakfın ve dernekler gurubunun devletle ilişkilerinde karşılaştığı sorunları çözebilmeye yönelikti. İçinde birkaç tane de mizahi örnek var. Onları da affınıza sığınarak ortam biraz rahatlasın diye sizlere sunacağım.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında benim yaptığım yüze yakın başvuru var. Zamanımızın kısıtlı olması nedeniyle ben burada bunlardan bir kısmını dile getireceğim. Ama şunu özellikle söylemek istiyorum. Bir kurumun hakkını burada teslim etmem lazım. Öncelikle Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na teşekkür ediyorum. İki yüze yakın kararını ya da emsal kararını okudum. Okudukça da

niye bir hukuk eğitimi almadığıma üzuldüm. Fevkalade güzel yazılmış. Benim yorumlama kapasitem çerçevesinde, okullarda örnek gösterilebilecek kadar önemli kararlar almışlar. O bakımdan emeği geçenleri kutluyorum. Onlar biliyorsunuz, ilke kararları yazıyorlar, sonra da emsal kararlar çıkarıyorlar. İnanılmaz derecede bilgilendirici. Günümün yarısını bunları okuyarak geçiriyorum. Orada çıkan sonuçlara baktığım zaman, devletin de kendi içinde çatışmaları olduğunu görüyorum. Mesela Bilgi Edinme Kurulu, bir kuruluşa belgeleri ver diyor, devlet vermiyor. O bakımdan vereceğim örnekleri o çerçevede değerlendirmenizi rica ediyorum. Bu bir hukuki değerlendirme olamayacaktır.

Kanundan istenildiği şekilde yararlanılamadığını görüyorum. Bunun birkaç sebebi var: 1. Kanunda öngörülen kurumsal örgütlenme yeterince yapılamamıştır. Kurum ve kuruluşlar bünyesinde bilgi edinme biriminin oluşturulmadığı gerekçesiyle gerekli cevapları vermeyen kuruluşlar vardır. Üzerinden bu kadar zaman geçti, “ben hala bu birimi oluşturamadım” diyor. Bu birim o kadar önemlidir ki bir anlamda vizyonunu ortaya koyacak olan birimdir. Bu birimde öyle insanlar görevlendirilmelidir ki gerçekten kurumu tanıyan, kanunları bilen, bu işin ne kadar önemli olduğunu, diğer yasaların lokomotif olacağını, vatandaşın katılımından sonra denetimin olacağını bilen ve takdir eden kişiler tarafından yürütülmesi gerekirken, benim örneklerimde Bilgi Edinme Bürolarında öyle bir gurubun görevlendirilmediğini görüyoruz.

2. Kanun hükmüne rağmen arşivlerin yeterince oluşturulmadığını anlıyoruz. Bu iş öyle bir gelişmeli ki aynen bir arama motoru olan Google’da olduğu gibi, kamu kuruluşları sır olmayan bilgileri oraya yüklemeliler. Bir gün inşallah olur. Biz kimseyle muhatap olmadan oraya girip her şeye ulaşabilmeliyiz. İlerde devlet, e-devlet mi bilemiyorum ama, bir arama motoru konusunda her birimini görevlendirmeli ve üzerinde çalışmalıdır. Buna yatırım yapmalıdır. Aksi takdirde Bilgi Edinme Bürosundan ben giderim, Ahmet gelir, Fatma gelir. Uygulama kişisel kültürle ilgili bir hadiseye dönüşür. O nedenle ben öncelikle örgütlenmenin yeterli olmadığını, konuştuğum kişilerin bu kanunla ilgili bilgilerinin de yeterli olmadığını düşünüyorum.

3. Başvurunun yapıldığı anda size anında cevap verenler var; 15-20 saniye içinde. Zannedersiniz ki chat yapıyorsunuz. Ben uzun uzun konulardan bahsediyorum; o, bana anında cevap veriyor. Bu kadar süratle cevap veren ve bu kadar donanımlı olduğunu söyleyen bir memur, bence yönetici veya Daire Başkanı olmalı. Herşeyi biliyor, hukuku biliyor, kurumun sorunlarını biliyor, vatandaşın taleplerine anında cevap verebiliyor. Bu çok aykırı bir şey. Öte yandan bir başka grup var ki aylar

geçiyor farkında değil. Kanunun değişik maddelerinin uygulanması ve süreçleri izlemek için Başbakanlığa başvuruda bulunuyorum. Kasten yazıyorum, bakalım ne olacak diye. Başkanlık, Adalet Bakanlığı'nı, Adalet Bakanlığı da başka bir bakanlığı görevlendiriyor. O bakanlık da üstünü kapatıp küllendiriyor; hiçbir cevap yok. Bunların hepsi burada, teker teker, birer belge olarak basılmış vaziyettedir, gösterebilirim. O örnekleri size okumayacağım, çünkü zamanımız yeterli değil.

4. Benim konumla ilgili olarak verilen cevapların içerik ve karşılık açısından yetersiz, kanun hükmüne rağmen yol gösterici olmaktan uzak olduğunu görüyorum. Sadece cevap vermek için savsaklandığını görüyorum. Bir şey soruyorsunuz. Mesela biraz abartılı olacak ama adeta; "Ankara'ya nasıl giderim" diye soruyorum. Bana Edirne'yi işaret ediyor. Bu son derece vahim bir durum. İleride bunun yükü farklı olacaktır.

5. Bir diğer nokta da bölgesel olarak kurumların vatandaşlara farklı davranmaları. Vatandaşların bu haklarına engel olabilecek ifadeler yazılı olarak veriliyor.

6. Bilginin başka kurum ve kuruluşları ilgilendirmesi halinde top ortada kalıyor, maç bir türlü başlamıyor. Kim ne verecek, kim topa vuracak, kim golü atacak? Yok. Bugün de bunlardan bahsedildi.

7. Bazı kuruluşların Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na incelenmek üzere verilmesi gereken bilgi veya belgeleri vermemesi veya zamanında vermemesi Kurul'un işlerini aksatıyor. Bununla ilgili tarih ve sayısını da vereceğim. Birçok örnek var.

8. Devlet sırrı tasarısının henüz kabul edilmemiş olması, bazı kurumlarda bilgilerin devlet sırrı olarak nitelendirilmesi nedeniyle cevap verilmiyor ve bir sessizlik oluşuyor. Ben de biliyorum onun devlet sırrı olacağını ama en azından bana bir şey söylenmesini bekliyorum. Ticari sır konusunda da aynı durum var. Sayın Bakanın anlattığı üzere yasa çıkmadığı için cevap vermiyorlar. Hala kamu görevlileri bazı şeyleri devlet sırrına, bazı şeyleri ticari sır sokma gayreti içindeler. Ancak henüz kriterle belli değil. Bunun kriteri nedir, kimler kurum içinde yetkilidir?

9. Kurul kararlarının ben yasal olarak fevkalade iyi olduğu kanısındayım ama bir miktar daha hürriyetleri genişletici olmasını diliyorum. Burada bir örnek var. İnebolu'da M tipi cezaevinde bir tutuklu var. Tutuklu şahsın bilgi edinme mekanizmasını çalıştırma bilgisi benden de fazla. Müthiş bir mücadele veriyor. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ona sürekli cevaplar veriyor. Fakat tavsiyelerde

bulunduğu kurumlar, anlıyorum ki, onun isteklerini yerine getirmiyorlar. Sonra o adam tekrar Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na gidiyor. Adamın ismi, her şeyi burada yazılı. Tutukluyu cezaevine attıktan sonra onu her türlü haklarından soyutlamak mümkün değildir. Bunlar çok önemli taleplerdir, Kurul bunları yerinde görüyor ama cezaevi yönetimi veya Adalet Bakanlığı, cezaevi teftiş heyeti üyeleri, infaz savcılarını bunların gereğini yapmıyor. Korkarım bu konular ileride Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bile götürülebilir.

10. Kamu görevlilerine sordum, “Siz Bilgi Edinme Hakkı Kanunundan hiç yararlanıyor musunuz? bu mekanizmayı çalıştırıyor musunuz?” diye. “Olur mu” diyorlar. “Benim kimlik numaram var, adım var, adresim var. Bu çok tehlikeli bir durum” diyorlar. Ben mesela isterdim ki bugün verilen istatistiklerde kamu görevlilerinden kaç kişinin soru sorduğunu da görebilelim. Bu veri çok önemli. Bu bir özleştirmedir. “Kurumun yeniden yapılanmasında bana birçok soru soruldu ama ben de birşeyler sorayım” diyerek başka kurumlara sorular sorması gerekirken ben konuştuğum kişilerde böyle bir eğilim görmediğim gibi korktuklarını gözlemledim. Yani hiç kimse korkusundan bu yasayı, bu hakkı, bu anayasal hakkı kullanmıyor. Kullananlar ise sadece özlük hakları ile ilgili sorular soruyorlar. Ülke sorunları nedense onları hiç ilgilendirmiyor! Enteresant birşeydir. 24 Ocak'ta Sayın Başbakan bir genelge yayımladı. Genelgenin 2-D fıkrasında, “vatandaşların sözlü dilek ve şikayetlerinin yetkililerce güleryüz ve hoşgörülle karşılanarak kendilerine yardımcı olunması gerektiği” belirtilmekte. Bu inanılmaz güzel bir metin. Dört sayfa; okudum. İçinden 2-D maddesini seçtim. Kendinizi bürokrat kimliğinizden sıyrarak tanınmadığınız bir yere gidin. Şifahi bilgi edinme hakkınızı kullanarak bir şey sorun. Alacağınız cevapları takdirinize bırakıyorum. Ben bunu kişisel olarak sürekli yapıyorum. Mekanizma ne yazık ki arzu edildiği şekilde çalışmıyor.

11. Kanunun 29. maddesinde “Erişilen bilgi ve belgelerin ticari amaçla çoğaltılamayacağı ve kullanılamayacağı” ifade ediliyor. Yasada bunun aksine bir durum gösterilmemişken yönetmelikte bununla ilgili bir düzenleme yapmışlar. Bu da bu alanı daraltan, şüpheli bir durum. Kanunca yeniden gözden geçirilmeli.

12. Kamu kuruluşlarının websiteleri de bilgi edinmede önemli bir araçtır. “Websiteme gir” diyor. Giriyorsunuz. Websitesinden bir adım öteye gitmek mümkün olmadığı gibi çıkmak bile mümkün değil. O bakımdan bu da çok karmaşık bir düzen.

13. Olumlu cevap tanımından hep bahsedildi. Yani cevapların büyük bir çoğunluğunun olumlu şekilde cevaplandığı ifade edildi. Cevap vermiş olmayı

olumlu cevap şeklinde tasnif edersek yanlış verilere ulaşırız. Bu da demokrasi ölçütlerinde bir enstrüman olan bu kanunun yanlış uygulamasına bizi götürür. Olumlu cevap nedir? Benimkiler hep olumsuz cevap. Çünkü bana verilen cevapların çoğunda bilgi eksikliği vardı. Olumlu cevap vermeyi, alt alta cevapları toplayarak hesaplıyorsak bunun yanlış bir değerlendirme olacağını düşünüyorum.

Bunlar, benim sorun olarak gördüğüm konular. Birkaç örnek vermek istiyorum size. Mesela Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da bu kanun nasıl çalışıyor? TESEV’in görevlendirdiği bir üniversite öğrencisi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na faaliyetleriyle bir soru soruyor. Cevap şöyle başlıyor “Kim olduğunu ve ne maksatla bu soruyu sorduğunu bilmiyorum ama...”. Gerisini okumuyorum. Şimdi bu çocuk böyle bir soruyu bir daha hiçbir yere soramaz. O bakımdan bu örneği özellikle belirtiyorum.

Biraz da mizahi bir örnek vereyim. Burada birçok arkadaşımız seminerlere geldiği için tekrar dinlemiş olacaklar. Özür dileyerek anlatmak istiyorum. Bir gün bir baktım ki Karaköy’den Kadıköy’e şehir hatları vapuruyla geçerken vapurda büyük tartışma ve bir mücadele var. Bir kadın çığlık çığlığa bağırıyor ve bir çocuk ağlıyor. Gittim baktım ne oluyor diye. Konu şu; gemide, iki tane tuvalet var, bay ve bayan olmak üzere. Siz Ankara’da belki bilmezsiniz. Bunların önüne bir masa koyup bir adamı oturtmuşlar, para istiyor. Kadın “param yok” diyor. Çocuk da ağlıyor. Görevli şahıs “hayır burayı kullanamazsın” diyor. Bunun üzerine çaresiz kadın aldı çocuğu, geminin kenarına götürdü. Erkek çocuğu, pantolonunu indirdi, denize işetti ve bitirdi. Ben de bunun üzerine bilgi edinme hakkımı kullanarak Ulaştırma Bakanlığı’na konu ile ilgili bir başvuruda bulundum. Siz hangi kanunun hangi maddesine dayanarak bu tuvaletleri birilerine ihale ettiniz ve paralı yaptınız? Arkasından “Bu uygulama Türk Hava Yolları’nda ve Devlet Demiryolları’nda da olacak mı” diye sordum. Vapur kısmını unuttular bu sefer, cevap “Hayır oralarda uygulanmayacak”. Buradaki arkadaşların çoğu herhalde kamu görevlisi, aflatına sığınarak bu örneği veriyorum. Cevaplar böyle olmamalı. Burada bu iş için çaba gösteren bizlerin çok iyi eğitimi, olağanüstü bir birikimi ve vatandaşlık sorumluluğu var.

Biz her sene vakıflar olarak gelirimizin %5’ini Medeni Kanun çerçevesinde “Teftiş ve Denetleme Payı” olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne veriyoruz. Dünyada, 137 ülke arasında bu tür bir uygulama Türkiye’de bir de Nijerya’da var. 135 ülkede böyle bir uygulama yok. Bizim vakıf olarak da görevimiz sivil toplumu ilgilendiren her türlü mevzuatın Avrupa Birliği ile uyumlu hale getirilmesi, daha çağdaş normlara kavuşturulması için çaba göstermektir. Normal bir vakıf geçen

sene 5 milyar TL civarında bir ödeme yaptı “gel beni denetle” diye. Halbuki bunu uluslararası bir denetim firmasını versek belki bunu 3 milyara yaptırırız hem de uluslararası arenada bir değeri olur. Vakıflar Genel Müdürlüğü müfettişleri, vakıflara genellikle denetime gelmezler hiç çünkü yeteri kadar denetçi yoktur. 6-7 sene hiç denetlenmemiş vakıflar vardır ama bu vakıflar sürekli o parayı ödemeye devam ederler. Ben de Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne sordum. Dedim ki “Siz 2004 yılında ne kadar Teftiş ve Denetleme Payı topladınız? Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile ilgili size kaç başvuru oldu?” Başvuru sayısının 129 olduğunu, topladıkları paranın da 10 trilyon lira olduğunu öğrendim. Ama sorduğum başka bir soru daha vardı ki o bilgi verileri içindeydi. Vakıflar Genel Müdürlüğü, “Bu uzun iş, bunu toparlamak zaman alır” diye ilgisiz bir cevap verdi.

Arkasından 5072 sayılı kanun, biliyorsunuz Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile ilişkileriyle ilgili olup, hıncı alırcasına, Medeni Kanuna göre kurulmuş bizim gibi vakıf ve dernekleri ayırtıran, halbuki kendilerinin kamu kurum ve kuruluşları bünyesindeki vakıflarına hiç dokunmayan bir kanundur. Bu kanun öyle bir hale geldi ki, dediler “İsimlerinizi değiştireceksiniz.” Boğaziçi Üniversitesi korktu, ismini değiştirdi. Biz itiraz ettik. Altı maddeli kanunun üç maddesini geri çektiler. Boğaziçi Üniversitesi ortada kaldı. “Mavi Boğaziçi” mi oldu bilemiyorum. Çünkü tarihte iki kez insanlar isim değişikliğine uğratılmıştır. Birincisi Nazi Almanya’sında Hitler iş sahibi Yahudilere “Ya adını değiştir, Alman adını al, bu ülkede kal burada çalış ya da ocaklara gidersin” demişti. Adını değiştiren bir grup Yahudi kurtuldu, yapmayanlar gitti. Bir de Bulgaristan’da olmuştu biliyorsunuz. Bulgaristan’daki Türkler soykırımdan kurtulabilmek ve orada kalabilmek için adlarını değiştirmeye zorlanmışlardır. Bunun dışında isim değiştirmeyi kanunla getirip koyan üçüncü ülke Türkiye’dir. Bu itirazları yaptıktan sonra 5072 sayılı kanunun 3 üncü maddesiyle ilgili değişiklik yaptılar. Birisi “isimlerinizi geri alın” dedi. Bir vakfın ismini geri alması, çocuğunuza isim koymak gibi değildir. Mahkeme aşaması vardır. Uzun bir süreçtir. Dünya kadar harç, vs. ödeyeceksiniz. Ondan sonra bir şey çıkarttılar. “Herkes mahkemesiz eski adını kullansın” dediler. Böyle bir gayri-kanuni olay oldu.

Mesela İstanbul’da sabıka kaydı çıkarmaya gidiyorsunuz. Sizden para alıyorlar. Bu örnekleri Kadıköy Adliyesi’nde fotoğrafları çekerek belgeledim. Bu belgeleri, Bakanlıklara, Meclise göndererek uğraş vermeme rağmen Adalet Bakanlığı’ndaki bir hakimi bir türlü Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde aşamadım. Bana diyor ki “Biz o çirkinlikleri oradan kaldırttık, kimseden zorla para almıyoruz, bu bir bağıştır. Hiçbir şekilde vatandaşı zorlamıyoruz.” Halbuki orada kocaman yazıyor. “Biz bu parayı Ceza ve Tevkif Evleri ve Tutukevleri İşyurtları Kurumuna

gelir olarak sizden alıyoruz” diyor. Ben de diyorum ki “Bu tam anlamıyla 5072 Sayılı Kanuna aykırı bir durum.” Sonra bana cevap veriyor “Evet 5072, ama onlar yanlıştı, biz hepsini toplattık” diyor. Yazılar burada. Bunlar tabii çok önemli hukuki işler. Daha ileri götürürseniz ne olur? Ben bir vatandaş olarak parama kıyıp bu işleri Bölge İdare Mahkemesine de götürebilirim. Kurul’u da meşgul edebilirim. Ama devletin, çıkardığı bu Kanunlarla ya da yaptığı farklı uygulamalarla ne benim zamanımı almaya ne de benim kesemden para çıkmasına neden olmaya hakkı yoktur. Bilgi, işportada satın alınan bir hale gelecekseniz, siz beni mahkemeye zorlarsanız ben orada kalırım. Çünkü bana göre devletin bu itirazlardan sonra çok süratle mekanizmalarını çalıştırıp hatadan dönmesi, düzeltilmesi lazımdı. Aynı şekilde Nüfus Müdürlüğü’ne gidiyorsunuz, nüfus cüzdanını çıkartmak için, hemen sizden para istiyorlar. Bu hizmetlerin hepsi para almadan verilmelidir. Bu durum 5072 sayılı Kanuna aykırıdır. Vatandaş bu yolla yeniden vergilendirilmektedir.

Örnekler çok aslında; kamu maliyesi, Türkiye-Suriye sınırındaki mayınlarla ilgili var. İnsan Hakları Danışma Kurulu’nu biliyorsunuz. Kurulun bütün görevlilerinin Başbakanlık tarafından aniden görevden alınması, bir kenara atılması işi var. Yerlerine birilerini atadılar. Ben Abdurrahman Dilipak’ın bu kurula nasıl alındığını sormuyorum, bu olayın yasal tarafını soruyorum. Bana Abdurrahman Dilipak’ın özgeçmişini gönderiliyor.

İçişleri Bakanlığı, KürtDer ve Ankara Kurtuluş Kilisesiyle ilgili tüzükleri inceliyor. Gazetelerde de okudunuz, bunlarla ilgili haberler çıktı. “Peki neyi vardı acaba?” diye soruyorsunuz. Size, “Tüzükleri düzeltilmiştir.” Diye yalın bir cevap geliyor. Bir tek satır. Ben size “niye” diye soruyorum. Ama ben biliyorum sebebini. Kürtlerin tüzüğü Kürtçeydi. Götdürdüler Diyarbakır’da bir notere tasdik ettirdiler. Bunlar gazete haberleri. Üyelik koşullarında çok ciddi bir ayrımcılık yaptılar. “Şunlar şunlar üye olur öbürleri olamaz” dediler. Yasalara aykırı. Ondan sonra da çok önemli bir hüküm “Üyelerden para alınmaz” dediler. Dernek üyelerinden para almazsa nasıl ayakta kalacak, gelir kaynağını nereden ve nasıl temin edecek? Bildiğim bu konuları test ettim. Bakanlık bana böyle gelişigüzel bir cevap verdi.

Aynı şekilde Kurtuluş Kilisesi. “Dini amaçla dernek kurulamaz” diye Medeni Kanunda bir hüküm vardı. Kurmuşlardı. Onu değiştirdiler. Herkesin derneklere başvurma, derneğe katılma, dernekten ayrılma özgürlüğü vardır. Onunla ilgili sınırlar çizmişlerdi. Onu değiştirdiler. Yardım Toplama Kanununa muhalefet eden hükümler vardı onları değiştirdiler. Ben bekliyordum ki bu maddeleri bana cevap olarak söylesinler diye. Dolayısıyla bu örnekleri çoğaltmak çok mümkün.

Son bir örnek vereyim. Eşim “Bir yazlık alalım Kemer’den” dedi. Nasıl olacak? Ben de meteorolojiye bir sorayım dedim, Kemer’de bizim tatile çıktığımız tarihlerde hava nasıl oluyor? Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü’ne sordum. Onlardan gelen cevap aynen şu: “Sen hele şu 30 milyonu bir yatır da, ondan sonra sana cevap veririz.” Bu örneklerin hepsi yazılı olarak burada. Cevapların hepsini okumayı çok arzu ederdim. O zaman çok daha fazla gülecektiniz. Bütün dileğim, bu kadar emek veren insanların emeklerinin boşa gitmemesi. Türkiye insan haklarına ve özgürlüklere, saygı gösteren, demokratik bir ülke olmalıdır.

Teşekkür ediyorum.

SORU-CEVAP (2)

Salih Er (Danıştay üyesi): Kısa bir görüş ve bir cümlelik soru. Devletimiz sürekli uyuşmazlık çıkararak ve yargıya çok sayıda dava dosyası gönderen bir devlet. Bu bağlamda, Sayın Ayanoglu'nun dediği gibi Kurul kararlarına da Danıştay yolunu açarsak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin makul süresini sürekli aşmış oluruz. Bu da devlet bütçesine oldukça zarar veren bir durum olur. O yüzden o görüşünüzü değiştirerek bunu idari yargının alt mahkemelerine verirsek daha doğru olur diye düşünüyorum. Sayın Uğur Bey de buradayken, yasallaşma sürecinde buna dikkat edilirse çok iyi olur.

İkincisi de zımni ret müessesesi. Anayasanın 74. maddesinin 2. fıkrası 2001 yılı değişikliğinden sonra zımni ret müessesesi hala varlığını koruyor diyebilir miyiz diye Sayın Ayanoglu'na soruyorum. Teşekkür ederim.

Bir de bir dileğim var. Sayın Ceylanoglu'nun sorularını, cevapları TESEV bir kitap halinde yayınlatabilirse çok hoş olur.

Taner Ayanoglu: Neden Danıştay'da görülmesi gerektiğine ilişkin olarak düşüncemi açıklamak istiyorum. Kimse alınmasın, gücenmesin, darılmasın ama devlet sırrı gibi konularda idari mahkeme yargıçlarının ya da idari mahkeme yapılanmasının, bu sırrı gereği gibi muhafaza edebilecekleri konusunda şüphem var. Dolayısıyla Danıştay'da belki de bir özel Daire'de, uzmanlık gerektiren bir Daire'de bunların görülmesi faydalı olur. Yoksa Türkiye'nin dört bir yanına yayılmış idare mahkemesi hakimlerinin bu konularda verecekleri kararlar biraz şüpheli olabilir. Danıştay'ın iş yüküne gelince, basından takip edebildiğim kadarıyla, şimdye kadar bir iki konu Danıştay'a gitti diye biliyorum. Dava konusu olan bir iki örnek var. İzmir'de bir avukat vardı galiba. Bunun dışında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu biraz durumdan da vazife çıkarıyor demıştik. Aslında taleplerin, başvuru retlerinin bir çoğunu absorbe edebiliyor, emebiliyor. Sorunun çözümünde daha yargıya gitmeden bir ön mekanizma oluşturabiliyor. Yasa değişikliği yapılarak Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu bu işlevine devam ederse, Danıştay'a çok az olay gidecektir.

Zimni red sorusuna ilişkin olarak Anyasa'nın 74. maddenin 2. fıkrası şu an elimde yok. Okuyabilirsiniz...

Salih Er: 74. maddenin 2. fıkrası: "Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin başvuru sahiplerine yazılı olarak bildirilir."

Taner Ayanoglu: Şöyle söyleyeyim, bu anayasa hükmü ve birçok yasa hükmü bakımından en ciddi tehlike, iyi niyet belgesi olarak kalmalarıdır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu da öyle kalabilirdi, Allah'tan kalmadı. Anayasanın birçok hükmü de bu şekilde “gecikmeksizin cevap verilir.” 40. maddenin 2. fıkrası da vardır. Dava açma süreleri vs. Ama bazı şeyleri sırf anayasaya yazmakla da olmuyor. 10. maddede de var: “60 gün içinde cevap verilir.” Verilmezse ne olacak? “Verilmezse ne olur”u düzenliyor ama “gecikmeksizin”in bir süresi yok. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda da zaten “bütün başvurular cevaplandırılır” diyor. Cevaplandırılmama ihtimalini, zımni reddi düşünmüyor ama olursa ne olur? Olursa zımni ret olur, başka bir şey olmaz. Dolayısıyla ben hala zımni reddin var olduğunu düşünüyorum.

Burak Oder (Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi): Anayasa’nın 74. maddesinin 3. fıkrasında “Bu hakkın kullanım biçimi kanunla düzenlenir” ifadesi hala duruyor. Şu tartışmayı açmak mümkün mü diye sorulabilir. “Acaba İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda zımni reddin düzenlenmesi artık Anayasaya aykırı mı?” şeklinde sormak gerekiyor. İşte Taner Bey’in ifade ettiği temel problem burada ortaya çıkıyor. “Bu hakkın kullanım biçimi kanunla düzenlenir” dediği anda zaten akan sular duruyor. Anayasanın doğrudan uygulanabilirliği konusunda hem doktrinde hem de uygulamada ciddi bir tereddüt var. Belirli maddeler dışında doğrudan uygulanabilirlik söz konusu olmuyor ya da düşünülüyor, kabul edilmiyor. O nedenle zımni ret bulunmalı, kalmalı ve hatta sürmeli; çünkü Türkiye idaresi çoğunlukla bu tip “clause”lara uymayacaktır. Böyle bir idari kültür yerleşmemiştir. Şunu da söyleyeyim, hukuken uygar ve ileri bütün ilkelere dahi “zımni ret” kavramı şu veya bu şekilde var, mahkemeler kabul ediyorlar. Örneğin Almanya’da tespit davasıyla bunu yapıyorlar. Teşekkür ederim.

Taner Ayanoglu: Ben de bir ekleme yapmak istiyorum. Biliyorsunuz zımni ret müessesesi kamu hukukuna özgü bir müessese. Özel hukukta bu daha çok “zımni kabul” şeklindedir. Niye idare hukukunda zımni ret? Çünkü özel hukukta siz irade beyanında bulundunuz, karşı tarafın belli bir dönem içerisinde cevap vermesi gerekiyor. Vermedi. İcabi kabul etmiş varsayıyorsunuz. Orada problemi bu şekilde aşıyorsunuz. Bunu idareye yapılan başvurulara uyguladığımızda, zımni kabul diye uygulayamayız. Biz başvurduk, idare bize vermedi ya da bir işlem talebinde bulunduk, yapmadı. O işlemi yapılmış varsayarak mı çözeceğiz. Pratik olarak zımni reddin olması gerekiyor. Ekstrem örnekler var mı? Yapı kullanma izni vs. gibi. Orada yapı bitince gidip başvuruyorsunuz. Belli bir süre geçince hala cevap gelmemişse, izni almış varsayıyorsunuz ama bunu genel bir prensip olarak ifade ettiğinizde “zımni kabul” daha az sayıda kategoriye oluşturuyor. Teşekkürler.

Yüksel Hız (Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Daire Başkanı): Müsaadenizle bir tespitim var, bir de Sayın Ayanoglu'na bir soru sormak istiyorum. Adalet Bakanlığı çok zikredildi burada; kurumsal anlamda çok sorunun muhatabı da benim. Benim özellikle belirtmek istediğim şu; kanunda ve yönetmelikte eksiklikler olabilir. Bu eksiklikler bir şekilde malum süreçte giderilebilir. Ancak bu aşamada Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun bu piyasayı düzenleme adına çıkaracağı ilkelerin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Fakat sonuç itibarıyla bu işi Danıştay çözecek. Yani Danıştay'ın vereceği kararlar çok önemli. Kurul ne derse desin, kanun ne derse desin, Danıştay'ın uygulamayı yönlendirme kabiliyeti hepsinden fazla. Danıştay şu ana kadar bir karar vermiş değil. Sizden ilk defa duydum; ben Danıştay'a ulaştığımı bilmiyordum. Danıştay burada kanunun ruhuna uygun ve özgürlükçü bir yaklaşım benimsemeli. Mahkeme kararları genellikle ülkemizde uygulanıyor. Uygulanması da gerekiyor. Bunu da uygulanacak kararlar arasında alalım. Sonuçta, bu alanı Danıştay'ın yönlendireceğini kanaatindeyim.

Uygulamanın bizde farklı olduğundan bahisle, Sayın Ayanoglu'na şu soruyu yöneltmek istiyorum. Yanlış anlamadıysam, Ayanoglu, Bilgi Edinme Bürolarının başvuruları sadece kabul etmesini, bu konuda bir değerlendirme yapmamasını, sadece danışma görevi yapması gerektiğini söyledi. Fakat bizdeki uygulama şöyle; cevapların zamanında verilmesi ve yönlendirilmesi açısından bütün başvurular Bilgi Edinme Bürosuna geliyor. Hatta Kanunlar Genel Müdürlüğüne bir başvuru yapıldıysa, biz cevabını vermekle birlikte soruyu Bilgi Edinme Bürosu'na gönderiyoruz. "Bize böyle bir başvuru yapıldı. Siz kaydınıza girin. Biz gerekli cevabı veriyoruz" diyoruz. Cevabı da oraya gönderiyoruz. Sebep şu; Bilgi Edinme Bürosu yıl sonunda, Şubat ayı sonunda zannediyorum, o bilgileri Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na gönderecek. Bilgi Edinme Bürolarının başvuruları kabul etmesini sakınca olarak mı görüyorsunuz?

Taner Ayanoglu: Benim sakınca olarak gördüğüm şey şu. Bir kanun düzenlemesi var, talep edilen bilgi, başka bir birimden elde edilmesi gereken bilgiyse, süre 30 güne uzuyor. Dolayısıyla Bilgi Edinme Birimini biz ayrı bir birim olarak mı kabul edeceğiz? Soruların bu durumda otomatik olarak 30 güne uzaması durumu var. 15 gün içerisinde Bilgi Edinme Birimi bunu sağlayacaksa, o zaman olabilir.

Yüksel Hız: Uygulama şöyle; 30 güne uzamıyor. Bilgi Edinme Birimi kurumun başvurulacak makamı kabul ediyor. Yönetmeliğe göre de üç gün içinde ilgili birime göndermesi gerekiyor zaten. Dolayısıyla 15 günlük süre o tarihte başlamış oluyor. Bizdeki işleyişi bu yönde -ki Adalet Bakanlığında Büronun işleyişinin genel anlamda olumlu algılandığını biliyorum. Bilgi Edinme Bürosu üç gün içerisinde

ilgili birime başvuru, yazıyı gönderirken en son cevap verilmesi gereken tarihi de yazıyor: “Şu tarihe kadar cevap verilmesi gerekmektedir” diyor. Dolayısıyla süreyi kendinden başlatıyor.

Taner Ayanoglu: Sizin uygulamanız öyle ama başka kurumların uygulamaları farklı olabilir.

Yüksel Hız: Aslında ben kanun ve yönetmelikten de o şekilde olması gerektiğini anlıyorum. Çünkü “Bilgi Edinme Birimleri kurulu” diyor. Esasında bu genelgede de öngörülüyor. Ama farklı görüşler olabilir.

Taner Ayanoglu: Yönetmelikte “kurulu” diyor. Kanunda Bilgi Edinme Biriminin B’si bile geçmiyor.

Yüksel Hız: Bilgi Edinme Birimi geçmiyor ama buna ilişkin cevap veren müesseselerin kurulacağından bahsediyor.

Taner Ayanoglu: O, yerine göre herhangi bir birimin içerisinde de kurulabilir.

OTURUM II: ULUSLARARASI DENEYİMLER IŞIĞINDA TÜRKİYE

Aasiye Riyaz:

*Pakistan Institute of Legislative Development and Transparency, Eş direktör
Pakistan'da Bilgi Edinme Hakkı*

Teşekkür ederim. Temsil ettiğim Kuruluşu tanıtarak sözlerime başlamak istiyorum. Pakistan Institute of Legislative Development and Transparency (Pakistan Yasalarının Geliştirilmesi ve Şeffaflık Enstitüsü), Pakistan'da demokrasinin ve demokratik kurumların güçlendirilmesi amacını taşıyan bir araştırma ve eğitim kurumudur. Temel odak noktamız, milletvekilleri ve Meclistir. Bilgiye erişim konusunda yürüttüğümüz çalışmalar doğrultusunda, milletvekillerine kanunun ne gerektirdiğini, bunun ne şekilde uygulamaya döküleceğini ve bu konuda ne gibi bir gözetim rolü oynamaları gerektiğini izah ediyoruz.

Öncelikle, Bilgi Özgürlüğü Kanunu'na bir göz atalım. Pakistan bu kanunu Devlet Başkanı emriyle onayladı. Kanun, meclisin kanun teklifiyle değil Devlet Başkanı'nın emriyle kabul edildi.

Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü'ne bağlı güney ülkeleriyle karşılaştırıldığı zaman, Pakistan Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanununu kabul eden ilk ülkeydi. 26 Ağustos 2002 tarihinde onaylanan kanun on iki aydan uzun bir süre uygulamaya konmadı çünkü kanuna ilişkin usuller hazır değildi. Hükümet 21 Haziran 2004 tarihine kadar bizi bilgilendirmedi. Yani iki yıldan daha uzun bir süre durum buydu.

Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanununun yukarıda da belirtilen hedefi, Pakistan vatandaşlarının kamu kayıtlarına erişimini artırmak ve Federal Hükümeti vatandaşlarına karşı daha hesap verebilir kılmak için şeffaflığı ve bilgi özgürlüğünü sağlamaktı.

Bu kanun yalnızca federal hükümeti ve federal kurumları kapsamaktadır; taşra yönetimlerini ya da taşra teşkilatlarını kapsama almamaktadır. Bu bir ölçüde sınırlandırıcıdır. Kanunda bir yorum şartı bulunmaktadır. Elbette vatandaşın ya da herhangi bir kimsenin bizim “ombudsman” dediğimiz federal mercie temyiz hakkı tanınmaktadır. Kanunda bilginin verilmesi için bir takvim öngörülmüştür. Elbette kamu dairesi tanımının içine mahkemeler de dahil edilmiştir. Ne var ki istisnaların alanı son derece geniş tutulmuştur ve kamu kaydıyla ilgili tanım çok kısıtlayıcıdır. Kanun, kamu kurum ve kuruluşlarına kayıtlarını iyi saklamaları

konusunda herhangi bir yükümlülük getirmemektedir; vatandaşların bu talepte bulunması gerekmektedir. Hatta kamu kurum ve kuruluşları, bilgiyi yayınlama konusunda da bir yükümlülük taşımamaktadırlar. Bu kanun kabul edildiğinde, bilgi özgürlüğünü tanıtmaya, devlet memurlarını ve vatandaşları eğitime konusunda herhangi bir sistem uygulamaya konmamıştır. Bu hala hükümet tarafından gerçek anlamda yerine getirilmiş değildir. Bu durumda temyiz için başvuru merci olan Ombudsmana herhangi bir soruşturma, teftiş yetkisi verilmemiştir. Vatandaşların mahkemeye temyiz başvurusu yapma hakkı bulunmamaktadır. Hukuk çevreleri bu kanunun lafta kaldığını, mevcut etkin yasalarımızdan biri olmadığını dile getirmektedirler.

Değerlendirmemi, özgürlük için küresel ölçekte kampanyalar yürüten bir insan hakları örgütü, uluslararası bir kuruluş olan Article 19 tarafından ortaya konmuş olan ilkeler ışığında yapmak istiyorum. Article 19'un ortaya koyduğu bu ilkelerden bir tanesi de elbette Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunlarının azami kapsamda hazırlanmasıdır. Ancak Pakistan'daki kanun, erişime açık olan beş tür bilgi tanımlarken yaklaşık yirmi tür bilgiyi erişimden muaf tutmaktadır. Demek ki muafiyetlerin alanı bir hayli geniş.

Bir başka Article 19 ilkesi, bilginin yayınlanması gerektiğini ortaya koyuyor. Anayasada ve yönetmeliklerde yetki devrine yol açan bazı hükümler var. Bunlara göre örneğin federal bakanlıkların ya da meclisin vs. yıllık raporlar hazırlaması gerekiyor. Ama kanun bunlardan söz etmiyor.

Article 19'un ilkelerine göre, herhangi bir bilgiye erişim kanununun açık yönetimi teşvik etmesi gerekiyor. Hükümetin bu konuda taahhüdü ortada ama kanunda dile getirilmiyor. Yine ilkeler, kanundaki muafiyetlerin dar bir çerçeve içinde ve net olarak tanımlanması gerektiğini söylüyor. Pakistan örneğine baktığımızda ise çok sayıda sınırlama mevcut ve bu sınırlamalar hiç de dar bir şekilde çizilmemiş; "ulusal çıkarlar dahilindeki her şey" diyor mesela. Oysaki ulusal çıkar, her rejim tarafından ortama göre çok farklı biçimlerde tanımlanabilir.

Yine bir başka ilke, taleplerin süratle değerlendirmeye alınmasına ilişkin. 2002 yılı Bilgiye Erişim Özgürlüğü Kanunu, herhangi bir bilgi talebinin kabulü ya da reddi için bu süreyi 21 gün olarak öngörüyor. Bu sürenin Türkiye'de öngörülenden daha uzun olduğunu görüyorum. Temyiz kararı ise takvime bağlı değil.

Diğer bir ilke de bilgi için ödenecek ücretin makul tutulması. Bu Pakistan'ın olumlu yanlarından; ücretler makul olarak belirlenmiş. Eğer vatandaşlar bilgi

edinmek istiyorlarsa, bu yaklaşık beş Rupi, yalnızca fotokopi masrafları için yüksek olmayan bir meblağ.

Bir diğer ilke toplantıların açık yapılması ve kamunun gözü önünde olması gerektiği. Ülkede mevcut olan kanunlarda meclis tutanaklarının ve davaların, duruşmaların açık olup olmaması konusunda alternatifler var. Aslında komisyonlar oturumlarını halka açık yapamıyorlar; ne var ki bu Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu o konuda görüş bildirmiyor. Bunların halka açık olması gerektiğine dair bir ifade yer almıyor.

Diğer bir Article 19 ilkesi de yolsuzlukları duyuran kişinin korunması gerektiğini ortaya koyuyor ama Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu bu konuda yorum getirmiyor. Aslında bir kanun var; gizli bilgi bulundurmaya bir suç sayıyor. Ancak Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu ise bundan bahsetmiyor.

Daha önce de bahsettiğim gibi sınırlamalar konusundaki yasal çerçeve bir hayli geniş. Herhangi bir zarar şartına yer verilmemiş. Dosyalar, toplantı tutanakları, geçici emirler, mali bilgiler, milli savunmayla ilgili raporlar, Federal Hükümetin gizli olduğunu beyan ettiği raporlar, kişilerin mahremiyetiyle ilgili raporlar, bir kamu kurum ya da kuruluşuna bilgilerin gizli tutulması beklentisiyle sunulmuş olan raporlar, Federal Hükümetin bazı kayıtları, kamu yararı gerekçesiyle Bilgi Özgürlüğü Kanunundan muaf tutabilecek olan belgeler. Zarar testi yalnızca üç tanesi için geçerli; bunlar uluslararası ilişkiler, yürütme faaliyetleri ve kamu kurum ya da kuruluşunun ekonomik çıkarlarını korumak için gizliliğin korunması. Diğerleri zarar testi öngörülmeden sınırlandırılmış.

Halihazırda mevcut bilgi kaynaklarını listelemeye çalıştım. Elbette Pakistan'da bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılıyor. Farklı bakanlıkların ve hükümet organlarının e-devlet websayfaları var. Bunlar vatandaşlar için birer bilgi kaynağı. Yasama faaliyetleri websayfalarından takip edilebiliyor. Denetimler, Kamu Hesapları Komisyonu tarafından teftiş edilen yıllık raporlar vs., federal yasa koyuculara sunulmuş olan yıllık bütçeler, ekonomik anket, ticaret politikası ilanları, kamuoyu araştırmaları, istatistik yıllıkları, milli arşivler, Bakanlar Kurulu toplantılarının ardından yayımlanan Dışişleri ve Enformasyon Bakanlığının brifingleri, Hukuk ve Adalet Komisyonu'nun yıllık raporları, Pakistan Seçim Komisyon Kurulu'nun raporları websayfalarında yayımlanmaktadır. Yasa koyucuların ve birlik konseyinin toplantıları halka açıktır. Mahkeme tutanakları elbette halka açıktır. Resmi Gazete, yönergeler ve talimatları bildirir. Bakanlık raporları, Federal Hükümetin 25 ve 26 no'lu yönetmelikleri bulunuyor ama bunların büyük çoğunluğu uygulanmıyor.

Veritabanı ve bilgi sistemleri var. Yerel yönetimlerle ilgili son derece kapsamlı bir sistemimiz var. Örneğin semtin yerel idarecisi olan Tesil Nazemo en az altı ayda bir performans raporlarını basmak zorunda. Bu da yerel düzeyde vatandaşların kullanabilecekleri bilgi kaynaklarından biri.

Hepimizin de bildiği gibi vatandaşın bilgiye erişimi; yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve iyi yönetime katkıda bulunurken aynı zamanda yolsuzluğa karşı da etkin bir mücadele yürütülmesini sağlıyor. Ancak ülkede kanun mevcut olmasına rağmen hala genel bir gizlilik ve sır saklama havası hakim. Açıkça söylemek gerekirse, bunun asıl suçlusu, bu gizlilik ve sır saklama havasını muhafaza etmek isteyen sivil ve askeri bürokrasidir. Meclisin, il genel meclislerinin ve bakanlıkların yıllık raporlarının yayınlanması gerektiğine dair bir hüküm bulunmasında rağmen bunlar basılmıyor. Vatandaşlar meclislerinin, il genel meclislerinin ve bakanlıkların yıl boyunca ne yaptıklarını merak ettikleri takdirde, bu bilgilere hemen ulaşamıyorlar.

Meclis Komisyon oturumları medyaya ve halka açık değil. Meclis kuralları, Komisyonların medyayı ve halkı oturumlarına davet etmesine izin vermiyor. Bazen biraz farklı yaklaşımlar görmek de mümkün ancak kurallar değiştirilmediği sürece medyaya izin verilmiyor.

Erişim ve şeffaflık açısından bilgi ve iletişim teknolojileri yalnızca Meclis tarafından değil aynı zamanda yürütme tarafından da çok sınırlı ölçüde kullanılıyor. Pakistan'da tek bir il genel meclisinin toplantılarını canlı olarak web sayfasından yayımlanıyor. Bu konudaki yegane örnek bu; daha sonra tutandıktan muaf tutulan, çıkartılan sözcükler bile web sayfasında canlı yayımlanıyor. Ama ulusal mecliste ve diğer il genel meclislerinde bu uygulama yok.

Meclis harcamalarına gelince; meclis dilediği türden harcamalar yapabilir ve meclisin yıllık harcamalarına karar veren Meclis Komisyonu, bunu yasa koyuculardan bile gizlemektedir. Öyle ki bir milletvekili bu konuyu ancak özel bir görüşmede sorabilir; bir genel kurul toplantısında ya da meclisin hazır bulunduğu açık bir görüşmede soramaz.

İdareciler bürokrasiden vazgeçmiyor. Kanunun ardından vatandaşın zaferi olarak nitelendirilen bir olay oldu. Daha önce de açıkladığım gibi tam olarak 22 ay boyunca herhangi bir yönetmelik çıkarılmamıştı. Bu arada bir sivil toplum kuruluşu, Pakistan Ticaret Bakanlığı'ndan bir bilgi istedi ve Ticaret Bakanlığı yönetmelik çıkmadığı için herhangi bir bilgi vermek zorunda olmadıkları cevabını verdi. Bu

durumda yetkili merci olan federal ombudsmana gittiler ve federal ombudsman, kanunun uygulamasının yönetmelikteki gecikme gerekçesiyle ertelenemeyeceğini ve ilgili kamu kurumunun yasal olarak bilgiyi vermesi gerektiğini karara bağladı. Bu bir STK'nın zaferidir. Bundan sonra bakanlıkların ve hükümetin buna göre davranması gerekti.

Meclis açısından, bu size nasıl bir havanın hakim olduğuna dair bir fikir veriyor. Öğle arasında TESEV'den bir meslektaşına konuşuyorduk, sivil-asker ilişkilerinin görünümü de ortada. Savunma ve savunmayla ilintili konular o kadar kutsal ki Meclisin bile bu konularda bilgi talep etmesine izin verilmiyor. Şimdiye dek toplam bütçenin %60'ından fazlasını teşkil eden savunma harcamalarının ayrıntıları Mecliste tartışılmadı. Ne Meclise sunuldu ne de müzakereye açıldı. Halkın temsilcilerine izin verilmiyor, bizzat vatandaşlar, STK'lar ya da medya bu alana giremiyor. Savunmayla ilintili konuların Mecliste tartışılmasına izin verilmiyor. Mecliste tartışılmasına izin verilmemesi aslında bir kanunla öngörölmüş değil; ancak iktidar partisi, meclis başkanı ya da oturum başkanı bu türden talepler ya da sorular gündeme geldiği takdirde bunları hemen susturuyor. Soruşturma amaçlı olarak herhangi bir kişiyi, belgeyi ya da sicili isteme yetkisine sahip olmalarına rağmen Meclis Komisyonlarının bu haklarını, savunma kuruluşları ve hatta savunma vakıfları söz konusu olduğunda kullanamadıkları durumlar olmuştu. Geçenlerde bir vaka yaşandı; Meclis Komisyonları, dev bir arazi ihalesine katılan bir savunma vakfına soruşturma açmak istediler. Bütün ordu işin içindeydi. Bu askeri vakfın bunu nasıl yaptığını soruşturmak istediler. Vakfın başkanı, vakfın özel bir vakıf olduğunu ve bilinen şekliyle bir federal kamu kurumu olmadığını bu nedenle de Komisyonun huzuruna çıkma yükümlülüğü bulunmadığını ifade etti. Görüldüğü gibi, bu tür vakalar yaşanıyor; meclisin hakkı bile tam olarak kullanılmıyor. Söylediğim gibi savunmaya ilişkin sorular Mecliste susturuluyor, sorulmasına izin verilmiyor.

Meclisin Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanununu tartışmaya açmasına bile izin verilmemişti. Söylediğim gibi, kanun Devlet Başkanı emriyle onaylanmıştı. Bundan sonra toplanan mecliste, muhalefet partisi bir Özel Üyeler Tasarısı hazırladı. Muhalefetin gözüyle, bu, mevcut kanunun kötü olduğuna ve daha iyisinin yapılması gerektiğine dair karşı tarafa misilleme yapmak anlamına gelmiyordu. Tasarı daha çok, STK'ların ve medya kuruluşlarının Kanun konusundaki taleplerini yansıtmak için Meclise sunulmuştu. Muhalefet şöyle diyordu, "Önceki kanunu ilga etmeyelim. Bunu Özel Üyeler Tasarısı ışığında değiştirelim ya da eğer iktidar partisi isterse bunu bir Hazine Kanun Tasarısı gibi verelim." Ama bu konu masaya yatırılmadan kaldı.

Genel ortamın ne kadar işlevsel ya da özgür olduğuyla ilgili bir fikir vermek için biraz da basın özgürlüğünden bahsedecğim. Vatandaşın bilme edinme hakkı genel anlamda basın ve medya özgürlüğü ile güvence altına alınır. Önceki yönetimlerden bu anlamda bir farklılık söz konusu. 1980’lerde son derece sınırlı bir basın özgürlüğü sözkonusuydu. O dönemde Pakistan askeri bir hükümetle yönetiliyordu. Ancak şimdilerde medyada bir açılım olduğunu görüyoruz. Şu anda haklarını geçmişe kıyasla azami düzeyde kullandıkları söylenebilir. Ama medya ya da Federal Gazeteciler Birliği gibi örgütler, özgürlüğün aslında yalnızca ifade özgürlüğü alanında tanındığını, bilgiye erişim konusunda ise söz konusu olmadığını düşünüyorlar. Çünkü bu kanunun getirdiği muafiyetler yelpazesi o kadar geniş ki medya bazı bilgilere ulaşmak istese dahi hükümet yirmi ya da daha fazla gerekçeyi öne sürerek bilgi vermeyebiliyor. Basın özgürlüğü var ama büyük ölçüde lafta kalıyor. Gerçekleri gün ışığına çıkarma açısından pek de işe yaramıyor.

Daha önce de belirttiğim gibi Meclis, savunma, nükleer konular gibi meseleleri tartışmıyor. Eminim siz de “bombanın babası” olarak bilinen Abdul Kadir Han’la ilgili büyük nükleer meseleyi duymuşsunuzdur. Solda, sağda ve merkezde yer alan ülkelere bu teknolojiyi temin ettiği saptanmıştı. Ama elbette medya bu konuya el atamadı. Meclise güven duyulmadı ve konuyu tartışmasına izin verilmedi. Yani bir gizlilik perdesi var. Vatandaşlar, derin ulusal çıkarlar ve meselelerle ilgili konuları tartışamazdı; çünkü Pakistan o dönemde muazzam bir baskı altındaydı. Nükleer konular elbette vatandaşlar açısından da son derece önem arz eden konular. Yabancı ülkeler, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri, konuyla ilgili hükümetlerin nükleer sırları sızdırma konusundaki tavırları, nükleer bilginin güvenlik düzeyi, bütün bu konularla ilgili Pakistan’a baskı uyguladılar. Tabii medya ve Meclise izin verilmiyordu. Abdul Kadir Han ile ilgili bu özel durumda, bazı memurlar soruşturma sırasında göz altına alındı. Bu memurların yakınları, mahkemeye gidip hükümetten mahkemede ifade vermesini istediği zaman hükümet göz altına alınma kararına ilişkin bütün materyaller ve bilgiyle ilgili imtiyaz talep etti. Kanunu kullandılar ama kendi yararlarına.

Medya özgürlüğü hususunda hükümetin bu özgürlüğü kontrol altında tutmak için başvurduğu aşık ve üstü kapalı yöntemler var. Lafta, basın özgür. Artık rejim karşıtı görüşleriniz olabiliyor. Hükümet açık açık medyayı kontrol etmiyor. Onun yerine, bazı yayınları tehdit etme gibi daha üstü kapalı yöntemler kullanıyor. Hükümetin verdiği ilanlar, gazetelerin en büyük gelir kaynağını oluşturuyor, dolayısıyla eğer hükümet kendisi aleyhine yazı yazan bir köşe yazarından rahatsız oluyorsa, gazeteye giderek, “Hükümetin ilanlarını gazetenizden çekerek”

diyebiliyor. Medyaya istihbarat örgütleri vasıtasıyla da sızılıyor. Eğer ben Pakistan’da bir gazeteci olsaydım, ki bu Pakistan’da oldu, rejimle ilgili sivri yorumlarda bulunsaydım, bir süre sonra şöyle bir telefon alabilirdim, “Görüşlerinizi biraz fazla açık ifade ediyorsunuz.” Yani istihbarat örgütleri medyaya sızıyor. Hükümet bu yolla da medyayı kontrol altında tutuyor. Gazetecileri tehdit edip göz altına alabiliyorlar. Bütün bunlara rağmen, şimdiki durum eskisinden çok daha iyi. Bir alıntı yapmak istiyorum. Basın Özgürlüğü 2005 Medya Bağımsızlığı Küresel Araştırması’nın sonuçlarına göre Pakistan hala “özgür olmayan” ülkeler arasında sayılıyor.

Önerilere gelince; bunlar STK’lardan gelen ve Mecliste Özel Üyeler Tasarısıyla birlikte yer almasına çalışılan öneriler listesi. Vatandaşların federal hükümete ilişkin olan kayıtlara ve bilgiye erişim temel hakkının Bilgi Edinme Özgürlüğü yasasıyla tanınması gerekiyor. Aslında anayasada vatandaşların bu hakkını tanıyan bir şart bulunuyor ancak kanun bu bağlantıyı tanımıyor.

Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanununun taşra teşkilatlarını, yerel yönetimleri ve mahkemeleri içine alacak şekilde genişletilmesi gerekiyor, zira halihazırda söz konusu kurumlar kanunun kapsamı dışında kalıyor. Hükümetin keyfi yetkisinin de kaldırılması gerekiyor çünkü daha önce belirttiğim üzere istisnalar son derece fazla. Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanununun kapsamı bir düzine sömürge yasasıyla da daraltılıyor. Bilgi edinme özgürlüğünün önünde bir engel oluşturan bu sömürge yasalarını dikkate alacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekiyor.

Belirli bir süreden sonra kamu kayıtlarının gizliliğinin kaldırılmasına dair de bir hüküm konması gerekiyor. Bu hüküm mevcut kanunda yer almıyor. Resmi kayıtların imha edilmekten, yok olmaktan korunmasına ilişkin de bir hüküm gerekiyor çünkü çoğu kez vatandaşların bu kayıtlara erişimini engelleyen sınırlamalar olmuyorsa, resmi kayıtların imha edilmiş olması oluyor. Hükümet rahatlıkla “A, o kayıt yok oldu” diyebiliyor. Resmi kayıtların onlara ihtiyaç duyulacağı öngörülen belirli süreler boyunca korunması ve iyi durumda muhafaza edilmesi gerektiğine dair herhangi bir hüküm yok.

Temyiz mahkemesine başvurabilme hakkına ilişkin de bir hüküm olmalı. Bu konuda tek bir hüküm var; federal ombudsmana gitmek. İkinci bir temyiz mahkemesinin bulunması gerektiğine dair talep var. Davaların düşmesine ilişkin bir takvim belirlenmesi talebi de söz konusu. Yolsuzlukların duyurulması için bir hüküm gerekiyor.

Kamunun bilinçlendirilmesi ve devlet memurlarının bilgiye erişim özgürlüğüyle ilgili bilgilendirilmeleri için kampanyalara ihtiyaç var. Bu da önerilerden bir tanesi.

Sonuç olarak, kanun nasıl olursa olsun, yeryüzündeki en iyi kanun olmasa bile, gene de Pakistan’da doğru istikamette atılmış ilk adım olduğuna inanıyoruz. En azından bir kanunumuz var ve bir hak tanınıyor. Elbette daha etkin hale getirmek için gözden geçirilmesi gerekiyor.

Hükümetin danışıklı dövüşü olarak nitelendirdiği Gücerat’taki protesto sonucu ortaya çıkan kanlı olaylardan sonra istifasını veren bir devlet memuru olan Harsh Mander’in bir sözünü aktarmak istiyorum, “Bilgi, her vatandaşın toplum hayatına ve yönetişimine katılmak için ihtiyaç duyduğu para birimidir. Vatandaşların bilgiye erişimi ne kadar çok olursa, hükümetin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi de o kadar etkin olur. Diğer bir deyişle, bu erişimin önündeki kısıtlamalar ne kadar büyük olursa, güçsüzlük ve yabancılaşıma duyguları da o kadar hakim olur.”

Bilgi edinme özgürlüğü, aynı zamanda kamudaki diyaloga katkıda bulunacak gerçeklere dayalı bilgilerin medyada kullanılmasına da olanak verir. Bu yalnızca basın ayağı. Aynı zamanda sinema reklamları, eğitimde kullanılan müzik de ulusal mitlerin yaratılması ve halkın algılamalarının şekillendirilmesinde rol oynuyor. On yıllardır ulusal medyanın resmettiklerinin belli bir mit olduğunu gördük. Elbette Pakistan açısından bu, bizim yaptığımız her şeyin Hindistan-karşısı olduğu, bizim kahramanlarımızın en iyi kahramanlar olduğunu gösteriyor. Gerçekler, çarpıtılıyor demeyeceğim ama, “Biz ve Onlar” cepheleşmesinin yaratıldığı farklı bir perspektiften yansıtılıyor. Diğer medya araçları açısından da bilgi edinme özgürlüğünün sağlanması gerekiyor. Böylelikle onlar, gerçekleri olduğu gibi yansıtabilir. Bu mit yaratım sürecinin ortadan kaldırılması gerekiyor.

Bütün bunların merkezindeki çok önemli bir konu şeffaflığı ve kamuda hesap verebilirliği teşvik ederek sır kültürünün ve halkın hükümet tarafından bürokraside yabancılaştırılmasının değiştirilmesi.

Çok teşekkür ederim.

Kemal Berkarda

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Bilgi Edinme Hakkına İdarenin Bakışı Üzerine Tespitler

Teşekkür ederim sayın Başkan. Bu başlığı Sayın Ayşegül Tansen Hanım'la yaklaşık 40 gün önce kararlaştırmıştık. O günden bu güne üzerinde düşünme düşünme bazı yeni fikirler de geliştirdim. Bu arada geçen zaman sebebiyle söyleyeceğim bazı şeyler tam başlığın altında yerini bulamayabilir. O nedenle baştan hoşgörünüze sığınıyorum. İkinci bir nokta da, bu başlığın yaptığı açık bir çağrışım var. Bürokrasinin bakış açısını ister istemez gündeme getiriyor. Ben tabii üniversitede görevliyim. Ankara bürokrasisi anlamındaki doğrudan bürokrasinin içinde olmadığım için bu bir cüret olarak görülebilir. Öyle algılamayın lütfen çünkü aşağı yukarı bir yıldır, 12. ayı doldurmak üzereyim, İstanbul Üniversitesi'nin İhale Komisyonlarından birinde görev yapıyorum. Ankara bürokrasisi, İstanbul bürokrasisi mukayesesi yapamam ama bir Beyazıt bürokrasisinin içerisindeyim. İhale Komisyonu tecrübesi, bilgi edinme bağlamında da pek çok şeyi öğrenmeme ve düşünmeme vesile oldu. O bakımdan kendimi biraz da bürokrasinin içinde hissediyorum. Onun da verdiği cesaretle ve bildiğim bazı bilimsel hususlarla da birleştirerek bazı tespitler yapmaya çalışacağım.

Yalnız oraya geçmeden önce bir noktayı ayırarak ele alma ihtiyacı duyuyorum. Özellikle internetteki Bilgi Edinme Kurulu'nun kararlarının – sanırım sayıları 800'e ulaştı şimdi- bir temsil gücü varsa, şunu belirtmek isterim ki okuduğum bu kararların yarısından çoğu sicilinin peşinde olan kamu görevlileriyle ilgili, onlara ilişkin itirazlar. (Salondan bir yorum geliyor) Artık başvurumuyorlar mı? İyi, çünkü bu olgunun verdiği izlenim, sanki kanunun adının “Kamu Görevlileri Bilgi Edinme Kanunu” olduğu yönünde. Sayın Namık Ceylanoğlu'nun tırnak içindeki “vatandaş”ına çare olmasa bile en azından kamu görevlilerinin idare içinde kendi amirleriyle olan ilişkileri bakımından kanun bir çare getirmiş gibi görünüyor.

Benim burada esas olarak vurgulamak istediğim nokta şu. İdare yönünden, yani bilgiyi elinde bulunduran ve vermesi gerekenler açısından bakıldığı zaman, sabah da sık sık sözü edilen bir “gizlilik kültürü” olgusu öne çıkıyor. Bilgi Edinme Kanunu gibi yasal düzenlemelerle bu kültürün “açıklık kültürü”ne dönüşmesi amaçlanıyor. Fakat anlayabildiğim kadarıyla, gizlilik kültüründen açıklık kültürüne bir adımda, bir defada geçmek mümkün değil. Arada bir geçiş dönemi yaşamak gerekiyor. Biz bu konuda tecrübeliyiz, her konuda sık sık geçiş dönemleri yaşadığımız için. Fakat bu geçiş döneminin kalıcı hale gelmemesi ve sonuç olarak ulaşılmak istenen yeri ulaşılmaz hale getirmemesi için çabuk atlatılması gerekiyor.

Benim kendi terminolojime göre Şu anda bir “korku d6nemi” yaşanıyor. Bu kelime çok isabetli bulunmayabilir, ama benim bazı g6zlemlediğim Şeyler onu g6steriyor. Yani, gizlilik k6lt6r6 kanunla bitti. Bu k6lt6r6 terk etmek zorundasınız. Ama Şimdi yaŐanan Şey bir korku k6lt6r6- ya da bunun bir k6lt6r haline gelmesi riski var. Bu noktada kesinlikle kamu g6revlilerini itham edici d6Őunmemek lazım. Yani mutlaka gizlemeleri gereken bir Şey var da onu verecek olmanın korkusunu duyuyorlar Şeklinde değil. Ben bu kanuna baktığım zaman bilgi vermeyenin nasıl cezalandırılacağını okuyorum. Onun maddelerini g6r6yorum. Ama bu kanuna baktığım zaman mesela yanlışlık sonucu aslında vermemesi gereken bilgiyi vermiş olan kamu g6revlisinin kimin tarafından ve nasıl korunacağının maddesini g6rm6yorum. “Bu y6zden bir disiplin cezasına maruz kalırsa idare mahkemesine gitsin” diyebilirsiniz. Gider. Ama Allah g6stermesin, 6rneğin benim baŐıma gelmesini hiç istemem. Danıştay safhasıyla belki d6rt sene s6recek bir davayla uĐraŐma fikri, benim için olabilecek en b6y6k felaketlerden biri. 6nk6 onun lekesi yeter diye d6Őun6r6m. Dolayısıyla idare bilgiyi versin. Demokratik, açık, Şeffaf toplum; bunların hepsini istiyoruz. Bu ağda artık Bilgi Edinme Kanununun olmasına da hiçbir itiraz yok ya da itiraz edecek olanlar ortalıkta edemiyorlar artık. B6yle bir k6resel baskı da oldu. Fakat bu bilgiyi vermesi gerekenlerin kanunu yorumlama noktasında 6zerlerine çok b6y6k bir k6lfet koyuyoruz. Dolayısıyla bu noktada bir çare bulmak durumundayız. Bunu idareyi korumak veya idarenin bilgi vermesini zorlaŐtırmak amacıyla değil, aksine kanunun 6ng6rd6Đ6 nihai amaca ulaŐabilmek için yapmalıyız. 6yle kriterler geliŐtirmemiz lazım ki idareci de neyi vermesi gerektiği konusunda endiŐe duymasın. Buna rağmen kazalar olabilir. Hayat risksiz değildir, bunu biliyoruz. Ama hiç olmazsa bu risk, makul, kabul edilebilir d6zeyde indirilsin.

Bu noktada da başka bir sorunumuz ortaya çıkıyor. Bunu kesinlikle Kurulu tenzih ederek s6yl6yorum 6nk6 yanlış anlamalar olabilir. Kesinlikle bug6n buraya bu niyetlerle gelmedim. Bu, hepimizin ortak bir sorunu ve bu sorunun kaynağında da hukuk fak6lterleri var. O da Şu: Daha iyi bir terminoloji bulamadığım için kendi kelimelerimi kullanacağım- biz horizontal, yatay bir hukuk anlayıŐına sahibiz. Vertikal, dikey değil. İki nokta arasında otob6s hattı gibi gidip geliyoruz. Tek hatlı, tek katlı bir hukuk mantığımız var. O vertikalliğin, dikeyliğin getirdiği katmanları araştırma, derinine inme, her katmanı ayrı ayrı tahlil etme alışkanlığına sahip değiliz. Değiliz 6nk6 hukuk fak6lterlerinden b6yle ıkıyoruz. Sonunda 6zellikle yargıç olanlar içtihat koyan kişiler oldukları için bunu baŐarıyorlar, onu da hissediyorsunuz; ama fak6lteden başlayarak, mantık anlamında, yani d6Őunme, muhakeme anlamında o Şekilde y6nlendirilse, çok daha erken hallededeği bir işi, fak6lteyi bitirdikten sonra kendi başına halletmek zorunda kalıyor. Aynı Şey

avukatlar için de geçerli. Dava dilekçeleri de ona göre yazılıyor. Burada yeterince akademisyen var. İtiraz edeceklerse hemen edebilirler. Akademisyenler, ilmiye sınıfı için de aynı olgu geçerli. Makaleler de böyle. Tek hatlı, tek katlı oluyor. Bunun sonucu ne oluyor? Nüanslar gözden kaçıyor. Nüansların gözden kaçması ne demek? Mesela Bilgi Edinme Kanunu gibi bir kanun yorumlandığı zaman, “Bu devlet sırrı mıdır değil midir?” İki nokta arasında gidip geliyorsunuz. Halbuki buna dikey baktığınız zaman başka şeyler görebilirsiniz. Hazırladığım başka örnekler de vardı, ama zaman sınırlaması sebebiyle en çarpıcı bulduğum örneği vermek istiyorum. Bu bir Amerikan mahkemesi kararı. Bu konuda bizden de Batıdan da, Avrupa’dan da çok önde olan ve Avrupa Birliği’nin şu anda, “federalizm” bağlamında kopya çekmekte olduğu Amerikan sisteminden bir örnek. Amerika’da şöyle bir olay olmuş. Bir çevre meselesinden çıkan bir dava bu. Üst düzey üretim yapan bir şirket, yani karmaşık yöntemler, teknikler vs. kullanan bir şirket, çeşitli sebeplerle – aslında “idareyi hoş tutmak”– gönüllü olarak üretim teknikleriyle ilgili bazı bilgileri Amerikan Çevre Koruma İdaresi’ne vermiş. **Gönüllü** olarak vermiş. Yani, kanun zoruyla, ya da ruhsat için, veya kolluk denetimleri için gerekli olan bir şey olarak değil, gönüllü vermiş. Başına gelebilecek bazı yaptırımlardan kurtulmak için politik bir yaklaşım. Daha sonra bir çevre örgütü bundan haberdar olmuş ve gönüllü olarak verilmiş olan bu bilgileri istemiş. Bu “gönüllülük” kriterini özellikle vurguluyorum çünkü bunun üzerine çıkan içtihadın kalbinde bu yer alıyor. Bu nokta olmadığında meseleye şöyle bakıyorsunuz: O üretim tekniği ticari sır mıdır değil midir? İki nokta arasında gidip geliyorsunuz. Amerikan mahkemesi ve en sonunda onların yüce mahkemesi meseleye şöyle bakıyor. Bir kere kanun kapsamında vermen gereken ve ticari sır kapsamında düşünülebilecek bilgilerle gönüllü olarak verdiklerini ikiye ayırırım, diyor. Ondan sonra diyor ki, gönüllü olarak verirken kendin zaten bir çekince koyduysan ve “Ben bunu gönüllü olarak veriyorum” – yani onların tabiriyle kamu kayıtlarına geçmesini istemiyordum-dediysen, bu meşrudur. Yok onu o sırada söylemeyi ihmal ettiysen, daha sonra o çevre örgütü o bilgiyi istediği zaman, idarenin gönüllü verdiği için sana sorması ve rızanı alması gerekir. İdare sormadan karar veremez. Dikeylikten kast ettiğim bu. Ticari sır meselesinden bir anda gönüllü verilmiş olanlar, kanun gereği idareye mecburen verilmiş olanlar ayrımı çıkıyor ortaya ve bunun devamında da bir rıza faktörü devreye giriyor. Şimdi aslında bu gözle bakıldığında bizim kanunda da yeterli malzeme var. Bu kanunda bu haliyle, diğer eleştirilen yönleri olabilir, “katmanlar” anlamında yeterli malzeme var. Ve bugünkü konuşmalardan sonra daha iyi anlıyorum, bu işin kalbinde Bilgi Edinme Kurulu yatıyor. Sayın Danıştay üyesi Salih Er yok aramızda şu anda, ama sabahki oturumda yaptığı yorumdan yargının da yorgun olduğunu ve bir de bilgi edinme konusuna derinlemesine girmeye istek duymadıklarını anladım. Ama son merci yine de onlar olacak,

isteseler de istemeseler de. Bilgi Edinme Kurulu bu anlamda işlemeye başlarsa, yani “Kanunda zaten açıkça yazılmış kriterler var” diyerek değil, o kriterlerin açılımı anlamında, alt-kriterler anlamında kararlar üretmeye başlarsa, bu katkının hukuk sistemimiz üzerindeki etkileri bilgi edinme hakkıyla sınırlı kalmayacaktır. Bazı cesaret verici kararlar da var. Özellikle cezaevlerindeki bilgi talepleriyle ilgili gayet ayrıntıya inen kararlar var. Kanun o konuda ayrıntılı olduğu için değil, Kurul olayı dilimleyerek kararında ayrıntıya indiği için. Kurul bu doğrultuda eğer ilerlerse, ortaya çıkacak Kurul içtihadı -yargı organı değil elbette, ama en geniş anlamıyla “yol gösteren kararlar” a içtihat diyebiliriz- ister istemez daha sonra yargısal denetime götürüldüğü takdirde, idari yargının da bu boyuta girmesini ve kararlarında ancak ayrıntıya girerek Kurul kararlarını hukuki bulup bulmaması sonucunu doğuracak. Benim bundan beklentim biraz safiyane ve iyimser bulunabilir. Benim bundan beklentim, bu korku döneminin çabuk atılması olacaktır. Bu kadar ayrıntılı hale getirmenin yol açacağı ilk izlenimin aksine, bu, idarenin işini kolaylaştırmak ve kaçış yollarını artırmak olmayacaktır. İdareciyi de o bilgiyi verme konusunda daha kendinden emin ve rahat hale getirecektir. Ben daha önce Namık Bey’in başvurularını dinlemiştim. Orada daha çok değerli malzemeler var. Güldük, ama o cevapları veren bürokratlar da ne yaptıklarının bilincindedir. Biraz da o cevapları niye verdiklerinin üzerinde düşünmek gerekiyor. Bunu sadece idarenin kendisini üstün görmesi şeklinde anlamayıp tırnak içindeki “korku” anlamında, o cevapları vermeye idareciyi yönelten bu belirsizlik üzerinde de zannediyorum durmak lazım.

Sonuç olarak toparlamak istiyorum. Bizim elimizde bir Rolls Royce motoru, bir Rolls Royce motoru kadar karmaşık bir şey var. Buna mobilet muamelesi yapmayalım. Avukatıyla, akademisyeniyle, yargıcıyla, bürokratıyla çoktan bu düzeye geldi bu ülke zaten. Biz bu düzeydeyiz. Bunu kesinlikle kendi kendimizi övmek, özellikle yabancı misafirlerimizin önünde övünmek için söylemiyorum. Biz bunu yapabiliyoruz. Örnekleri de var. Dolayısıyla bunu müesseseleştirelim. Bu bir örnek olsun. Bilgi edinme vesilesiyle özellikle kamu hukukunun, idare hukukunun başka alanlarında da bu dikey, vertikal- nasıl dersiniz artık- bakış açısını getirmemize bir vesile olsun. Bilgi Edinme Kurulu’nun uzun vadede bu ülkeye yapabileceği en büyük hizmet belki de bu olacaktır. 30-40 sene sonra geriye dönüp bakıldığında “Ahmet’in bilgi almasını sağlamış, Mehmet’in dardını çözmüş”ün ötesinde Bilgi Edinme Kurulu’nun gerçek mirası da bu olabilir diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ederim.

Burak Oder

*İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Bilgi Edinme Hakkının Sistem İçindeki Yeri*

“Bilgi Edinme Hakkının Sistem İçindeki Yeri” başlığı konusunda benim herhangi bir günahım yok; ben seçmedim. Demin itiraf geldi; kırk gün önce Kemal Hocam ile Ayşegül Hanım başlıkları konuşurken bana bunu belirlemişler. Aslında bana başlık ilk geldiği zaman “ne anlatacağım” diye düşündüm. Biraz düşündükten sonra “hangisini anlatacağım” dedim. Sonra burada anlatılması muhtemel olanları çıkardım. Geriye kalanları anlatmaya karar verdim. Sabahtan beri de Kemal Hocamdan rica ediyorum, “En son ben konuşayım, kapanışı ben yapayım” diyorum. Doğru bir talep ve tercih olduğunu görüyorum. Son noktayı koymaya çalışacağım. Bu arada sınıf-ı ilmiyenin namusunu kurtarabilirsem “ne mutlu bana” olacak.

Tümüyle kişisel bir tespit olarak; bugün bakıldığında, Türkiye’de bilgi edinme hakkına ilişkin tartışma, algılama ve kanıların “bilgi edinme hakkı iyidir - kötüdür” ve “bilgi edinme hakkı gereklidir - değildir” boyutlarını geride bıraktığı ve artık esas konunun “bilgi edinme hakkının sistem içindeki fiili ve teorik işlevi” olduğu kanısındayım. Ulaşılan bu yeni konunun da, bilgi edinme hakkının kullanılabilirliğinin yaygınlaşması ve etkinleşmesi yanında, bilgi edinme hakkının teoride ve idari ve yargısal uygulamada geliştirilmesinde en önemli etkenlerden biri olduğu görüşündeyim.

Anayasal temeli konusunda eksiklik görüldüğünden bilgi edinme hakkı Türkiye’de “demokrasi”, “şeffaflık”, “katılımcılık” ve “kamuoyu denetimi” gibi ilkelerin üzerine yapılandırılmıştır. 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu’nun Genel Gereğesi’nde aynen şu sözler yer almaktadır: “Anayasada vatandaşın bilgi edinmesi ile bilgi edinme hakkının sınırlanmasına ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. (...) Demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın Devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kullanılan bu hak sayesinde hem halkın Devleti denetimi kolaylaşmakta hem de Devletin demokratik karakteri güçlenmektedir.”

Ancak, “bilgi edinme hakkının sistem içindeki fiili ve teorik işlevi” konusu, bu çerçevenin aşılmasına ve Anayasa’nın ve diğer hukuk kurallarının başka bir gözle okunmasına zorlamaktadır.

Bu kısa sunumda, bu yeni konunun tartışılmasında referans noktası olabilecek bazı bilgi ve görüşlerimi iki başlık altında sizlerle paylaşacağım. Birincisi, bilgi edinme hakkı ve daha kapsayıcı bir hak olarak bilgiye erişim hakkı - ki bu referans noktası ve tartışma konusunun Türk Bilgi Edinme Kanunu'nun fikrinden ve kurgusundan doğan bir zorunluluk olduğu kanısındayım. İkinci başlık da bilgiye erişim hakkıyla okunduğunda, Türk Anayasa'nın referans alınabilecek hükümleri. Belirtmeliyim ki, gereksiz sözcük yinelemesinden kaçınmak için, bu sunumda "bilgi" terimini onun taşıyıcısı olan "belge"yi de içerir şekilde kullanacağım.

Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgiye Erişim Hakkı

Bir ön tespit olarak, Türk Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun bilgiye erişim hakkının tüm unsur ve görünümünü kapsayan bir kanun olmadığını belirteyim. Ancak bu, Türk Hukukunun bilgiye erişim hakkı bakımından büyük eksiklikleri olduğu anlamına gelmemektedir; mevzuatta farklı düzenlemelerde bilgiye erişim hakkının diğer unsur ve görünümü kısmen veya tamamen bulunmaktadır.

Bilgiye erişim hakkı, genel bir ayırımla bilgi edinecek olan bakımından iki konuyu içerir; bilgi edinecek olanın bilgiye erişiminin engellenmemesi ve bilgi edinecek olanın bilgi talep etme olanağının olması. İşte tam bu noktada Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun neden hakkın bir kısmı düzenlediği ya da neden benim "kısmi" olarak nitelendirdiğim de anlaşılıyor.

Hakkın gereğini yerine getirecek olan devlet bakımından ise, bilgiye erişimin engellenmemesi, genel ve birbiriyle bağlantılı olarak iki yükümlülüğü içerir: Kişinin kendi olanaklarıyla bilgiye erişimini engellemek (yapmamama yükümlülüğü = pasif yükümlülük), bilgiyi erişilebilir kılmak (yapma yükümlülüğü = aktif yükümlülük). Dikkat edilecek olursa, bilgi edinme hakkının sınırlarını aşmış, bilgiye erişim hakkından sözediyoruz.

Birinciyi örneklersek, Türk Anayasasının 26. maddesinde düzenlenen "düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti", maddedeki "resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak (...) serbestliğini de kapsar." ibaresi nedeniyle; 27. maddesinde yer alan "bilim ve sanat hürriyeti" maddedeki "Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme (...) ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir." ibaresi nedeniyle bu niteliktedir. Dolayısıyla devletin "yapmama", "bilgiye erişim hakkını engellememe" yükümlülüğünü kurgulayan iki tane madde var.

Bilginin erişilebilir kılınması ise, bilginin resmi yayın yollarıyla, örneğin resmi gazeteyle, resmi bültenle veya resmi ilanla açıklanmasından, kamusal arşivlerin

açılmasına, kamusal kütüphanelerin kullanılabilmesine kadar geniş bir alanı kapsar. Bugün devlete yöneltilen taleplere bakıldığında; devletin bilgiyi erişilebilir kılması yükümlülüğünün, artık salt bilgiyi erişilebilir kılmakla tükenmediğini, “bilginin yaygınlaştırılması” yükümlülüğünü de içerecek şekilde genişlediği görülmektedir.

“Bilginin yaygınlaştırılması”, bilginin kolay ve ucuz şekilde erişilebilir hale getirilmesini, belki daha doğru bir ifadeyle erişilebilirlik nicelik ve niteliğinin artırılmasını ifade etmektedir. Örneğin; mevzuatın, Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarının, istatistiki verilerin, kamu ihalelerinin, yargı kararlarının internet üzerinde yayınlanması.

İşte bu noktada, bilginin erişilebilir kılınmasına, Anayasa’dan, ileriki açıklamalarımda da yararlı olabilecek ve gözden kaçırılmış bir örnek vermek istiyorum: Anayasa’nın 40. maddesine 2001 yılında eklenen 2. fıkra uyarınca, “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” Bu maddenin gerekçesinde şu cümleler yer almaktadır: “Bireylerin yargı ya da idarî makamlar önünde sonuna kadar haklarını arayabilmelerine kolaylık ve imkân sağlanması amaçlanmaktadır. Son derece dağınık mevzuat karşısında kanun yolu, mercii ve sürelerin belirtilmesi hak arama, hak ve hürriyetlerin korunması açısından zorunluluk haline gelmiştir.” Dikkat ederseniz, kanun koyucu ya da anayasa koyucu birşeyi kabul ediyor: Artık bu iş biraz karıştı, vatandaş kendini kaybediyor. Bir dava açıyorsunuz, o mahkemeden bu mahkemeye derken doğru mahkemeyi bulana kadar üç sene geçiyor. Demin Hocam söyledi, “Temyiz aşamasıyla dört seneyi bulacak bir disiplin soruşturması ya da idari işlemle ben uğraşmak istemem” dedi. O idare hukukçusu olduğu için doğru yerde davayı açacağını varsayıyor. Bir de yanlış yerde açarsa, altı yıl. Dikkat ederseniz 40 maddedeki bu bilginin verilmesi de bilginin erişilir kılınması kapsamına giriyor.

Bilgiye Erişim Hakkı Bakımından Türk Anayasa’nın Referans Hükümleri
Yukarıda değinildiği üzere, Türk Bilgi Edinme Kanununun Genel Gerekçesinde “Anayasada vatandaşın bilgi edinmesi ile bilgi edinme hakkının sınırlandırılmasına ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır.” cümlesi yer almaktadır. Bu tespit gerçeğin bir kısmını yansıtmaktadır: Bilgi edinme hakkı, Türk Anayasasında doğrudan tanınan ve güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden değildir. Ancak, yukarıda Türk Anayasasının 26, 27 ve 40. maddelerinde verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, bu tespitten Türk Anayasasında bilgiye erişim veya bilgi edinme hakkına dayanak oluşturabilecek hiçbir hüküm olmadığı sonucu çıkarılamaz.

Yine de belirtmek gerekir ki, Türk Anayasasının bugünkü okunma, yorum ve uygulama düzeyinde, kritik nokta olan “vatandaş tarafından talep edilebilirlik - devlet bakımından talebi karşılama yükümlülüğü” ve “kanun gerekliliği” soruları henüz aşılmamıştır. Bunu bir örnekle göstermek gerekirse; Anayasa’nın 40. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” hükmünün emri ve anlamı çok açık olmasına rağmen, gerekli görülen kanun çıkarılmamış, kanun çıkarılmadığı içinde hüküm uygulama bulmamıştır. Bu nedenle, aşağıda söylenecek olanların, şimdilik “vatandaşın bilgiye erişimine ilişkin Anayasal talep hakkı” bakış açısından değil, “Türk Anayasasının bilgiye erişim hakkını tanıyıp tanımadığı ve buna engel olup olmadığı” bakış açısından anlaşılması doğru olacaktır. Öte yandan, ilgili Anayasa hükümlerinden yapılan çıkarımlar, sunum süresini aşmamak amacıyla olabildiğince özetlenmiştir.

Anayasal referans örneklerine gelince Anayasanın 17. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.”. O zaman, kişiye bunları sağlayacak hukuksal araçların tanınması gereklidir. Koruma ve geliştirme, bunun için gerekli olan bilgiye erişimi gerektirdiğinden, bu hüküm bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Anayasanın 25. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.”. Düşünce ve kanaat oluşturmada temel dayanak bilgi olduğundan, bu hüküm bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Anayasanın 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “(Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti) resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak (...) serbestliğini de kapsar.”. Bu hüküm, idarenin negatif müdahalesini yasaklama amacı güttüğünde, bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Anayasanın 27. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme (...) ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.”. Öğrenme ve araştırma, gerekli olan bilgiye erişimi şart koştuğundan, bu hüküm bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Anayasanın 28. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, “Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır”. Dikkat edilirse, hüküm “engelleri kaldıracak tedbirleri alır” şeklinde bir ifade değil, “sağlayacak tedbirleri alır” ifadesini içermektedir. Dolayısıyla, devlet basın ve haber alma hürriyeti için gerekli olan bilgiye erişimi sağlamak zorundadır. O zaman bu hüküm de bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Anayasanın 36. maddesinin en kritik maddelerden bir tanesi; 1. fıkrası uyarınca “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir”. Adil yargılanma iddia ve savunma haklarının gereğince kullanılmasını gerektirir. İddia ve savunma ise bunun için gerekli olan bilgiye erişimi gerektirdiğinden, bu hüküm bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Anayasanın 74. maddesinin 1 ve 2. fıkraları uyarınca “Vatandaşlar, ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.” ve “Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.”. Anayasanın 17. maddesinin 1. fıkrasıyla birlikte düşünüldüğünde, kişinin kendisine ilişkin bilgiye erişiminin sağlanması gerekli olduğundan, bu hüküm bilgiye erişim hakkı bakımından bir referanstır.

Bu örneklere, bilgiye erişim hakkını belirli konularda doğrudan veren bazı Anayasa hükümleri de eklenmelidir. Anayasanın 19. maddesi uyarınca, yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddiaların herhalde yazılı veya sözlü olarak bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Yine Anayasanın 19. maddesi uyarınca, kişinin yakalandığı veya tutuklandığının yakınlarına derhal bildirilmesi zorunlu turulmuştur. Dikkat edilirse bu bildirim muhatabı ve amacı yukarıdakinden farklıdır. Kanunların (md. 89) kanun hükmünde kararnamelelerin (md. 91), tüzüklerin (md. 115), yönetmeliklerin (md. 124) Resmi Gazetede yayımlanması ve idari işlemlerin yazılı bildirim zorunluluğu (md. 125/3) vardır.

Bu referans örnekleri çerçevesinde, bir çok temel hak ve özgürlük bakımından bilgi edinme hakkının olmazsa olmaz bir ön koşul olduğu genellemesi yapılabilir. Hatta, Türk Anayasasının iddia ve savunma hakkını tanıdığından ve bu usuli hakkın tüm temel hak ve hürriyetlerin korunmasına hizmet ettiğiinden hareketle, bilgi edinme hakkının tüm temel hak ve özgürlükler için olmazsa olmaz bir ön koşul olduğu sonucuna da varılabilir.

Yukarıda söylenenlerden, bilgiye erişim hakkına anayasal referans arandığında, bu hakkın anayasada düzenlenmiş temel hak ve hürriyetlere hizmet eden usuli bir hak olduğunu kabul etmenin mantıksal bir gereklilik olduğu sonucu çıkmaktadır. Deyim yerindeyse, bilgiye erişim ve hatta erişilen bilgi bir araç, bu erişimi gerekir kılan temel hak veya hürriyetse amaçtır. Ancak, özellikle vurgulamak gerekir

ki, bilgiye erişim hakkı, sadece “kişisel” olanla tükenmemektedir; temel hak ve hürriyetler alanını aşan “kamusal” bir niteliği de vardır.

Örneğin, Türk Anayasasının 73. maddesinin 1. ve 2. fıkrası uyarınca “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.”, o zaman vergi ödeyenlerin, kamu giderlerinin ne olduğunu, vergilerin kamu giderlerine harcanıp harcanmadığını ve usulünce harcanıp harcanmadığını bilme hakkı vardır. Yine Türk Anayasasının 5. maddesi uyarınca “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”, bu maddenin yararlanıcısı toplum ve kişiler olduğundan, Devletin belirlenen amaç ve görevlerini ne ölçüde ve nasıl yerine getirdiğini bilme hakları vardır.

Sonuç olarak, her ne kadar, yasal düzeyde bilgiye erişim hakkı tüm unsurları ve görünüşleriyle ve olması gerektiği gibi tanınmamışsa da, Türk Anayasası bilgiye erişim hakkının yasal düzeyde tanınmasına dayanak oluşturabilecek nitelikte hükümler içermektedir. Bu doğrultuda, temel hak ve hürriyetler bilgiye erişim hakkını içerecek şekilde yorumlanabilmekte, ama bilgiye erişim hakkı bu süreçte usuli bir hak niteliğini zorunlu olarak kazanmaktadır. Ancak, usuli bir hak niteliğini kazandıkça da Anayasanın temel hak ve hürriyetlere ilişkin olmayan maddelerinde dahi okunabilmektedir.

Sabrınız için teşekkür ederim.

SORU-CEVAP (3)

Uğur Kılınc: Sayın Oder ilmiye sınıfının namusunu kurtardı. Ben de kalemiye sınıfının namusunu kurtarmak için burada müdahale etmek durumundayım. Sayın Başkan, eğer müsaade ederseniz, bir iki tespitimi aktarmak istiyorum. Birincisi, Burak Beyin en son bahsettiği noktadan yola çıkarak, bilgi edinme hakkı konusu Anayasamızda işlenmiş mi sorusu. 1997 yılında hatırlarsanız, Başbakanlık İdari Usul Uluslararası Sempozyumu’nu düzenlemişti. Orada ben 26. maddedeki bir hükmü dile getirmiştim. Bilgi edinmeyle ilgili olarak akademik çevreden bir konuşmacımız vardı. Şunu hatırlatmıştım; Anayasada “kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın” diye bir ibare var. Benim dikkatimi çeken bir ibare oldu bu; çünkü serbestçe haber ve fikir alma hürriyetinden bahsederken böyle bir ifade geçiyor. Bunun ne anlama geldiğini de merak ettim çünkü o sırada ben bilgi edinme kanunu hazırlama çalışmalarını yürütüyordum ve teorik çalışmalarını yaptığım dönemdeydim. Uluslararası belgelere de bakıyordum. İlginçtir, bizi de bağlayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin bilgi edinme hakkıyla ilgili 10. maddesi yanlış hatırlamıyorsam, 10 ya da 11...

Konuşmacılardan Biri: Sözleşmenin 10. maddesi ifade özgürlüğüdür; “demokratik toplum düzeni anlamında kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın” diyen madde 10/1’dir.

Uğur Kılınc: Bilgi edinme hakkını tanımlarken söylüyor. Daha doğrusu o hakkın Sözleşmeye taraf olan bütün ülkelerin vatandaşlarına tanındığını söylerken “kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın herkes bilgi edinme hakkına sahiptir” der. Bütün uluslararası hukuk belgeleri “bilgiyi edinme ve yayma hakkı” der aslında. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin de 10 ya da 11. maddesinde aynı şey vardır; hep “bilgiyi edinme ve yayma hakkı”ndan bahseder. Bunun da altını çizerek söylüyorum. Bizim yönetmelikte bu yayma konusunu cezai hükme bağlayan bir hüküm var. Fakat “kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın” konusunun oradan girdiği şekilde bir kanaatim vardı. Haber alma fikir alma konuları var. “Bilgi edinme” denmemiş adına ama 82 Anayasasını yazan Kurucu Meclis’in muhtemelen oradan aldığı kanaatindeyim. O yönde de katılımcıya bir soru sormuştum ama sağlıklı bir cevap alamamıştım. Ben yine halen o şüpheyi taşıyorum. Kurucu Meclis üyelerinden o maddeyi yazanları ya da Komisyonu bulsam mutlaka soracağım bunu, “Acaba oradan mı esinlendiniz?” diye. Başka yerde de girmiyor bu, anlamı yok. Biz şimdi Kurula gelen itirazlarda bunu görebiliyoruz. Bu ibareyi ben kanun taslağına da yazmıştım. “Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir” diye yazarken, “kamu kurumlarının müdahalesi

olmaksızın” diye yazmıştım. Sebebi de şu; resmi kurumların bu hakkı kullanıyor diye insanlara müdahale etmemesi lazım. Bunun anlamını ben öyle yorumlayarak o şekilde geçirmiştim; çünkü bu hakkı kullandığı için mağdur duruma düşen kamu görevlileri olduğunu görüyoruz. Bize gelen itirazlarda görüyoruz, vatandaşa öyle cevaplar veriliyor ki “Biraz daha bilgi edinme başvurusunda bulunursan, artık seni dava edeceğiz” şeklinde. Bunun haklılık payı tartışılır tabii, hakkın kötüye kullanılması var mı yok mu diye. Ancak “kamu kurumlarının müdahalesi olmaksızın” ibaresinin burada anlam kazandığını düşünüyorum. Bu hakkı kullanmasına kesinlikle müdahale edemezsiniz, vatandaş bu hakkını serbestçe kullanır.

İkinci husus da, “bilgiye erişim” ile “bilgi edinme” arasındaki fark ile ilgili. Anladığım doğrusu, siz kamu olarak bu bilgileri erişilebilir kılıyorsanız bu “bilgiye erişim hakkı” oluyor ya da “bilgiye erişim kanunu” olmuş oluyor. “Sunulabilir” hale getirilmiş olması diyorsanız, burada ben kalemiye sınıfının namusunu biraz kurtarmak istiyorum. Kanun taslağında bir madde daha vardı. Benim hazırladığım kanun taslağı 52 maddeydi. Şimdiki kanun ise 33 maddeden oluşuyor. Revize edildi tabii; birçok kişi çalıştı üzerinde, Adalet Bakanlığı girdi, Mecliste önergelerle değiştirildi. Önceki kanun metninde bir madde vardı; kamuya bir yıl içerisinde elindeki bütün bilgi ve belgeleri tasnif etmeyi mecburi kılan ve bunları bir rehber haline getirilmesini öngören. Amerikan kanunda buna “guide” derler, ve kendi Resmi Gazetelerinde de yayınlarlar. Aynı şekilde bütün kurumların ellerindeki bilgi ve belgeleri tasnif ederek, ne tür bilgi ve belgeler var bunun bir listesini hazırlayarak bunları Başkanlığa göndermesini öngörmüştüm. Bunların Resmi Gazetede yayımlanmak suretiye kamuya açıklanmasını düşündüm. Ama bu madde çıkartıldı. Kamuya ek bir yükümlülük getiren bir husustu. Ama bunu yönetmelikte telafi etmeye çalıştık. Neticede mevzuat da uygulamada hepimizi topyekün bağlayıcı bir unsurdur. Yönetmelikte dikkat ederseniz kurum dosya planlarının hazırlanması mecburi kılınmıştır. Bu yine benim teklifim üzerine oldu. Hiç olmazsa burada bunu giderelim dedik. O anlamda bütün kurumlar ellerindeki bilgi ve belgeleri, daha doğrusu dosyaları -dosya diyoruz her şeye- kamuya açık internet sayfalarında, resmi web sayfalarında dosya ekranlarını açıyorlar. Dolayısıyla bir kurumun web sayfasına girdiğiniz zaman, elinde hangi bilgi, hangi tür bilgi vardır yoktur bunu görebilme imkanınız var. Bu anlamda ben bu eleştiriyi haksız buluyorum. Tam anlamıyla kanunda olması lazımdı, yerine getirilmemiştir ama yönetmelikle birlikte topyekün olarak değerlendirdiğimizde, bizdeki sistem “bilgiye erişim kanunu”dur; daha doğrusu “mevzuatı”dır. Çünkü aksi olması mümkün değil.

Son cümlemi söyleyeceğim. Bu kanunu hazırlarken dünyada yürürlükteki mevcut bütün kanunları ve taslakları inceledim; İngiltere'nin daha yürürlüğe girmemiş ilk taslağını, Almanya'nın Yeşiller Partisinin öne sürdüğü 200 sayfalık taslağını. Onlarda ne varsa bizde hepsinin ortalaması, bizde çalışabilir bir model olarak hazırlanmıştı. Çok özgün bir modeldi; dünyanın hiçbir yerinde de bu tarz bir modeli bulamazsınız. Bizim sistemde çalışabilirliğine dikkat edilmişti. Kemal Hocam “vertikallik”ten bahsetti. Benim yirmi yıllık tecrübem hep Başbakanlıkta geçti. Kamu yönetimi mezunuyum. Bunların ışığında, kamu yönetimine yönettiğimiz eleştiriler göz önüne alınarak bu model hazırlandı. Şöyle düşünün: “Ben bir vatandaş olarak idareden bilgi almak istersem, idare nasıl olur da bunun yollarını tıkar, bana bunu vermek istemez”, ben o yolları açmaya, o engelleri kaldırmaya çalıştım. Eksiği gediği şüphesiz vardır. Zaten revizyona uğradı. Ama çatı aynı çatıdır, biraz çarpıtılmış olmakla birlikte. Bütün diğer konuşmacıların da sizin de eleştirilerinize katılıyorum. Ama bunların burada söylenip kalmasını istemiyorum. Bu sistemi daha iyi hale getirmek için, hep birlikte çalışmamız gerektiğine inanıyorum. Teşekkür ederim. dinlediğiniz için.

Fikret İlkiz: Biz çok teşekkür ederiz. İlmiyeden bir yanıt gelecek mi bilmiyorum ama... Buyurun Sayın Oder.

Burak Oder: “Bilgiye erişim kanunu” mu “bilgi edinme kanunu”mu? Baştan belki “bilgiye erişim kanunu” idi. Şöyle bir madde vardı kanunun orijinalinde: “İdare bu kanunun uygulanmasıyla ilgili bilgi edinme hakkının kullanılmasını kolaylaştırmak ve yol gösterici mahiyette olmak üzere bilgi ve belge tasniflerini gösterir listeleri ve gerekli göreceği diğer liste, cetvel ve rehberleri Resmi Gazetede yayınlanmak üzere Başbakanlığa gönderir. Bunların hangilerinin Resmi Gazetede yayınlanacağına Başbakanlıkça karar verilir.” Tek başına bu madde, bilgiye erişim hakkını sağlamıyor; bilgi edinme hakkının kolay kullanımını sağlıyor. Bizim kanunumuzun 4. maddesi 1. fıkrasında, “Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.” diyor. Bu hakkın muhatabı kim? Kamu, idare. 5. maddede de 1. fıkranın tam karşılığını söylüyor: “Kurum ve kuruluşlar bu kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi ve belgeyi” – dikkat – “başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdür.” Belki çıkışta sizin düşündüğünüz “bilgiye erişim hakkı” idi ama sonuçta kanuna geldiği zaman “bilgi edinme hakkı”na, yani “talep et, başvur, vereyim, başvurmazsan vermem”e dönüştü.

Bilgiye erişim hakkı, bunların çok çok ötesinde. Yönetmelikte bazı düzeltmeler yapıp bazı şeyler getirildi, şu an hükümetin uygulamaları var; mevzuat

yayınlansın, şu olsun bu olsun, her kurum kendi websitesini hazırlasın vs. Evet. Bunlar gerçekleştirmek için yapılan şeyler ama çok daha fazlası var. Sabahleyin Michel Vögele de Avrupa Topluluğu'nda bilgilere erişimden, "access"ten bahsetti. Avrupa Topluluğu her şeyini ama her şeyini, resmi websitesinde yayınlıyor. Her şey ulaşılabilir ve erişilebilir. Bilgiye erişim hakkı dediğimiz zaman böyle bir şeyi anlıyoruz. Gizlimiz saklımız yok, meğer ki kanun aksini söylesin. Bizde de bazı hükümler var mı? Var.

Anayasanın 26. maddesine ilişkin bir şey söylediniz; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 1. fıkrasından mı geliyor diye. Anayasada "resmi makamlar"dan bahsediyor. Diyor ki "resmi makamların müdahalesi olmaksızın..." Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 1. fıkrasının da "Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın - vs vs - özgürlüğünü de içerir" diyor. "Kamu otoritelerinin müdahalesi". Evet korkunç benzeşiyor. Madde yapısıyla da benzeşiyor ama oradan aldılar mı almadılar mı bilemiyorum. 82 Anayasasının gerekçesi şu anda önümde yok.

Sabah Taner Hocam buna değindi. İdare kavramı var birim kavramı var. Hangisi hangisidir? İdare hukukçuları bile zaman zaman işin içinden çıkamıyorlar. Hangisi idari makamdır, hangisi idaredir, hangisi kamu kurum ve kuruluşudur, kuruluş nedir, kurum nedir? İlhan Özay kitabında yaklaşık 30 sayfa kurum nedir kuruluş nedir bunun teorik temellerini kurmaya çalışıyor. Bu da Türk hukukunda terminolojik bir zafiyettir.

Konuşmacılardan biri: Merhaba. Ben hukukçu değilim. Yanlış bir ifade kullanırsam kusura bakmayın. TESEV'in bu daveti geldiğinde, Bilgi Edinme Birimi'nde çalışan arkadaşlarla yapılması gerekenler, ne gibi eksikliklerimiz var gibi konular konuşulacak diye düşündük. Ama genelde hep hukuk diliyle, kanun, madde, anayasa, konuşuldu. Ben açıkçası Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'ndan böyle bir toplantı beklerdim. Çünkü bizim yaşadığımız sıkıntılar var. Bir şahıs bilgi isteyecek, biz ona sürekli bilgi vereceğiz. Biz tabii ki bilgi vereceğiz ama biz ne oluyoruz içerde? Çünkü sadece kanunlardan bahsettiniz, avukatlar, yargıçlar, hakimler, Bilgi Edinme Kurulu... Ama çalışan personel olarak ben aradığımı bulamadım. Bulgaristan ve Pakistan örnek verildi. Onlar genelde gazetecilerle halklarına duyurmuşlar bilgi edinme kanununu anladığım kadarıyla. Halkları bunu doğru kullanıyorlar mı bilmiyorum ama Türkiye'deki insanlar bilgi edinme hakkını düzgün biçimde kullanıyorlar mı? Bilgiyi istedikleri için mi istiyorlar bizden? Yoksa, öğretim üyesi denemek için gönderiyor, öğrenci

denemek için gönderiyor, Kemal Bey denemek için gönderiyor. Hatalı olabilirim kusura bakmayın. Heyecanlıyım da...

Fikret İlkiz: Heyecanlanmayın. Siz Telekom'dandınız değil mi bildiğim kadarıyla?

Aynı konuşmacı: Evet. Gazeteciler de aynı şekildeydi. Yani bir bilgiyi alıp halka sunmak için değil de o kurumu irdelemek, yani "bir hatasını yakalasam da onu gazetelerde haber olarak yazsam" şeklinde yaklaşıyorlar. Bir bilgiyi öğrenmek değil de, hep hata aramak var. En azından ben bir belge verdiğim zaman çok nadir olarak teşekkür eden insan oluyor. Teşekkür etmek zorunda mı? Değil. Beni bağlayan buydu. Ben o yüzden gelmişim buraya. İçimi dökeceğim diye gelmişim. Ama içimi dökmeyip sadece kanun dinleyip oturdum burada. TESEV'den de bekliyorum, diğer arkadaşlarımdan da. Çünkü biz de sıkıntıdayız. Biz mesela Telekom olarak çok sayıda talep alıyoruz ve gerçekten zor oluyor. Mesela insanlar ayrıntılı fatura için sürekli başvuruyor. Kullandığımız kanundaki eksiklikleri ben de çok iyi biliyorum. Madde madde bilmiyorum ama çok eksiklikler var. Çok sıkıntı yaşıyoruz bu konuda. Telekom olarak sürekli Bilgi Edinme Kurulu'na telefon açıyoruz, bu şöyle mi olacak böyle mi olacak diye. Sorduğu soruyu bile hatırlamayan vatandaş, 15-20 sonra ticari sır diye veremeyeceğimizi söylediğimiz zaman Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na şikayet etmekle tehdit ediyor bizi. Ben bunları konuşacağız diye geldim, kusura bakmayın. Kurum dosya planları dedik. Bu dosya planlarının içinde aldığımız bütün bilgiler yer alıyor, tamam. Ama vatandaş hala ısrarla oradaki, kurum dosya planlarının içinde yer alan bilgiyi bize soruyorsa, biz gene de ona bilgi vermek zorunda mıyız? Bütün bunların bize açıklanması lazım. Teşekkür ederim.

Fikret İlkiz: Hayır. Biz çok teşekkür ederiz. Bu söylediklerinizi dikkate almak konumundayız. Tabii şunda haklısınız. Kanun, yönetmelik, anayasa, madde... Bunlar çok sevimli şeyler değil. Doğru toplantıya geldiniz. Tam aksine. Sizinle ilgili olan birçok şeyi zaten siz de dile getirdiniz. Ama şöyle bir eksiklik var demek ki. Bunu Kurul mu yapar, TESEV mi yapar, biz gazeteciler mi yaparız yoksa hukukçular mı yapar, kim yapar bilemiyorum ama diyorsunuz ki bu Birimlerde olanlarla ilgili, kişilerin de sorunlarını da ayrıca tartışalım. Biz de görüşlerimizi söyleyelim ama siz gene konuşun, diyorsunuz. Peki. Çok teşekkür ederiz. Buyurun Yüksel Bey.

Yüksel Hız (Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Daire Başkanı): Teşekkür ederim. Hanımefendinin söylediğinden yola çıkarak ben de o noktayı

vurgulamak istiyorum. Kemal Hocam da söyledi. Esasında Bilgi Edinme Kanunu ve Yönetmeliği çerçeve kanun olarak çok güzel. Eksiklikleri var; ben de söylüyorum, hepimiz biliyoruz. Ama genel anlamda kurgusu aslında iyi. Hakkı tanımlamış, bunu kimin vermesi gerektiğini, sınırlarını, çerçevesini çizmiş. Fakat uygulamada çok problem var. Sabahleyin bir konuşmacıyı dinlerken de gördüm ki esasında aynı birim, mesela Adalet Bakanlığı farklı, Genel Müdürlükleri farklı uyguluyor. Adalet Bakanlığına yöneltilen eleştirilerin hiçbiri bizim Genel Müdürlüğümüz uygulamalarıyla ilgili değil. Gerçi orada ben varım, belki o yüzden. Fakat hakikaten bir uygulama birliği yok ve bu konuda çok ciddi bir eğitim eksikliği var. O hissediliyor. Kendi Bakanlığımız içinde de bir eğitim yapalım dedik, olmadı, kabul görmedi. Her Genel Müdürlük farklı uyguluyor. Farklı kurumlar farklı uyguluyor. Sayın Cemal Bey’le, Meclis uzmanı arkadaşımızla sabah görüştük, üstünden 1,5 yıl geçmiş, Meclis “Ben bilgi edinme başvurularına cevap verecek miyim vermeyecek miyim” hala onu tartışıyor. Hala bu başvurulara “Ben yasama organı olarak muhatap mıyım değil miyim?” onun tartışmasında. Dolayısıyla toplumun genelinde ciddi bir eğitim, enformasyon eksikliği var. “Ben bu başvurulara cevap verecek miyim?” gibi sorular soruluyorsa – tabii şahıslar bu tartışmaları yapıyorlar- demek ki bir algılama ve eğitim eksikliği var. TESEV’in dışında bu konuda ben çok fazla çaba görmüyorum. Ama bunun yanında şunu da söyleyeyim, hakikaten çok güzel bir kanun var. Diğer taraftan, sabah Bakanımız da söyledi, şu anda Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Devlet Sırları Kanunu, Ticari Sırlar Kanunu, ve biraz evvel Hocalarımızın da bahsettiği gibi idarenin usulünü düzenleyen Genel İdareler Usul Kanunu var. Bunların bir kısmı tasarı aşamasında, bir kısmı Başbakanlığı geçemiyor. Henüz kafalarda bu konuda bir irade oluşmamış. Bizim bir Genel İdareler Usul Kanunumuz olsun mu? Olursa bu idareyi ne kadar sıkıntıya sokar? Türkiye’nin gerçekleri, bize özgü kurallar vs... Malumunuz konular. O nedenle eğitim ve algılama konusunun henüz yeterince olgunlaşmadığı, kanun ve yönetmelikten çok daha fazla uygulamada sorun olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Fikret İlkiz: Biz teşekkür ederiz. Bu arada anladığım kadarıyla Bilgi Edinme Kanunu ile ilgili bir tasarı var. Sayın Kemal Bey söyleyecekti ama. Yanılmıyorsam 25.01.2005 tarihini taşıyor. Dolayısıyla diğer akademisyen arkadaşımızın da belirttiği gibi, 25.01.2005 tarihinde Kurul’un yasada mevcut olmayan bir yetkiyi de kullanarak bilgi edinmeyle ilgili pek çok hakkı yerine getirdiğini bile söyleyebiliriz. Yanılıyor muyum? Halen de bu tasarı, Bir de para-pul meseleniz var. Bir de idari kurul anlamında bir meseleniz var ki o kurul kanunda yazılı olmayan, verilmeyen bir yetkinin verilmesine yönelik bir madde olarak karşımızda duruyor. Bunu mesela ben TBMM’ye sorsam, bilgi edinme hakkımı kullanıyorum diye, “niye bu

kadar geciktirdiniz” desem, bana yanıt vermeyecekler. Öyle anlıyorum. Peki Efendim. Başka soru var mı acaba? Buyurun.

Gergana Jouleva: Bazı kısa yorumlarda bulunmak istiyorum. Elbette mevzuatın açık olması ve özgürlüklerin ve hakların tanımlarının net olması çok önemli. Bu mevzuat ve özgürlükler ile haklar tanımlanma sürecinde. Öncelikle bizde 10. maddeye göre bilgiyi arama ve aktarma hakkımız bulunuyor ama bilgiyi edinme hakkımız öngörülüyor. Demek ki Avrupa Konseyi Şubat 2002’de resmi belgelere erişim konusuna netlik kazandırmak için bir Tavsiye Kararını kabul etmiş. Bildiğim kadarıyla, belki siz daha iyi biliyorsunuzdur, Avrupa Konseyi’nin İnsan Hakları ve Medya Birimi’ne bağlı çalışma gurubu Resmi Belgelere Erişim Konvansiyonu’nun üzerinde çalışmaya başladı. Bu da şu anda uluslararası standartların geliştirdiği anlamına geliyor. Bu bakımdan bizim bu konuda tavrımızı sürdürmemiz gerekiyor. Elbette yalnızca kamu görevlilerinin değil aynı zamanda hakimlerin bile eğitimi son derece önemli. Örneğin Bulgaristan’da, belki burada durum farklıdır, yeni bir mevzuat, Avrupa Birliği mevzuatı ya da bütün yeni yasal gelişmelerle ilgili hakimlerin eğitilmesi için bir kurum ya da merkez oluşturuluyor. Örneğin, bizim Yüksek İdari Mahkememiz kararlarının ikisinde 2002 tavsiye kararından alıntı yaptı. Bütün hukukçular bunun bağlayıcı bir belge olmadığını biliyor. Bu yalnızca bir tavsiye kararı ancak vatandaşlar açısından karar hazırlanırken Mahkeme 2002 tavsiye kararından da alıntı yaptı. Bence şu an yaşadığımız süreç herkes için, kamu görevlileri, hukukçular, bilgiye erişim hakkı konusunda çalışmak isteyen herkes için son derece ilginç bir süreç.

Fikret İlkiz: Efendim aslında sözleriniz kapanış konuşması oldu gibi geliyor bana. Bu nedenle, bu anlamdaki değerlendirmelerinize katılmamak mümkün değil. Anladığım kadarıyla ortaya çıkan sonuç şu: Bilgi edinme hakkıyla ilgili olan sorunları gene biz çözeceğiz. Başka soru yoksa oturumu kapatıyorum ve hepinize saygılar sunuyorum.

EKLER

Michael Vögele

First Secretary Delegation of the European Commission to Turkey

Head of Section C - Financial Co-operation, Institution Building Civil Society

Distinguished Guest Speakers, Ladies and Gentlemen, Those Representatives of the Media who are still left. Thank you very much for the invitation. As I have been invited as the representative of the European Commission here in Ankara, allow me to add a couple of words on the European dimension of citizens rights to access information.

As you all know, the right to information is an important and long-standing principle of the European Community. As a matter of fact, since the Treaty of Amsterdam entered into force, it has even become one of the Articles of the current EC Treaty, which is Article 255, enshrining the principle of access to documents of the European Parliament, The Council and The Commission of course. The first such system of access to documents already dates back to the year 1993-1994 and has been reformed in 2001, leading to, as a matter of fact, increasing demand from citizens of the European Union. Once Turkey will become a member state, this right to access to documents will also be granted obviously to the future Turkish citizens of the European Union. This is a fundamental principle. The Community institutions are even obliged to publish all parts of documents that are not covered by exceptions. Just to give you also some figures to show how this leads to a demand, in 2002, the Commission granted full access to more than 60% of the requests and applications received and more than 8% of partial access. The rest was refused mostly because it was related to inspections, investigations and audits. Let me add from my own experience as somebody working in enlargement before coming here to Turkey this is also the case for documents that are related to bilateral relations with the countries. That means also the documents that will be part of the accession negotiations between Turkey and the European Commission. All documents will then be accessible after a period of thirty years and will be published only with the exception of personal data protection.

This Community system is similar to other systems of access to documents and information in force in most countries. It is well known that within the European Union, the Nordic and Scandinavian countries are leading in this perspective. There is also *acquis communaitre* in this area, which has already partially been

transposed here in Turkey, namely, in the environmental field. There is the right to access environmental information, which has already been in place in the European Union since 1993 and which was updated in 2003 because of the ratification of the Convention of Aarhus, which was signed in 1998 and made the rules even stricter.

As the other speakers mentioned already, we should not forget about the greater picture obviously. The establishment of an official system of access to information is part and parcel of EU's principle of democratic governance. It assists our citizens in actively taking part in decision-making process and through their subsequent inputs, even improve this decision-making process thus leading to better governance. Citizens' rights to access information, the subject of this conference, therefore lies at the core of participatory and democratic governance. This is why the Commission readily supported the TESEV's activities in this field, including the conference today which brings together distinguished experts, policy-makers and practitioners in this field. In this sense, on behalf of the European Commission Delegation here in Ankara, I would like to wish you a successful conference and fruitful discussions when sharing the results and findings of your projects.

Thank you very much.

Gergana Jouleva

International Perspective: *Advocacy for Implementation of Freedom of Information Act and Monitoring in Bulgaria*

Access to Information Program, Executive Director, Bulgaria

Ladies and Gentlemen,

I would like to thank to TESEV for inviting me to be here in Ankara, Turkey to participate in this interesting conference, which is on a topic that the last ten years of my life are connected.

I am the Executive Director of a Bulgarian Non-Governmental Organization, focusing on freedom of information. We established our organization in 1996 and now we have experience to share with other NGOs and countries as to what is important for the implementation of the freedom of information law, especially in countries where the democratic institution and the democratic tradition are not established. In my presentation, I would like to say, first, a few words about our organization, Access To Information Programme, and to introduce to you a short review of the legislation concerning freedom of information in Bulgaria. Afterwards, I would like to share with you what we are doing for the advocacy of implementation of freedom of information law and of course to show you what kind of monitoring we are doing. For me it was very interesting to hear the results of TESEV's monitoring and I got a lot of ideas about what we may do in Bulgaria concerning the monitoring. In Finally, I'd like to show you what conclusions we have made on the basis of our monitoring and advocacy and what kind of recommendations we have given to our government bodies for the implementation of the freedom of information act.

First of all, when we established our organization, we formulated its mission as "to encourage people to exercise their freedom of information right", which was established by Article 41 of the new Bulgarian Constitution. The new constitution of Bulgaria was adopted in 1991, after the political changes. We fulfill our mission by encouraging individuals when they want to exercise their rights and by facilitating government bodies and pushing government bodies for the implementation of their obligation under of freedom of information legislation.

What are the activities in which we are engaged? First of all, advocacy for legislation. This is very important because when we started our work, we did

not have a law, we had only the constitutional right, and a chapter Access to Environmental Information in the Environment Protection Law. We had in 1991 a clear procedure, but people did not know a lot about their rights under this law, and few of them exercised them.

We started our work by encouraging ordinary citizens to request information on the basis of the Environment Protection Law and on the basis of their constitutional right to information. In that time the requests were refused on the basis that there was no legislative procedure – which meant that we needed a law of access to government held information. In 1996 the Constitutional court in his interpretation of the article 41 from New Constitution recommended to the lawmakers to adopt a special law, obligating government bodies to provide information.

In 2000, the Access to Public Information Act was adopted. Access to Information Programme was the leading organization in the public debate on the freedom of information law in Bulgaria. After that we were the leading organization in the public debate on the Protection of Classified Information Act, the Personal Data Protection Act – the laws which introduce more clear regulations on the exemptions. Additionally to the advocacy work, which we did concerning legislation, we are doing permanent monitoring on the practices of access to public information. Not only are we doing specialized surveys on the implementation of freedom of information rights in Bulgaria, but also we are doing monitoring on a permanent basis. We have coordinators in all 28 regional cities in Bulgaria. They are working journalists. They are providing us with monthly reports about the access to information situation in their regions. They also send us cases of refusals from government bodies. From the very beginning of our work we have been collecting and systematizing these cases. These refusals bring us to the third important dimension of our activities: legal assistance. From the very beginning of our work until now our legal team commented and given advice in around 3000 cases (about 700 before the adoption of the law and 2300 after that).

Civic education is very important in terms of raising awareness for the freedom of information issue. We are providing trainings for journalists, citizens, and public administration. For public administration we are doing this with the Government Institute for Public Administration and European Integration and other partners organizations or business companies.

All these findings, all these experiences we use in the media campaign with the

purpose to raise awareness of Bulgarian citizens about freedom of information.

Article 41 of the Bulgarian Constitution guarantees the freedom to seek, obtain and impart information. It is a quotation of Article 19 from International Pact of Civil Rights. A very important stage for the development of the freedom of information regulation in Bulgaria was Ruling No 7 from 1996 of the Constitutional Court. It is important for two reasons. First of all, in this ruling, it was established that the freedom of information is the principle and the limitations are exceptions of this principle. And second was that Bulgaria needed a special law, to provide the procedure of access to government held information and the right to appeal information refusals. The Access to Public Information Act was adopted in June and came in force in July 2000. Two other laws are connected to this law: the Protection of Classified Information Act and the Personal Data Protection Act. After these two laws, the general regulation of the right of access to information was concluded, but it became very important to monitor and to advocate for better internal regulations. That is why I think it is very important to monitor what is happening in different institutions. As I understand here in Turkey, the BEDK is doing this. In Bulgaria we do not have such an institution as your BEDK. You can see in your folders what is important in terms of the Bulgarian Freedom of Public Information Act. It is the main element, which is relevant to all of the access to public information acts all over the world. Of course when it was on public debate, we criticized a lot the sections on exemptions, because the definitions of state secret, and administrative secret were not very clear. But after the adoption of the Protection of Classified Information Act, we have now definitions of state secret and administrative secret.

What were the problems at the beginning for the implementation of the freedom of information act in Bulgaria? First of all, our administration was not prepared to fulfill its obligations, which was a big problem. When we were doing this kind of monitoring at the beginning, and in some Municipalities where people were filing requests, public officials were saying “We do not know about this act. What kind of an act is this?” But this was the case in the beginning, in 2000. My presentation shows some results from our surveys from the beginning of the implementation of the act in 2000, 2001.

The main purpose of these surveys was to push the implementation, to test how our administration applied their obligation under that. That is why the main questions in the questionnaires were whether they fulfilled their obligations. Of course it is important, as you already mentioned, to raise awareness about the

right to information act among the citizens, and among the journalists. I do not know what is the case here but at the beginning in Bulgaria journalists were very skeptical about this act. “It is a very long procedure, it will take a very long time to receive the information needed” they said. Usually journalists need information very quickly, so at the beginning they were skeptical about exercising this right. This is not the case now; now it is fashionable among the journalists to exercise this right.

What are we doing as an organization? First of all we did a lot of work to encourage people to exercise their right, through handbooks for citizens, handbooks for journalists, and through many trainings. And maybe more importantly, we provide free legal help for citizens when they request information from government institutions and local institutions and when they when information was refused, it was very important to give legal advice to people. This again has several effects: elucidation of the access to information act through media and all public events, and you have more knowledgeable people.

Since we do not have the BEDK, our organization as an NGO did a lot to push government bodies to fulfill their obligation through monitoring, surveys, and annual reports. Whoever is interested may visit our website, where we have all annual reports since 2000 in Bulgarian and English. We also produced several handbooks and provided trainings for the administration. Training should not be like a university course, they should be more communicative, more interactive and should include work on the concrete cases.

Monitoring

I already told you that at the beginning the purpose of the monitoring was to test the fulfillment of the obligations, or the regulation of the law. The second main purpose was to encourage administrative accountability for the implementation of the law. That is why we have asked questions like how many requests they had received, what grounds they used to refuse information. To facilitate the process of education of public officials we provide trainings. Because we have some knowledge obtained from these trainings and we systematize this knowledge, we can use it to develop our monitoring tools.

Let me formulate the findings and recommendations from the monitoring. The first survey was conducted in 2000, only six months after the act was enforced. We send out questionnaires to 383 institutions and received 303 responses. In Bulgaria, public bodies are obliged to publish certain categories of information.

There are four categories of public information, which public institutions have to publish on a permanent basis. In the next two years the situation improved. More institutions fulfill their obligations, but of course not 100%, which proved a need for more advocacy.

We also monitored whether public institutions had allocated places for filing request and reading rooms. You may see that in 2000 almost all government bodies in Bulgaria had not fulfilled their obligations.

According to the Bulgarian law, there is no clear obligation to appoint an information official or unit. However, every institution has to decide how to organize, how to handle information requests, whether to appoint an official or not. This is why, in the beginning different officials or units performed this function: the PR Department or the Legal Department. For us it was interesting to find out whether the official who handled the request, took the final decision on it. You can see that only in 9% of the interviewed officials who handled information requests took decisions on them. But now the situation has changed. I think one of the reasons was the recommendation in one of our annual reports that every institution has to have a special official to decide on information requests.

Of course is not our work to report on the number of requests in filed to Bulgarian institutions; this is the responsibility of the state administration. Last year, the number of requests in Bulgaria were 49,653 from which 11,297 were in written form, others were oral requests. In 2004, there were 469 refusals. You may see that the percentage of refusals is not very high. But more interesting are the refusal grounds. The most frequent ground for refusals in Bulgaria is that disclosure would affect the interest of third-parties, who have not given their consent. State secret and administrative secret are not so frequent grounds for refusal. Only 28 refusals are on the basis of state secret. They are mainly from journalists, or freedom of information activists. For example, our organization has requested some big governmental contracts and one these contracts was refused on the basis of state secret.

Who requests information in Bulgaria? Citizens are the most frequent requestors. Second come business companies. On the third place are journalists and on the forth place are NGOs.

Our organization as a national team participated in the freedom of information

global monitoring, based on the general standards, developed by the Open Society Justice Initiative. In 2003 it was conducted in five countries, and in 2004 - in sixteen countries, all over the world (in Europe, in Latin America and Africa). Time frame was the same for all countries. The monitoring stages, the character of the requests and the institutions were the same for all countries. We tested whether requestors were treated equally when exercising their right to access information. That is why we had different groups of requestors: two journalists; three citizens, three NGOs, and a member of a disadvantaged group (a representative of the Roma minority in 2004). I think if we compare the results for 2004 with the results of the previous year, we have a lot of improvement in Bulgaria, especially on when evaluating whether requestors had successfully submitted their requests. For example, when a representative from the Roma minority went to the Ministry of Defense, to ask how many weapons were stolen from the Bulgarian army last year, they did not allow him to go inside the Ministry of Defense. When he send the request in written format they answered it. On the basis of this monitoring, we disseminated findings, prepared recommendations to our government bodies and you may see that according to the results from 2004 we have only two cases when people were unable to submit requests and in more cases access was provided.

Finally, I think that cooperation between countries, sharing experience, study trips are very important. For example, we in Bulgaria have learned a lot from the Netherlands's experience, from Denmark, from Slovakia etc. We are in permanent cooperation with other organizations that is why it was really a big pleasure for me to be here and share some experiences. If you have any questions, of course I am ready to answer.

Thank you.

Gergana Jouleva

Thank you for the questions. No, in Bulgaria we do not have special regulation, which limits or in some way regulates access of foreigners to official documents. But in practice, we have assisted three foreigners personally and a lot of requests through internet, in terms of which institution they have to address. The real requests, those for legal advice, were from journalists - one American, and one Danish journalist. As I know from the interview with the Chief of the PR Department of the Ministry of Environment, they have a lot of requests about the environmental situation in different regions in Bulgaria from foreigners who want to buy some property in Bulgaria. They receive many internet requests. Maybe

they will report this in the next report of the Minister of State Administration, which it systematizes requests in all executive branches of power in Bulgaria. But the real problem is of course the language of the documents. Some times the documents are only in English. It is not the case in Bulgaria that everybody know English. Now, people are more active in the process of learning languages.

For me it is an interesting question for discussion because, for example, European Union Regulation number 10/49, which regulates access to official documents of the Council, Parliament and the Commission, establishes this right only for the citizens and the legal entities of member states. We, as an organization, requested information about a project concerning Bulgaria, from the European Investment Bank, which is one of the European Union institutions and should provide information under the Regulation 10/49. They answered, that even under the Regulation we did not have the right to request information or they did not have the obligation to send us these documents. That is why sometimes it is not only the issue to abide to the regulation but to have more open, democratic and transparent approach. For me this is an interesting issue.

Second, about journalists. Our work, our results would not be possible without the help of the media in Bulgaria. As an organization we are a member of the Bulgarian Media Coalition and we provide legal help for Bulgarian media and especially journalists not only in cases connected with freedom of information but also freedom of expression, freedom of speech, etc. Of course you are absolutely right about the students. It is something, which we do not use. Now my colleagues are in the American University in Bulgaria presenting our litigation cases. But we are not working systematically on this. We plan to introduce a course in the New Bulgarian University in order to have more support not only from students of law but also from other students. Very interesting issue is introducing this right at high-schools. As part of the civic education subject, which we have in Bulgaria.

....

Gergana Jouleva

I would like to do some small comments. Of course it is important to have clear legislation and clear definitions of freedoms and rights but obviously this legislation and the definitions of this right are now in the process. First of all, because in Article 10 we have the right to seek and impart information but we do not have the right to obtain information. So, the Council of Europe developed

Recommendation 2002, from February in order to have more clearness about access to official documents. Now, as I know, maybe you know better, but the working group from the Human Rights and the Media Division of the Council of Europe started to work on a Convention of Access to Official Documents. It means that the international standards are developing now. That is why we have to keep the tendency and of course it is very important to have trainings not only for public officials but even for judges. For example in Bulgaria there is a new institution - center for training of judges for the new legislation, European Legislation and all new things. For example, the Supreme Administrative Court of Bulgaria quoted two times in their rulings, in Recommendation 2002. All lawyers know that it is not a binding document; it is only a recommendation but to support the claims of the citizens, the Court quoted this recommendation. I think this is now an interesting process for everybody, for public officials, for lawyers, for everybody who wants to work on freedom information issues.

Aasiye Riaz:

Right to Information and the case of Pakistan

Pakistan Institute of Legislative Development and Transparency Joint Director
Thank you. I would like to begin by introducing the organization that I am representing here. Pakistan Institute of Legislative Development and Transparency is a research and training organization, which is committed to strengthening democracy and democratic institutions in Pakistan. Our main focus is parliamentarians and the Parliament. The work that we have done on the freedom of information is really from the perspective of telling the parliamentarians what the law entails and what kind of application of that can be made and what kind of oversight role can they need to play on that.

First of all the overview of Freedom of Information Ordinance. Pakistan promulgated this ordinance by Presidential order. The law was introduced through a Presidential order not a Parliamentary bill.

In terms of south countries, which are the South Asian Association for Regional Cooperation, Pakistan was the first country to introduce the freedom of information law. The law, which as promulgated in August 26, 2002, remained unimplemented for over 12 months, as rules of business for the rule were not there. We were not notified by the government until June 21, 2004. Pretty much over two years, this was the situation.

The stated objective in the Freedom of Information Ordinance is provide for transparency and freedom of information to ensure that citizens of Pakistan have improved access to public records and for the purpose to make the Federal Governments more accountable to it citizens.

Main features are, the scope of this ordinance just includes federal government and federal institutions. It does not cover the provincial governments or provincial institutions. That is kind of restrictive. There is an interpretation clause in the ordinance. Of course it recognizes the right of appeal of a citizen or anybody to the federal authority what we call “ombudsman”. There is a timeframe in the law for the release of information. There is inclusion of course in the tribunals in the definition of public office. But there is quite an excessively broad realm of exceptions and a restrictive definition of public record. I will talk about it. The law does not put any obligation on public bodies to maintain their records in good condition. Citizens need to ask for it. There is not even an obligation on public bodies to publish information. When this law was introduced, no system for promoting the freedom of information educating civil servants and citizens was actually taken up. It still has not been really done by the government. No specific investigative powers have been given to the ombudsman who is of course the party to appeal in this case. There is no right of appeal to the courts for the citizens and legal circles actually have been saying that the law is there with its name but it is not one of the most effective laws that we have.

I would like to analyze it in terms of the principles that have been put forth by this international organization. I am sure many of you are aware of that Article 19, which is a human rights organization, working on global campaigns for freedom. They have certain principles. One of these principles is of course Freedom for Information Ordinance has maximum closure. But Pakistani ordinance declares five types of information open to access and about twenty types are exempted. So it is a pretty broad redeem of exemptions. Article 19 principle says that the information should be published. There are enabling provisions, which are there in the constitution and the rules business of the government, for instance federal ministries and the parliament etc should have their annual reports. But this particular law does not really talk about it. Any freedom of information law should promote open government according to the Article 19 principle. Government commitment is there but it is not spelt out in the ordinance. Then of course the principle says that exemptions in the law should be narrowly and clearly defined but in the case of Pakistan there are too many exemptions, twenty, and they are not very narrowly defined. I mean as open as “anything, which is in

the national interest?”. National interest can of course be defined in any way by any regime in a different manner.

Then the principle is rapid process to entertain requests. Freedom of Information 2002 Ordinance envisages this as 21 days for acceptance or rejection of any information request. I see that it is more than what Turkey has. The decision on appeal is not time-bound.

Another principle is cost of paying for information must be reasonable. That is a positive part. We have reasonable costs. If citizens want to obtain information, it is about five rubies. It is just for the photocopy cost and not really a lot of money.

Then again the principle is that the meetings need to be open and they should be public hearings. Options exist in the existing laws of the country about sort of parliamentary proceedings being open and court cases, court proceedings being open. Actually committees cannot hold public hearings but this particular Freedom for Information Ordinance is silent about it. It is not specified if these need to be open.

Another principle is that laws of the land should be in consistence with access to the field demanded. There is quite a broad regime of laws which are already there in the constitution and which are very very restrictive. But this law does not derogate restrictive clauses that are there in the constitution.

Another Article 19 principle is that whistle blows need to be protected but Freedom for Information Ordinance is silent in this regard. In fact there is an existing law. It even makes the possession of secret information a crime and Freedom for Information Ordinance does not talk about that.

There are issues in access. As I said this is a quite broad regime. As you can see, the first that I have listed, there is no harm clause attached to it. I mean these are restricted without any harm test. Files, minutes of meetings, interim orders, financial information, reports relating to national defense, reports declared classified by the Federal Government, reports relating the personal privacy of individuals, reports provided to a public body with the expectation that the information would be kept confidential, any other record that the Federal Government may in the public interest exempt from Freedom for Information Ordinance. These are all excluded. Harm test only applies to three, which are international relations, law enforcement, and privacy in the economic interest of the state of public body.

I have tried to list the channels of information that already exist. Of course in Pakistan the use of information and communication technologies is there. There are e-government websites of various ministries and government divisions. Those are the channels of information for citizens. For legislatures, websites are there. Audits, annual reports, scrutinized by the Public Accounts Committee etc., annual budgets, which are presented for the federal legislators, economic survey, announcement of trade policy and public survey broadcasts, statistical yearbook, national archives, the weekly briefing by the Foreign Office and the briefing by the Information Ministry after cabinet meetings, annual reports of the Law and Justice Commission, Election Commission Board of Pakistan are all published on websites. There are open sessions of the legislators and union councils. Court proceedings are of course open. Government gazette notify directives and orders. Reports of ministries, rules of business 25-26 of the federal government are there, although most of these are not applied. Database and information systems are there. We have a pretty extensive local government system in place Tesil Nazemo who is the head of the district, are supposed to be printing their performance reports at least once every six months. That is also a channel of information available to the citizens at the local level.

From the citizens' perspective, what it means is that, of course all of us recognize that access to information for citizens means it helps eradication of poverty, good governance, it is a good work against corruption etc. But there is a general atmosphere of secrecy and concealment in the country despite the law being there. Frankly, the main culprit for this would be civil and military bureaucracy, which wants to keep that atmosphere of secrecy and concealment there. Although there is a clause that annual reports of parliamentary and provincial assemblies and ministries should be there, they are not actually printed. If citizens want to know what their parliament or a provincial assembly or ministry did in a year, that is not an information which is readily available.

Parliamentary Committee hearings are not open to the media and the public. The parliamentary rules prohibit Committees to invite the media and invite the public. Sometimes we see an approach, which is slightly different but according the rules and unless they are amended, media is not allowed to be there.

There is very limited use of information and communication technologies for access and transparency. Not only by the Parliament but also for the executive. There is only one case of a provincial assembly of Pakistan, which actually live-webcasts the proceedings of the assembly. That is the only case. Even the words

of the proceedings which are exempted later on are webcast live. But in the national parliament and in other provincial assemblies, that is not done.

Parliamentary expenditures. Parliament is free to have the kind of expenditures that it likes and the Parliamentary Committee, which decides what expenditures the parliament should have in a year, conceals even from legislators. So much that an MP can only ask that in a private communication. The MP cannot ask that in a plenary or in an open communication when the parliament is there.

Red-tapism of the executives is there. After the law, there has been a case, which is considered as the citizen's victory. As I explained earlier, for literally 22 months, there were no rules of business. In the meantime, a civil society organization asked for information from the Ministry of Commerce in Pakistan and the Ministry of Commerce replied that since rules of business were not there, they were not bound to give any information. They went to the federal ombudsman, who is the authority in this case and the federal ombudsman maintained that application of the ordinance could not be deferred due to delay in the rules of business and the public body was required legally to provide information. That is a victory of a civil society organization. After that ministries and the government now have to be responsive.

From the parliament's perspective, this basically gives you an idea of what kind of an atmosphere exists. I was discussing with colleagues from TESEV at lunch break that this entire scenario of civil-military relations is there. Defense and defense-related matters are so holy that even the parliament is not allowed information about that. To this date, details of the defense budget, which is over 60% of the total budget, are not discussed in the Parliament. They are not presented, they are not debated. Public representatives are not allowed of course. Citizens themselves, civil society organizations or the media cannot go into that area. Debate in defense-related issues is not allowed in Parliament. It is not really a law that says debate is not allowed in parliament but the party in government, the speaker or the chair would kill those requests and questions in the chamber. Parliamentary Committees, although they are in power to summon any person, papers or records for investigation, there have been cases they have not been able to exercise this right with defense agencies and even defense foundations. There has been a recent case in which the Parliamentary Committees wanted to investigate into a defense foundation, which was involved in a huge procurement of land. Whole military was involved. They wanted to investigate into how this military foundation did that. There were some issues related to that. The head

of that foundation said that since it was private and not in the strict sense of the word a federal public institution, he was not obliged to go before the committee. So such cases are there. Even the parliament's right is not quite upheld. As I said, the questions relating to defense are killed in the chamber; they are not allowed to be asked.

Parliament actually was not even allowed to have a discussion about the Freedom of Information Ordinance. As I said, it was promulgated through a Presidential order. When the parliament after that was formed, a Private Members Bill was there of course from the opposition party. From the perspective of the opposition, this was not really scoring a point saying that the law that exists is actually bad and that a better law should come. This bill was actually introduced in the parliament more on the demand that civil society organizations and media organizations had on the Ordinance. The opposition was saying, "Let's not repeal the earlier ordinance. Let's just amend that in the light of the Private Members Bill or let's just give it as a Treasury Bill if the party in government wants it." But no discussion about that was taken up.

Freedom of media. This is to give you a sense of how operative or how free this entire atmosphere is. Citizens' right to know is generally guaranteed through freedom of the press and of the media. We have seen a departure from the previous regimes. We had had a very very restrictive media freedom in the decade of 1980s. We had a military government at that time. But we have seen an opening of the media now. This can be considered at its most right now. But media or the press or organizations like Federal Union of Journalists etc. think that freedom exists only to express opinions and not actually to access information. Because the range of exemptions under the law is so broad that even if media wants to access some information, government has twenty or more cases on the basis of which it can deny information. Freedom of media is there but it is pretty much in name and not there in terms of bringing facts o light.

As I said, since the Parliament cannot discuss defense, nuclear issues etc., I am sure you are aware of this huge nuclear issue we have had relating to Abdul Kadir Han, called "father of the bomb" and it was found out that he was giving out technology to countries right, left and center. But of course the media could not go into that. The parliament was not taken into confidence, and could not discuss that. So this entire secrecy is there. Citizens cannot discuss issues, which are of grave national interest and national concern. Because Pakistan was under immense pressure at that time and the nuclear issue is of course of great importance for

the citizens as well. Given the pressure that foreign governments, especially the United States was placing on Pakistan, as to what was the governments involved in taking nuclear secrets out, what was the security level of the nuclear information now, all of that. Of course media and the Parliament were not allowed. On this particular case in relation to Abdul Kadir Han, certain officials were taken into custody during investigation. And when the relatives of those officials went to the court and wanted the government to ifade vermek in court but the government claimed privilege in respect of all materials and information in which the order of detention has passed. They used the law but they used it for their own good.

On the freedom of media there are overt and covert means that the government uses to control it. In name, press is free. You have opinions that are very anti-regime right now but government is not very openly controlling the media. It is using more covert means in the sense that they would threaten certain publications. Government's advertisements are the biggest source of revenue for the newspapers so if government is unhappy with a columnist writing against it, it would go to the newspaper and say "we can withdraw government advertisements." There is infiltration of the media through the intelligence agencies. If I was a journalist in Pakistan and this was actually happening in Pakistan. If I said something really strong about the regime, I may receive a call after awhile saying, "You are pretty open about your views." So intelligence agencies' infiltration is there. Government is controlling the media pretty much through that also. Their threats against journalists, detention of journalists. Despite all that, it is still far better from the kind of regime control that we had before. I would like to quote. Pakistan is still ranked as "not free" in the Freedom of the Press 2005 Global Survey of Media Independence.

Recommendations. These are the set of recommendations that came from the civil society organizations and which has been tried to put with the Private Members Bill in the Parliament. The acknowledgement of basic rights of citizens to records and information pertaining to federal government has to be there in the freedom of information law. In fact constitution has a clause, which recognizes the right of citizens, but this law really does not recognize that link.

Widening of the Freedom of Information Ordinance is required to extend to provincial and local governments and courts because at the moment they are outside the purview of the Ordinance. Arbitrary authority of the government also needs to be removed because as I said to you, there is excessively broad regime of exceptions. The scope of the Freedom of Information Ordinance is

scattered by a dozen existing colonial laws. As I said, Official Secrets Act, etc. etc. It needs to be amended to take care of those colonial laws also, which act as a hindrance to the freedom of information.

There has to be a clause on the declassification of public records after a certain period of time. That clause does not exist in the existing law. There has to be a clause protection from destruction of official records because in many cases if it is not exemptions that stop citizens from accessing those records. Government can very easily say “Oh, that record was destroyed.” There is really no clause which says that official records need to be protected and they need to be kept in good condition for a certain period of time that we feel needs to be there.

There has to be a provision for recourse to a second court of appeal. There is only one provision, to go to the federal ombudsman. There is a demand that a second court of appeal is required. There is also a demand that a set timeframe for the disposal of cases is also required. A clause for whistle blows needs to be there. A whole campaign on public awareness and a campaign for making civil servants more aware of the freedom of information needs to be there. That is also a recommendation.

In conclusion, whatever the law maybe, despite the fact that it is not the best law on this earth, we still feel in Pakistan that it is at least a first step in the right direction. At least we do have a law and some kind of a right is recognized there. There is of course need to revise that to make it more effective.

I would like to quote this gentleman Harsh Mander, a senior civil servant who resigned after Gujarat carnage, a protest, which he called a complicity of the government. He says “Information is the currency that every citizen requires to participate in the life and governance of the society. The greater the access of the citizen to information, the greater the responsiveness of the government to community needs. Alternatively, the greater the restrictions that are placed on its access, the greater the feelings of powerlessness and alienation.”

Freedom of information also means allowing factual information to be used in the media that contributes to public intercourse. That’s just the press; cinema advertising, music in education that contribute to national myth-making and popular perceptions. For decades we have seen that what the national media portrays is a certain myth. Of course in our case, every thing that we do are anti-India and that our heroes are the best or the fact are, I would not say distorted,

but are presented in a certain light in which “Us versus Them” is pretty much there. We feel that that freedom of information for other media also needs to be there. They can actually present facts the way they are. A myth-making, so to speak, need not be there.

At the heart of all this is the very important thing that the cultural secrecy and the alienation of people by the government in bureaucracy need to be changed by promoting transparency and public accountability.

Thank you very much.